

Kadonneet ja pudonneet

- syrjäytymisen sietämätön raskaus

Toimitus:

Annukka Virtanen,
Marja Hautaluoma
Valtakunnallinen työpajayhdistys ry

Ulkoasu:

Helsingin kaupungin Mediakylpylä
Jouko Salonen, graafinen kouluttaja

Taitto: Tanja Hammarén

Kannet: Matti Kattilakoski

Kuvat: Jaakko Ahonen, Tony Höijer

ISBN 978-952-99753-2-7

Painopaikka: Tuokinprint Oy

1. painos, 2007

Julkaisija:

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry

KIINNOSTUNEILLE

Olemme hallituskvartaalin nivelvaiheessa – vaalikausi päättyy ja alkaa. Tässä kohdassa päätetään siitä mistä tullaan päättämään ja mikä on tärkeää. Uudella eduskunnalla on uudet päättäjät ja vanhat ongelmat. Turvaverkkojen läpi putoillaan edelleen byrokratian labyrintteihin, syrjäytyneet syrjäytyvät, nuoret etsivät paikkaansa yhteiskunnassa - kuka mistäkin lähtökohdista, työstä ja työntekijöistä on samanaikaisesti pulaa – ja globalisaatio on osa arkeamme.

Kadonneita ja pudonneita nuoria, kohtaantoa vai ei, syrjäytyneitä, välityömarkkinat vai välittävät työmarkkinat, työpajoista valmennuskeskuksiksi – ketä kiinnostaa?

Valtakunnallista työpajayhdistys ry:tä, työpaja-ammattilaisten kansalaisjärjestöä, kiinnostaa. Julkaisemme 10-vuotisjuhlavuotenumme pamfletin, johon pyysimme kirjoituksia näitä kysymyksiä omassa elämässään kohdanneilta ja työnsä kautta niitä pohtineilta ihmisiltä. Tuloksena on mielenkiintoinen ja toivottavasti ajatuksia ja kommentteja herättävä kokoelma näkemyksiä ja kokemuksia.

Suurin osa työpajoista perustettiin laman aikana yli kymmenen vuotta sitten poistamaan nuorisotyöttömyyttä. Lama tuli ja meni, mutta edelleen liian suuri osa suomalaisista voi huonosti ja on vaarassa pudota yhteiskunnan ulkopuolelle ”vaikeasti työllistettäviksi”. Työpajoilta eivät siis näytä työt loppuvan, mutta miten käy työpajoilta rock’roll palvelurakennemylleryksessä? Mitä yhteistä on yhteisöllisyydellä, aidolla kohtaamisella ja markkinaehtoisesti tuotetetulla palvelulla? Miten rohkaista ” itsetunto- ja riippuvuusslummissa” vaeltaja moderniksi, työlle kelpaavaksi ”kauppakeskusbrändikonseptistilaajaksi” - kustannustehokkaasti?

Globalisaatioko toi meille uudet sanat kohtaanto ja välityömarkkinat. Mitä ne ovat ja miltä kohtaanto mahtaa tuntua? Työmarkkinat muuttuvat niin nopeasti, että hitaampaa hirtittää. Ammatti saatetaan mennä alta yhdessä yössä ja nuoren on välillä vaikea hahmottaa mikä minusta tulee isona. Mahtaako hiljainen jurottaja enää kelvata avoimille työmarkkinoille, jos ei saa puristettua itsestään ”positiivista asennetta” työhaastattelussa?

Vastauksia on toivottavasti enemmän kuin kysymyksiä.

Valtakunnallista työpajayhdistystä kiinnostaa jatkaa vastausten löytämistä, keskustelua, vaikuttamista ja välittämistä. Avaamme nettisivuillemme www.tpy.fi ”elävän pamfletin”. Pamfletista tulee toivottavasti ameebamaisesti lonkerojaan levittävä, pitkään elävä ja ajatuksia herättävä sähköinen kirja. Kirjoittakaa nuoret, työpajojen asiakkaat, päättäjät sekä keski-ikäiset ”byrokraattityöntekijät” näkemyksiänne ja kokemuksianne. Ajatus on vapaa.

Nobelin rauhanpalkinnon saanut Muhammad Yunus ennusti, että tulevaisuudessa köyhyyttä käydään ihmettelemässä vain köyhyyshmuseossa. Hänen mukaansa köyhyyden poistaminen on puhtaasti tahto- ja paneutumiskysymys.

Miltä kuulostaisi syrjäytymismuseo? Puhtaasti tahto- ja paneutumiskysymys, uskoisimme.

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry
Annikka Virtanen

Työpajayhdistykselle ja lukijalle saatteeksi

Työpajayhdistys haastaa. Kysymys kadonneista ja pudonneista on hyvinvointivaltion yksi avainkysymys. Parhaiten sen kysymyksen osaa tehdä yhdistys, jolla on kymmenen vuoden kokemus etulinjasta. Paljon on tehty - tulokset ovat huikeita. Mutta rassaava kysymys on, miten hyvinvoinnin kasvu tuo mukanaan niin paljon pahoinvointia, liian moni joutuu liian kovaan paikkaan. Kyse ei ole vain tilastoista, vaan tositarinoista, joiden takana on aina ihminen, jolla on ollut unelmia.

Monta kertaa hyvän kysymyksen esittäminen on parempi kuin huono vastaus. Tärkeää on tehdä ne hyvät kysymykset. Keskustelu on usein jo osa ratkaisua. Aina voidaan tehdä jotakin. Aina voidaan tehdä aika paljon. Ja on tehtykin. Työpajayhdistys on paikka, joka on tehnyt ja esittänyt asioita tehtäväksi uudella tavalla. Nyt kerätty pamfletti on syntynyt nopeasti tarpeeseen. Kun hahmotamme politiikkaa vaalien jälkeen, tarvitsemme tuoretta analyysiä. Yhdistys on jälleen ajan hermolla.

Opetusministeriön nuorisoyksikön puolesta kiitän Valtakunnallista työpajayhdistystä ja kirjoittajia tärkeästä avauksesta. Kadonneet ja pudonneet ovat huomiomme kohteena - on aika tarttua toimeen. Ensin keskustelu - sitten analyysi ja johtopäätökset. Julkaisunne tarjoaa siihen hyvän lähtökohdan.

Opetusministeriö

Olli Saarela

nuorisoyksikön päällikkö, nuorisoasiainneuvos

Kadonneet ja pudonneet

- syrjäytymisen sietämätön raskaus

SISÄLLYSLUETTELO

1. OLLILALTA KADONNEET POJAT JA NÄKYMÄTTÖMÄT TYTÖT

- Viimeinen pari uunista ulos, Karoliina Koskinen s.10
- Kadonneet pojat... Kari Hilpinen s.10
- Nuorten syrjäytyminen, Timo Komulainen s.13
- Koulukiusattu syrjäytyy, Aino-Leena Juutinen s.16
- Nuoret miehet markkinayhteiskunnan paineissa, Jari Heinonen s.17
- Nuoruus, kulttuurit ja yhteiskunta – kuinka nuori löytää paikkansa yhteiskunnan rattailta? Sanna Pylkkänen s.21
- Vintiöistä rakennustyömaille, Ilkka Taipale s.24

2. KOHTAANTO JA POLARISAATIO – KUKA EI KOHTAA MITÄ JA SYRJÄYTYNEITÄ VAI SYRJÄYTETTYJÄ?

- Kohtaanto - mikä se on? Arja Tiainen s.26
- Seuratkaa tuota hissiä! Petri Paju s.28
- Koulutuspolulta poikkeavat – nuorten syrjäytyminen työpajakouluttajan näkökulmasta, Anna Jylhä s.31
- Kuka kohtaa ja mitä – pätkätyöläisen päiväkirjaa vuodenvaihteesta 2007, Ilkka Levä s.32
- Syrjäytyneisyyden kauseliteetti, Viktor Kilgast s.36
- Mikä ongelma syrjäytetyt ovat? Jorma Kalela s.38

3. MINKÄ VÄLISSÄ OVAT VÄLITYÖMARKKINAT?

- Välytyömarkkinat työllistymisen mahdollisuutena, Tarja Filatov s.42
- Välytyömarkkinoiden kääntöpuoli, Janne Marniemi s.44
- Miten ylitetään kynnyksen tekijän ja työn välissä? Pekka Tiainen s.48
- Välytyömarkkinoita, Harri Halttunen s.51

4. MITÄ VIRKAA TYÖPAJOILLA ON TULEVAISUUDESSA?

- Idealismista ammattiyhteisöön, Markku Hassinen s.54
- Elämää työpajoilla vuonna 2018, Helka Linna s.58
- Mihin tulevaisuuden pajaa tarvitaan, Heikki Takkunen s.60

Ollilalta kadonneet pojat ja näkymättömät tytöt

Karoliina Koskinen

*oppilasvalmentaja, runoilija,
Kaarinan nuoret Pajamestarit*

Viimeinen pari uunista ulos

Kaksi tarinaa. Toisen päähenkilö on Veeti. Toisen kohtalona on olla Oona.

Veeti: Isä joi, äiti rakastui ja antoi. Äiti tuli rasakaaksi. Isä teki töitä viikolla, viikonloppuisin ryypäsi. Äidillä ei ollut koulutusta, koska kasvatti lapsia. Ei edes harkinnut ehkäisyä, koska lapset tuovat kummasti sisältöä elämään. Veetillä on kaksi pienenpää sisarusta. Ja mihin äiti olisi mennyt töihin tai opiskelemaan? Opinto-ohjaaja ylisti lukiota ja opettajan mielestä hänestä ei tulisi yhtään mitään. Veetin vanhemmat eivät siis arvostaneet peruskoulua, koska siellä ei kasvateta todellista elämää varten. Veetin on vaikea syödä kunnon evästä kun reppuun on pakattu pelkkää ketsuppia.

Veeti sai pari kertaa isältään turpaansa, koska poltti 12-vuotiaana tupakkaa. 13-vuotiaana hän tuli kannissa kotiin. Isä ei lyönyt. Isä itse oli kannissa ja kavereiden edessä ylöpeä pojastaan. Tarjosi olutta. "Mitäs me miehet". Ei nähnyt pientä poikaa, joka etsi rajojaan. Edelleen.

Oona: Äiti joi. Isäänsä Oona ei edes muista. Oonalla on puolipikkusisko, jonka isä ei myöskään ole maisemissa. Äiti juo edelleen, käy töissä elintarvikemyymälässä ja

elämä on ulkoisesti hyvin. Äiti yrittää olla Oonalle enemmän kaveri kuin äiti, mutta Oona ei hyväksy äitiä kaverikseen. Iltaisin äiti lähtee etsimään rakkautta. 11-vuotias Oona on tarpeeksi vanha vahtimaan 6-vuotiaasta puolipikkusiskoaan, illasta toiseen. Oona ei harasta mitään. Hänellä on kuitenkin pieni marsu, jonka häkin hoidosta käydään ainaista riitaa. Marsu on Oonan paras ystävä, koska kenellekään muulle ei kehtaa puhua. 12-vuotiaana Oona ottaa keittiöstä hedelmäveitsen huoneeseensa piiloon. 13-vuotiaana hän hankkii oman huoneensa oveen lukon. 14-vuotiaana hän karkaa kotoaan täysi-ikäisen poikaystävänsä luokse. Maailma on auki.

Veeti: Ryypää porukoissa. Tappelee kadulla. Huutaa paikkaansa ja mukiloi maahanmuuttajaa. Poliisit korjaavat talteen ja lltalehti kirjoittaa. Isä on juoppo, äiti yrittää ymmärtää, mutta ei jaksaa.

Oona: Menettää neitsyytensä Veetille. Hankkii ehkäisytabletteja ja klamydian. Viiltelee tuskansa ja ranteitaan peiton alla. Osaa pestä itse likapyykkinsä. Tulee raskaaksi nuorena ja ryhtyy hoitamaan lapsiaan, joista tutkimusten mukaan tulee Veetejä tai Oonia.

Ketä enää kiinnostaa koulun liikuntatunnit?

Kari Hilpinen

*projektin vetäjä ja agessioembaattori
Kuopion ohjaava paja*

Kadonneet pojat...

Miten on mahdollista, että suomalaisessa todellisuudessa ja maantieteellisessä olosuhteissa voisi edes jonkun ihmisen kadottaa?

En usko , että se on mahdollista. Selkän-
sä voi kyllä kääntää ja kuvitella unohtavansa,
unohtaa kuvittelevansa, että kaikilla on hyvin
ja turvallista, eikä pahaa ole olemassa.

Kuitenkin suomalainenkin todellisuus pitää
sisällään lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa mie-
livaltaa ja alistamista, jollaisesta on vaikeaa
olla tietoinen siihen puuttumatta. Jos olisim-
me toisenlaisen järjestelmän piirissä, olisi ai-
van selvää, ettei jokaisesta ihmisestä ole tar-
koitukseen kantaa huolta, koska he eivät ole
kiinnostavia. Suomalainen hyvinvointi on kui-
tenkin kautta aikojen mainostanut itseään ni-
menomaan tasavertaisuudella ja jokaisen
osallisen merkityksellisyydellä, jossa panok-
sen suuruus ei ole se tärkein mittari. Onko
edelleen näin? Mielestäni olemme ajautu-
neet eräänlaiseen puolitolitodelliseen tilaan, jos-
sa unohtetaan kuvittelevansa, että vielä on
olemassa yhteisöllisyyttä ja suuria yhteisölli-
siä arvoja. Ajoittain sellaisetkin ihmiset ja jopa
ammattiryhmät, joiden alkuperäinen ideologi-
nen lähtökohta on ollut heikomman auttami-
nen ja omasta luovuttaminen, alkavat harhau-
tua trendien tielle.

Kohdataanko ihmisten oikeaa todellisuutta
aidosti ja ilman ennakoasenteita, tai häiritse-
vää pelon tai ahdistuksen määrää. Tullaanko
todella tietoisiksi niistä tekijöistä, jotka ihmis-
tä arjessa ohjaavat tai pakottavat toimimaan
järjestelmälle sietämättömällä tavalla. Panos-
tetaanko kenttätyöhön ja lähiohjaukseen vai
trendikkäämmiin palveluohjaukseen ja jo en-
nalta selvän lopputuloksen julistamiseen aina
uudestaan ja uudestaan.

En usko, että vallitsevan todellisuuden rea-
lisointi olisi vanhentunutta ammattitaitoa.
Se on kautta aikojen ollut kenttätyön perus-
ta. Näyttäisi siltä, että halukkuus todellisen
pohjatiedon muodostamiseen on laskenut ja
instant-analysien ja patenttivastausten trendi
nouseva. Sama pätee ammatillisen itsearvion
tuottamiseen. Kaikkien ei pidäkään työsken-
nellä haastavassa sosiaalisessa todellisuu-

dessä elävien ihmisten kanssa. Se edellyttää
perustavaa laatua olevaa ideologista sitoutu-
mista ja siitä kumpuavaa jaksamista ja uusi-
tuvaa voimavaraa.

Jos sen sijaan sorrutaan ajallemme niin
ominaiseen ihmisten pikalokerointiin ja turva-
asemointiin, ajaudutaan eri tasoille niin tekni-
sesti kuin henkisesti. ”Missä , Kuka?”

Kotimaisia slummeja

Tarvitaan uudenlaista kansanliikehdintää ver-
taisuuden ja arkitiedon pohjalta. Miten saa-
daan jo pudonneiksi itsensä kokevat ihmiset
oivaltamaan arvonsa suomalaisen tulevaisuu-
den kannalta?

Kun edelleen uskotaan ja väitetään, ettei
meillä ole slummeja tai niille ominaisia ilmiöitä,
unohtetaan, että slummiutuminen on monita-
soinen ilmiö. Voi olla että rakenteet ja ulkoiset
puitteet eivät meillä slummeja muistuta, olem-
mehan kullisten rakentajina maailman eliittiä.

Olen kuitenkin kenttätyöntekijänä vaelta-
nut läpi itsetuntoslummien, toiveslummien ja
ihmisarvoslummien, joiden ulkoiset puitteet
muistuttavat erehdyttävästi aivan tavallista
suomalaista lähiötodellisuutta. Riippuvuuss-
lummeissa raahustaessani tunnen epätoivon
hiipivän yleensä niin toiveikkaaseen olemuk-
seeni, josta joudun sen väkivalloin häätämään,
hullutusten tehokuurilla.

Miten voidaan ehkäistä päihteiden vallanku-
mouksen lopullinen isku ihmisytytä ja suoma-
laisuutta vastaan? Vanhat konstit ja hokemat
on viimeinkin uusittava ja työpanosta suunnat-
tava ihmistyön uusien innovaatioiden lähteille!
Geneerisen kyvykkyyden uusi nousu on saata-
va alulle niin slummeissa kuin siellä työtään te-
kevissä ammatillisissa ja vertaistyöntekijöis-
sä. Vertaisuus ja vertaisuuden hyödyntäminen
on takuulla yksi tulevaisuuden menestysteki-
jistä, jos aiotaan puhdistaa kotimaisten slum-
mien kirjo epäterveiden ilmiöiden saastasta, tai
edes kohtuullisesta osasta sitä.

Kommunikoinnin, tulkinnan ja tulkitun tiedon perusteella tehtyjen vastuullisten päätösten jatkumoa tulisi soveltaa niin toiminnallisissa kuin taloudellisissakin ratkaisuissa, kun slummit purkautuvat ja elämänlaatu paranee ihmisten omin toimin.

Taloudelliset ratkaisut muodostavatkin tälle prosessille suurimman haasteen ja koetin-kiven. Onko muutos oikeasti mahdollinen taloudellisen hyvinvoinnin jakamisessa? Miten rahan mahtia vastaan voidaan enää taistella, kun osa sosiaalityöstä ei enää koe tarpeelliseksi työstää ihmisten asioita muuten kuin taloudellisin faktoin?

Päteekö sama työmarkkinapolitiikkaan ja sen slummeihin?

Työmarkkinat, välityömarkkinat, markkinat. Johan on markkinat! Tässähän alkaa kuulostaa jälleen siltä, että asiat, joiden yhteiskunnallinen merkitys on megaluokkaa, saavat merkitystä vain siellä missä tehdään jo muutenkin kaikki varsinainen työ! Operatiivisella tasolla! Suuret linjat ja varsinkin muutokset linjauksissa vaativat suurta johtajuutta! Onkohan tässä kentässä päässyt syntymään vakava johtajuustyhjiö? Samat kysymykset kerrataan ja vastauksena on: ”Ketä kiinnostaa?” Tai : ”Mikä kiinnostaa”? Jos johtajuutta olisi olemassa, kokonaisen kansanosan toimettomuutta ei siedettäisi, eikä juominkeja järjestettäisi valtopoliittisista syistä, keski-aikaiseen malliin. Hätätila ja sen edellyttämät toimet olisi jo aikaa sitten saatettu voimaan kansan parhaaksi!

Työpaja valmentaa sietämään

Keskeisesti osallisina ovat tietenkin myös työpajatoimijat ja pajatoiminnan erilaiset variaatiot.

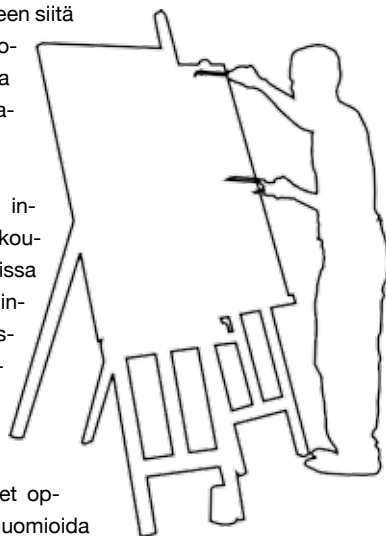
Työpajojen keskeisin tehtävä on, markkinat kuin markkinat, antaa inhimillistä lähiohjausta ihmisille, joiden onnellinen tulevaisuus on merkittävä kansallinen menestystekijä ja ta-

voiteltava lopputulos. Onnellisuus tässä yhteydessä tarkoittaa sitä, että ihminen, toiminnallinen olento, jonka motivaatio rakentuu vahvasti merkityksen varaan, tekee merkittäviä asioita. Samalla hän pohtii ja puntaroi tekemiensä asioiden merkitystä itsensä ja kokonaisuuden kannalta ja itsekriittisesti hakee tasapainoa itsensä ja ympäröivän todellisuuden välisessä suhteessa.

Työpajan tehtävä on jatkossa entistä selkeämmin auttaa ihmistä säätämään omat toimintamallinsa vastaamaan sekä ympäristön odotuksia että omia todellisia tavoitteitaan. Muutostarpeiden ilmetessä työpaja valmentaa muutoksen tekemisen perusteisiin ja asennoitumaan muutokseen mahdollisuutena, ei uhkana. Muutoksen ollessa vaikeaa ja tuskallista, jopa sietämätöntä, työpaja valmentaa sietämään ja uskomaan, että sietämätön voi olla kaunista ja siedetty ilmiö voi muuttua vahvuudeksi.

Eritoten nuori ihminen elää tässä ajassa mahtavan muutoksen keskellä ja kipuilee ristiriitaisten viestien ristitulella ehkä voimallisemmin kuin koskaan. Nuorten työpajojen keskeisin pohdinta tulisi suunnata nuorten erilaisten mahdollisuuksien realisointiin ja ristiriitaisuuksien karsimiseen siitä tiedontulvasta, joka nuoria kohtaa puhuttaessa tulevaisuuden rakentamisesta.

Koulupudokkaiden integroimisessa takaisin koulutukseen on havaittavissa selkeä tilaus pajatoiminnalle. Tiiviimmän yhteistyön kautta on mahdollista tehdä onnistuneita interventioita nuoren harharetken keskeyttämiseksi. Esim. erilaiset oppijat tulisi paremmin huomioida

kaikissa nivelvaiheissa ja saada dokumentointi ja tiedonsiirto asianmukaiselle tasolle.

Myös Pajakoulun toimintaa tulisi kehittää vastaamaan kohderyhmän asettamia haasteita paremmin. Produktiivisen oppimisen menetelmien omaksuminen ja soveltaminen pajakoulussa on mielenkiintoinen ajatus, joka palvelisi varmasti teoriakammosta kärsiviä nuoria. Tekemällä oppii.

Pajatodellisuuden jälkeisessä vaiheessa on kehitettävä yksilöä voimakkaammin tukeva, nuoren omaan elämäntilanteeseen sijoittuva toimintamalli. Usein nuoren elämän todelliset vaikeuttimet ja vaikuttavat tekijät jäävät piiloon, mutta aiheuttavat silti esim. epävarmuutta ja irrallisuutta suhteessa tehtyihin polkusuunnitelmiin. Pajatyön jälkeiseen aikaan tähtäävää työskentelyä voitaisiin soveltaa myös suhteessa oppisopimuskoulutukseen ja ilmiöön nimeltä ”Oppisopimusharha”! Nuorille voitaisiin suunnata pajatyönä oppisopimukseen ohjaava koulutus, jossa realisoitaisiin oppisopimusmaailmaa yleensä ja kunkin nuoren realistisia mahdollisuuksia osallistua ko. koulutusmuotoon. Nuorilla on erittäin epärealistinen käsitys molemmista, mutta silti kovin moni puhuu ja haaveilee vuosia pääsystä tekemään ja oppimaan työssä. Paikkoja ei silti aukea nuorille kovinkaan usein.

Kaikissa edellisissä teemoissa on oma merkityksensä myös vertaistuellalla ja -kanustuksella, sekä vertaisesta saadun hyvän käytänteen omaksumisella. Tähän panostetaan aivan liian vähän verrattuna siihen tietoon, joka vertaisuudesta on olemassa erilaisten ilmiöiden yhteydessä. Onko jatkossa työtä kaikille ja jos on, mikä on koulututtamisen merkitys? Millaista koulutusta ja missä muodossa on tulevaisuudessa syytä antaa? Millaista työtä sitten on tarjolla? Miten työtä jaetaan ja miten palkkaus määräytyy eri työtehtävien välillä? Voiko nuorilla olla todellista vaikutusmahdollisuutta tuleviin rat-

kaisuihin? Näihin kysymyksiinsä nuoret kaipaavat vastauksia! Saavatko he niitä reaaliajassa?

Timo Komulainen

työpajanuori

*Helsingin kaupungin Mediakylpylä
nuorten työpajat*

Nuorten syrjäytyminen

Yhä useampi nuori voi pahoin; toteamus, joka herättää ymmärryksen vastakain meissä jokaisessa. Kun nuori voi pahoin, yrittää hän etsiä helpotusta olotilaansa. Jotain turvaa, mitä tahansa. Yksi löytää pelastuksensa ja samalla turmionsa heroinista, toinen purkaa ahdistuneisuutensa hakkaamalla kanssaihmissään katukuvassa ja se, joka ei näe lohtua missään lopettaa elämänsä. Yksi tulevaisuus lisää on poissa keskuudestamme.

Kun nuoret voivat pahoin, voi keskiverto, keski-ikäinen byrokraattityöläinen piilotella totuudelta ja elää leveästi hyvällä palkallaan. Totuus on kuitenkin sellainen tuttavuus, että se on kohdattava aina loppujen lopuksi. Keski-ikäinen byrokraattityöläinen kohtaa sen viimeistään vanhuudessaan sairastuessaan, kun hänen vaivaista ruumistaan hoitamaan ei löydy ketään tai hoitaja on epäpätevä sadisti. Siinä eivät bemari, iso kesämökki ja paksu osakesalkku auta.

Laatuvaatimukset

Yhteiskunta käsittelee nuorten syrjäytymistä tavalla, joka on lähes yhtä vanha kuin itse ongelma. Lähtökohta on se, että vika on yksilössä ja yksilön on sopeuduttava yhteiskunnan olosuhteisiin. Kyseinen logiikka on

käytännön sanelema pakko, mutta sen pitävyyttä tulee silti arvioida asiakohtaisesti. Onko vika yksilössä vai yhteiskunnassa?

Kun nuori osoittaa pahoinvointia esimerkiksi liiallisen päihteidenkäytön muodossa, hoidetaan lähes poikkeuksetta oiretta. Miksi nuoret juovat, polttavat ja piikittävät itseään? Koska heidät on kasvatettu huonosti! Koska he ovat vartuneet vääränlaisessa seurassa! Kyllä, kyllä. Olemme oikeilla jäljillä. Mutta mikä on syy huonoon kasvatukseen, mikä on syy siihen että kaverit, joiden seurassa he kasvavat, ovat seuraksi ”vääränlaisia”? Kysymyksen löytyy monenlaisia vastauksia lukuisista suista. Itse ongelman hoito ja tunnustus vaikuttavat joka tapauksessa rajoittuvan sosiaalityöntekijöihin ja tutkijoihin. Päättävät elimet ovat tätä nykyä EU:n sydämessä eivätkä ne tee sieltä käsin muuta kuin tyhjentävät suomineidon rahapussia.

Kun siis Pekka viihtyy turhan usein kossupullo kainalossa, viedään hänet vierotukseen. Kuluu aikaa kunnes hän on taas kunnossa; hän on käynyt ohjelman läpi ja saa vihreät paperit palata kotiin. Vieroitushoidon piirissä on epäilemättä ihmisiä, jotka haluavat todella auttaa. He toimivat kuitenkin yhteiskunnan asettamien säännösten rajoissa. Pekka on kunnossa siis silloin, kun hän täyttää tietyt laatuvaatimukset.

Juuso on 21 vuotta vanha, mutta hänen nenänsä on jo niin mutkalla, että hän meniisi kolmikymppisestä. Hän on katutappeli ja ryöstelee vanhuksia. Hän joutuu rikoksistaan aika ajoin vankilaan, joka on hänelle kuin toinen koti. Suomalainen vankilajärjestelmä on maailman parhaita, siellä voi jopa opiskella. Mutta oli vankila kuinka edistynyt tahansa, yksilö palaa siellä viettämänsä ajan jälkeen samaan yhteiskuntaan, jossa hänen ongelmansa alun perin muodostuivatkin.

Kuollut idealismi

Nuorta ihmistä voi verrata versovaan kasviin. Hän on tuore ja kokematon, mutta myös samalla kykenevä kehittymään ja sopeutumaan ympäristöönsä. Jotta piirre ihmisessä muuttuu, tarvitsee hän lukuisia samanlaatuisia ärsykeitä. Kun ympäristö vaikuttaa staatistelta, hyväksyy yksilö sen osaksi todellisuuttaan. Näin nuori ehdollistetaan yhteiskuntaan. Jotkut eivät sopeudu kuitenkaan koskaan, vaan syrjäytyvät tai taistelevat aktiivisesti saadakseen muutosta aikaiseksi.

Aikuiset ihmiset ovat erilaisia kuin nuoret. He ovat vakiintuneet ja löytäneet paikkansa maailmassa. Siitä johtuen he saavat useimmiten parempaa palkkaa, heillä on paremmat tukiverkostot ja heidän asemansa yleisesti ottaen on parempi kuin nuorilla. He ovat kuitenkin menettäneet asian, joka elää enää vain muistoissaan; mielen notkeuden, tavan ajatella joka yltää taivaanrannan toiselle puolelle. Idealismin, haaveen paremmasta maailmasta. Nuoret ovat tulevaisuus juuri idealismin johdosta. Heillä on kyky rakentaa maailmastamme parempi. Visio, tahto. Ja se elintärkeä ominaisuus nuorissamme, se kohtaa kylmän todellisuuden. Maailma on täynnä sotia, juonittelua, korruptiota, valheita, epätasa-arvoa.

Mistä nuorten syrjäytyminen siis johtuu? Kaikki asiat ovat sidoksissa arvoihin, periaatteisiin. Kun heijastamme hyvinvointiamme tuottoon, jätämme hyvinvoinnin tärkeimmän tekijän omaan arvoonsa. Se on puhdas onnellisuus. Tekeekö kahden prosentin kasvu bruttokansantuotteessa sinusta onnellisemman ihmisen? Saako uusi kovalevyllinen digivastaanottimesi sinut hyvälle päälle kerta toisensa jälkeen? Ihmistarpeiden perusta on ihmissuhteissa, perusturvassa. Jos yksilö on yksin eikä näe hyvää turvallista tulevaisuutta edessään, voi hän todella huonosti.

Henkilökohtainen uskoni ihmiskuntaan on ollut alati koetuksella. Kun iso maailma on paljastanut kauheutensa minulle, en ole katsonut lähemmäksi. Suomi on osa isoa maailmaa niin hyvässä kuin pahassakin. Minusta vaikuttaa siltä, että olemme paljon kehuttu hyvinvointivaltio vain pinnan alla. Hyvinvointi ei näy katukuvassa, se näkyy tuottoa kuvaavissa luvuissa, joita sikariportaant miehet ja naiset ylpeinä esittelevät. Kapitalismi, hyvinvoinnin epätasa-arvo - vahvemman oikeus on väkivaltaa.

Kroonisesti sairas

Nuoret tulevat syrjäytymään kunnes maailma lakkaa antamasta sille aihetta. Jotkut syrjäytyvät omasta valinnastaan idealistisiin ajatuksiinsa nojaten, jotkut sairastuessaan jonkin yhteiskuntamme vian takia. Työttömyys, byrokratian kyynisyys ja julkinen tekopyhyys.

Suomalaiset - yhteiskuntamme on kroonisesti sairas. Kun lait ja säädökset, asenteet ja arvot, ovat mitä ne ovat, eivät asiat tule itseltään muuttumaan. Toimintatapamme ovat kuin resepti kakulle, joka epäonnistuu joka kerta tavalla tai toisella. Raaka-aineiden tuhlaaminen kerta toisensa jälkeen on kovin turhaa, jotenka reseptin hienosäätö olisi suositeltavaa.

Kun olen nyt paasannut asiasta, onko minulla parannusehdotuksia? Onhan toki, olenhan parantumaton idealisti. Tärkein muutos niin Suomessa kuin ympäri maailmaa olisi sananvapauden noudattaminen massamediassa ja hallituselimissä. Kyllä, media ja hallitukset ympäri maailmaa pidättäytyvät tuomitsemasta esimerkiksi Yhdysvaltojen aiheuttamaa kärsimystä Lähi-idässä. Jos joku poikkeaa yhteisestä linjasta, joutuu hän siitä maksamaan. Raha ja valta puhuvat, ja vaikuttavat olevan maailmaa hallitsevia arvoja.

Pieni Suomi on elänyt pelossa koko itsenäisyytensä ajan eikä vielä nykyäänkään, demokratian riemukulun aikakautena, kommentoi

suuren maailman tapahtumia avoimesti. Piddäytyminen kidutuksen, sotien ja riiston tuomitsemisesta antaa kyllä hyötyä vuosien ajaksi, ehkä vuosikymmeniksi, mutta ihmiskunnan tulevaisuus yltää ainakin toivottavasti paljon pidemmälle tulevaisuuteen. Jos kestävä ja tervettä kehitystä tukevat arvot näkyisivät julkisuudessa eivätkä vain "lapsenmielisten" ajatuksissa, tulevaisuus näyttäisi yhtäkkiä paljon entistä valoisammalta. Jos ajatukset saisivat virrata vapaasti, olisi epäkohtiin puuttaminen lähes kitkatonta. Siitä tilanteesta olisi helppo siirtyä itse yhteiskunnan hienosäätöön. Ruohonjuuritason työ on osa-alue, jolla itse asiat toteutetaan loppujen lopuksi. Siihen kuuluvat muun muassa nuorten kuntoutus, koulutus ja ohjaus. Niihin panostamisen onkin jatkuttava, mutta oireiden hoito on ikuisesti hyödyttömä muuten kuin vain väliaikaisesti. Vaivan juuret on löydettävä ja kitkettävä kunnes sairaus on poissa.

Olkaa siis rehellisiä itsellenne ja toisillenne, suomalaiset - ihmiset! Vaihtoehtona on se lopullinen sopeutuminen, kangistuminen muotoon jossa elät lopun elämäsi. Elämän tunnusomaisin piirre on muutos! Siksi se syntyy, kasvaa ja kuolee yhä uudestaan ja uudestaan. Muistakaa nuoruutenne, aikuiset! Ei se koskaan minnekään kadonnut, te vain unohditte sen olevan olemassa! Elämässä on muutakin kuin arki ja raha. Uskaltakaa omistaa haaveita, uskaltakaa tehdä niistä todellisuutta. Ja nuoret, maamme tulevaisuus - älkää antako koskaan periksi, maailman pystyy parantamaan. Siihen on vain uskottava.

**PAKKO
PÄRJÄTÄ**

Aino-Leena Juutinen

työpajanuori

Helsingin kaupungin Mediakylpylä

nuorten työpajat

Koulukiusattu syrjäytyy

Muutin Helsinkiin kahdeksan vuotta sitten. Olin silloin 12-vuotias, en tuntenut uudesta kaupungista ketään. Jouduin uuteen kouluun kesken ala-asteen, siinä seisoin 6C-luokan edessä kolmenkymmenenkahden silmäparin tuijotettavana, vieressäni mielipulisesti virnuileva opettaja, joka tasan tiesi kuinka vaikeaan paikkaan olin joutunut. Sitten piti valita istumapaikka. Katselin pulpettirykelmiä, jotka muodostivat epämääräisiä läiskiä suureen tilaan. Tunsin, kuinka katseet jojottelivat päästä varpasiini. Joku kuiskasi jotain, ja osa naurahhti vaivaantuneesti. ”No, eihän tässä mitään”, ajattelin. Opettaja nyökkäsi luokan takakulmaan, josta löysin tyhjän pulpetin.

Edellisessä koulussani ei juuri tunnettu sanaa koulukiusaaminen. Luokkahenki oli hyvä, kaikki tunsivat toisensa ja olivat keskenään tasavertaisia. Uudessa koulussani saatoin heti ensimmäisten päivien aikana huomata, kuka on porukan pomo, ketkä hännystelijöitä ja kuka kiusaamisen uhri. Kuudes kouluvuosi on varsin erityinen, silloin ollaan koulun vanhimpia, ei enää ihan lapsia. Vuoden päästä kuitenkin palataan ”hierarkian” alkupäähän: seitsemäs luokka aloittaa yläasteen. Kuudesluokkalaiset ovat hyvin tietoisia asemastaan, ajoittain olo saattaa tuntua varsin ylevältä ja status suurelta. Viimeistään tässä iässä rupeaa syntymään porukoita. Ennen jako on mennyt kutakuinkin poikien ja tyttöjen välillä, mutta nyt myös tytöt muodostavat omia ryhmiään. Usein käy niin, että yksi on ryhmän ”johtaja”, ja sanaton sopimus vaatii hänen hyväksyntänsä, ennen kuin uusia ”jäseniä” pääsee mukaan. Naurettavaa. 12-vuotiaat ovat

iässä, jossa ihmissuhteita vasta opetellaan. Tuntuu täysin käsittämättömältä, että yhden ihmisen satunnainen mielipide saattaa aiheuttaa jonkun toisen surun ja syrjäytymisen. Pahimmillaan voi käydä niinkin, että paras kaveri hyväksytään porukkaan mukaan, mutta toinen jää ulkopuolelle. Silloin saattaa tuntua siltä, että paras kaverikin on kääntänyt selkensä, vaikka niin ei olisikaan.

Kun itse olin kuudesluokkalainen, olin melko naiivi. Ajattelin automaattisesti, että kaikki ovat ystäviä keskenään, eikä ketään jätetä ryhmän ulkopuolelle. Tajuaamattani myös minun selkäni takana puhuttiin ja juonittiin. Savolainen elämänoppini neuvoi kuitenkin viittaamaan kintaalla moiselle ja keskittymään aitoihin ja todellisiin ystäviin. Viattomuuteni ja sinisilmäisyyteni pelasti minut monelta. Jos olisin ruvennut liikaa pohtimaan bileitä, joihin minua ei kutsuttu, tai juoruja, jotka olivat täysin perättömiä, en eläisi ehkä yhtä tasapainoista elämää kuin nyt. Pelottaa ajatellakin, kuinka moni on pahoittanut mielensä jäätyään syrjään muiden mielipiteiden jyrätyä hänet. Valitettavan usein koko oppilasjoukko taipuu johtajahahmon mielipiteeseen, peläten tietenkin muutoin leimautuvansa nössöksi tai muuten tyhmäksi.

Kiusaamisesta puhutaan kouluissa paljon, mutta todellista parannusta ei tunnu syntyvän. Syrjäytymiseen johtava kiusaaminen ei välttämättä ole tarkoituksellista, eikä kiusaajaa voi tarkasti määrittääkään. Jos luokkahenki olisi kunnossa, ei kiusaamistakaan varmasti ilmenisi yhtä paljon. Jo ensimmäiseltä luokalta lähtien pitäisi painottaa yhteishengen tärkeyttä ja porukalla toimimista. Ennen kuin muutin Helsinkiin, olimme juuri voittaneet luokkamme kanssa koko vuoden kestäneen leikkimielisen kilpailun. Koulumme oppilaat haastettiin luokkienväliseen taistoon, jonka voittajaksi selviytyisi se ryhmä, joka koko vuoden käyttäytyy ystävällisimmin opiskelutovereita, opettajia ja koulun

henkilökuntaa kohtaan. Idea oli kiusaamisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen kannalta erinomainen, sillä siinä täytyi pystyä toimimaan sekä luokan kesken, että kunnioittavasti muita ryhmiä kohtaan.

Syrjäytymisen syitä voi olla muitakin kuin koulupohjaisia, mutta jos edes koulussa lapsi tai nuori ei voi tuntea oloansa mukavaksi, kuinka käy tulevaisuudessa kun pitäisi esiintyä vaikkapa työhaastattelussa itsevarmana ja rohkeana? Olisi hienoa, jos kouluun mennessään oppilas tuntisi samaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja oppimisen iloa kuin itse ala-aste ikäisenä Savossa tunsin. Terveen ja mieluisan oppimisympäristön, sekä hyvien, jo ensimmäisinä kouluvuosina opittujen ihmissuhdetaitojen ansiosta olen yhä aktiivisesti yhteydessä myös niihin helsinkiläisiin kavereihin, joihin kuudennella luokalla tutustuin.

Jari Heinonen
sosiaalityön professori
Tampereen yliopisto

Nuoret miehet markkinayhteiskunnan paineissa

Mistä oikeastaan on kysymys, kun vauras Suomi tuottaa jatkuvasti pahoinvoivia nuorukaisia? Olen tutkinut kirjassani ”Työläismies ahdingossa?” (2006) kolmen eri sukupolven työläismiehiä, jälleenrakentajia, suuria ikäluokkia ja pieniä ikäluokkia eli ukkeja, isä ja poikia. Tältä pohjalta voin tulkita nuorten miesten elämää ja selviytymistä, heidän vaikeuksiaankin.

Markkinayhteiskunta painaa päälle

Perussyynä nuorten miesten lisääntyneisiin ongelmiin on siinä, että 1990-luvun kuudessa yhteiskuntamme muuttui laman ja sitä seuranneen syvän rakennemuutoksen seurauksena yhä enemmän markkinayhteiskunnaksi. Kun nuorten miesten ukeilla oli suojanaan työtä ja vahvat sosiaaliset lähiverkostot ja heidän isilläänkin vielä kohtalaisen vahvat elämään turvallisuutta tuoneet tukirakenteet niin työelämässä kuin lähipiirissään, joutuivat nuoret miehet ukkejaan ja isiään enemmän rakentamaan elämänpoliittisia valintojaan yhä kovenevassa keskinäisen markkinakilpailun, haurastuvien yhteisöjen ja lisääntyneen epävarmuuden yhteiskunnassa. Olemassaolotaistelu kunnian kentillä kiristyi äärimmilleen. Työelämään kiinni pääsy, oma asunto ja muutkaan elämän perusasiat eivät suinkaan olleet muutosten pyörteissä kaikkien nuorten miesten elämässä aivan helposti käden ulottuvilla.

Paljonko tällaisia miehiä sitten on? Heitä on paljon, ja määrä on jatkuvassa kasvussa. Tarkkaa lukua on kuitenkin vaikea sanoa. Vaikeuksissa olevia miehiä on satoja tuhansia. He ovat pitkäaikaistyöttömiä, viinaan sortuneita, pätkätyöläisiä jne. Huono-osaisten ja köyhien määrä Suomessa on yli 600 000 STAKES:in aivan äskettäin tekemän köyhyysrajaan perustuvan tutkimuksen mukaan. Ja huono-osaisten ryhmässä miehet ilman muuta ovat keskeinen joukko, vaikka esimerkiksi yksinhuoltajaäitien määrä on myös kasvussa. Ja huono-osaisia lapsiakin on jo pitkälti yli 100 000. Suomalainen yhteiskunta on tällä hetkellä kasvavien erojen ja kasvavien sosiaalisten ongelmien yhteiskunta.

Olennaista muutoksessa on ympäröivän maailman ja sen perinteisten tukirakenteiden tietynlainen murtuminen. Tältä osin me yhteiskuntatieteilijät puhumme rakennemu-

toksesta. Perusasia viimeisen vuosikymmenen rakennemuutoksessa työläismiesten kannalta oli ns. jokamiehen työmarkkinoiden lähes täydellinen murtuminen. Tämän seurauksena nuorten miesten tilanne alkoi eriytyä monin tavoin. Varsinkin monet vähäisen koulutuksen saaneet työläismiehet saivat tyytyä katkoksellisiin työmarkkina-asemiin. Monet näistä miehistä saattoivat kyllä olla tilastollisesti työllisiä, mutta käytännössä he ajalehtivat työttömyyden, pätkätöiden, osaaikatoiden ja koulutuksen välisessä epävarmuudessa. Vakaat, pysyvät, kokovuotiset ja katkeamattomat työsuhteet, joihin heidän ukkinsa ja isänsä olivat tottuneet, vähenivät. Heillä ei ollut elämässään työn ja toimeentulon osalta ennustettavuutta ja jatkuvuutta, pikemminkin pysyvä tilapäisyys kuvaa satuvasti heidän elämäänsä. ”Vanhojen hyvien aikojen” tasaisesti paraneva elämä vaihtui jatkuvaksi muutosten mylläkäksi, jonka hallinta ei näyttänyt olevan tosiasiaa kenenkään käsissä. Tältä osin nuorten työläismiesten tilanne muotoutui kokonaan erilaiseksi heidän ukkeihinsa ja isiinsä verrattuna.

Erityisesti nuorten työläismiesten maailmasta tuli sarja vaihtelevia elämäntilanteita, katkoksellisen elämän, alati kalvavan epävarmuuden ja tilapäisyyden loukku. Heidän elämässään korostui väliaikaisuus, työhön, elämään he eivät oikein päässeet kiinni, vaan kaikki ikään kuin hajosi käsiin.

Muutosten myötä työelämästä tuli vaatimuksiltaan armottomampi kuin koskaan aikaisemmin. Kun työelämä, ja sitä edeltävä koulutus, rakennettiin äärimmäisen tehokkaaksi, siellä ei enää ollut pysyvää sijaa niille, jotka eivät olleet vallitsevan kapean ajattelun mukaan tehokkaita. Tehokkuus oli tällöin ennen muuta taloudellista tehokkuutta, voittoa tuottavaa toimintaa. Käytännössä huomattavalta osalta nuoria työläismiehiä meni toivo siitä, että tekemällä ahkerasti töitä tässä ja nyt ja ottamalla käyttöön viimeisetkin voi-

manrippeet, pääsemme paremmille päville ja sitten lopulta helpottaa. Se miehisen ahdistuksen sääntelytapa joka toimi vielä ukeilla ja isillä, ei enää toiminutkaan nuorten työläismiesten elämässä. Seurauksena oli koko joukko vaikeuksia, joista monet näkyvät nykyisin juuri nuorten miesten pahoinvointina, erilaisena oireiluna, sosiaalisina ongelmina ja kantapöytiin vajoamisina. Tästä taas on koko joukko seurauksia niin yksilöille kuin yhteiskunnallekin. Laajat sosiaaliset ongelmat tulevat aina kalliiksi.

Miten miehen asema on muuttunut 1950-luvulta lähtien?

Miehen asemassa on tapahtunut suuria muutoksia. Muutokset ovat koskettaneet niin perhettä, työelämää kuin vallankäyttöäkin.

Tuima isä perheen päänä, keskeisenä elättäjänä ja kaapin paikan määrittäjänä on hävinnyt. Isän rooli on tietyllä lailla murtunut. Samalla äitien kasvatusvastuu on lisääntynyt ja ylipäätään nuorten sosialisatioympäristö on olennaisesti muuttunut. Äidit, hyvinvointivaltion naisammattilaiset, nuorten kaveripiirit ja markkinoiden luomat ”brändit” (erilaiset merkituotteet ja merkkitarvikkeet) astuivat tuiman isän paikalle. Myös työmarkkinoilla miesten asema on muuttunut. Turvallinen normaalityösuhte on vaihtunut pätkätöihin ja projekteihin. Myös poliittisen ja taloudellisen vallan osalta muutokset ovat olleet syviä. Aste asteelta niin poliittinen kuin taloudellinenkin valta on kaikonnut varsinkin huono-osaisimpien miesten ympäriltä. Yksilöllistyminen on vahvistunut, samalla kun lisääntyneet yksinäisyyden kokemukset ovat vahvistuneet.

Ilman muuta patriarkaatin murtuminen on merkinnyt miesten ns. auktoriteettiaseman murentumista aste asteelta, sukupolvi sukupolvelta. Samalla naisten yhä paraneva ja vastaavasti miesten huononeva koulutus alkaa näkyä myös suomalaisilla työmarkkinoilla.

Tasa-arvo sinänsä on varmasti hyvä asia. Ympäriöivän maailman nopea muuttuminen on kyllä vaikuttanut monien miesten asemaan ja selviytymiseen sillä tavalla, että monet ongelmat ja vaikeudet ovat lisääntyneet. Perusasia on varmaankin siinä, että miesten asema perheen elättäjänä murtui kun siirryttiin kohti kahden palkkatyöläiselättäjän mallia. Itse asiassa suurten ikäluokkien murros-sukupolven aikana miehiltä meni perheessä elättäjän status ja perheen pään auktoriteetti sekä naisilta kotirouvainstituutio. Muutokset olivat suuria ja niiden vaikutukset ovat näkyneet miesten ja naisten elämässä. Ehkä yhteiskunnastamme ylipäätään näiden syvällisten muutosten jälkeen on puuttunut selkeä sukupuolia koskeva käsikirjoitus. Moni mies kieltämättä ainakin on ollut kovasti ymmällään, ehkä myös naiset. Kyllähän esimerkiksi kasvaneet avioeroluvut kertovat tästä.

Mitkä ovat suomalaisen miehen pahimmat uhat?

Suomalaisen miehen eräs pahimmista uhista on epäilemättä joutuminen ns. syrjäytäviin kierteisiin. Näissähän työttömyys, pätkätyöt, alkoholi ja lopulta sairaudet ja yksinäisyys ovat miesten murheena. Suomessa kulutetusta viinasta miehet juovat 80 prosenttia, miehiä kohtaa keski-ikänsydän äkkikuolema 4-5 kertaa useammin kuin naisia, ja ylipäätään Suomessa kuolee vuosittain lähes 1500 ihmistä viinaan, näistä pääosa on miehiä. Pääosin viinatilastoa hallitsevat yli nelikymppiset miehet. Edelleen Suomessa tehdään vuosittain yli 1000 itsemurhaa, joista miehet tekevät noin 80 prosenttia.

Suomessa on itse asiassa kolme kovaa kansanviikattetta: liikenne, viinakuolemat ja itsemurhat. Kaikkia tilastoja hallitsevat miehet, kahta jälkimmäistä erityisesti yksinäiset työläismiehet. Eli on kovaa olla suomalainen mies. Vaaroja vilisee ympärillä kuin viidakossa konsanaan.

Kun työläismiesten ahdistuksen sääntelyn perusvaihtoehdot ovat perinteisesti olleet työ ja viina, ja työn kanssa tuli ongelmia, miten mahtokaan yksilöllisissä elämänvalinnoissa käydä? Monille elämästä tuli jatkuvaa sinnittelyä, alituista oman itsensä etsimistä ja hakemista. Joidenkin kohdalla tämä merkitsi lisääntyvässä määrin viinan kanssa kilvoittelua. Juoppouden vaara vaani alituisen selän takana. Pysyvä tilapäisyyden olotila loi epävarmuutta ja tietenkin tästä seurasi koko joukko huolia ja vaikeuksia, joita osa työläismiehistä on yrittänyt hoidella ryypäämällä. Viina on iso ongelma suomalaisille miehille.

Viinan juonti, humala on yhä edelleen pääosin miesten valtakuntaa: itsyden ja uhoamisen aluetta päälle kaatuvassa maailmassa kaiken kyyristelyn vastapainoksi. Känni on tavallaan köyhän miehen oopperaa, joka tosin voi viedä mukanaan. Juhlat jatkuvat, kunnes rahanpuute, heikentyvä terveys ja hiipuneet voimat lopulta vieroittavat - elämästä!

Masennus on yksi iso asia. Kun ollaan yksin, ilman sosiaalisia verkostoja ja yhteisöjä, masennus tietenkin nousee helposti pintaan. Ja sitä aika usein lääkitään viinalla.

Suomalaisen miehen prototyyppi tavaltaan on se keski-ikäinen kaveri, joka istuu yksin nahkatakki päällä porilaisessa baarissa ja juo ääneti kaljaa. Hän on vaitelias omaan maailmaansa uppoutunut mies. Sosiaaliset verkostot ovat vähissä, samoin lähiyhteisöt. Useilta suomalaisilta miehiltä puuttuu kyky rakentaa läheisiä ihmissuhteita muutoin kuin alkoholin avulla. Naiset oireilevat ja puhuvat yleensä väsymykseen asti ongelmistaan ystävilleen niin että hiljaista hetkeäkään ei tule, mutta miehet eivät puhu ja pukahda: he katkeavat kerralla. Nainen putoaa ongelmissaan, erilaisissa pettymys- ja kriisitilanteissaan sosiaaliseen turvaverkkoonsa, poika tai mies suoraan kylmälle betonilattialle.

Turhan monen kohdalla kaikki romahtaa kerralla kuin korttitalo. Miehet tarvitsevat ympärilleen perhettä ja yhteisöjä, joissa elämä on ihmisen kokoista.

Kaikki suomalaiset miehet tarvitsevat ympärilleen työn ja viinan ohelle sanoja, hymyjä, kosketuksia, kuuntelemista ja kohtaamisia, sellaisia asioita jotka pehmentävät heidän elämäänsä.

Millaisia ovat miehiin kohdistuvat paineet nyky-yhteiskunnassa?

Perusfilosofia on ollut, että toimi tai tuhoudut, toimi tai kärsi häpeääsi. Ja kyllähän suomalainen mies on toiminut ja häärinyt: teko ja suoritus, keskinäinen kilpailu, yletön pätemisen ja tehokkuuden tavoittelu. Erityisen vaikeaksi tilanne muodostuu silloin, kun mies ei pystykään saavuttamaan asettamiaan tai ympäristön hänelle asettamia tavoitteita. Työttömyys iskee päälle tai ryyppy hirttaa kiinni.

Nykyisin miehen on entistä vaikeampi löytää miehisyytensä ja sitoa ahdistustaan samalla tavalla kuin pitkään tapahtui: perinteiseen miehiseen selviytymisen eetokseen takertumalla. Siihenhän kuuluu kaksi tasoa: ”vittukuonkovaa” ja ”pakkoperkelepärjätä”. On syytä kysyä, voiko mies enää kaikkien muutosten jälkeen olla pelkästään itsenäinen ja vahva selviytyjä, jota työ lohduttaa ja joka hammasta purren yrittää omin voimin mennä eteenpäin ja samalla antaa muille jatkuvia näyttöjä miehisyydestään? Pitäisi ehkä kysyä, tarvitaanko miehen maailmaan sittenkin kovan ja kiihkeän kilpailun sijasta myös enemmän sallivuutta epäonnistumiseen, pohtimiseen ja myös ajoittaisen pysähtymiseen ja kuunteluun? Ehkä onni ja pärjääminen sittenkin ovat arjisessa elämässä ympärillämme, aivan pienissä asioissa.

Mitä ongelmien voittamiseksi voisi tehdä?

Monia nuoria miehiä vaivaa yksinäisyys, irto-

naisuus ja tunne elämän tyhjiydestä, mutta millä tämän voisi täyttää? Jos ja kun asialle halutaan tehdä jotakin, niin eikö olisi parempi sopeuttaa olot ihmisten mukaisiksi eikä kylmästi ihmisiä, tässä tapauksessa nuoria miehiä olosuhteiden mukaisiksi. Tällöin puhtaasti tehokkuuteen pyrkivää yhteiskuntaa olisi syytä tarkastella kriittisesti eikä vain ottaa sitä annettuna.

Yhteiskunnan on pidettävä huolta vaikeuksiin joutuneista pätkätyöläisistä, työttömistä ja syrjäytetyistä, mutta se edellyttää paljon muutakin kuin rahan jakamista. Se edellyttää myös itse tehomarkkinatalouden muuttamista, ainakin työelämän, perusturvan ja koululaitoksen olennaisia muutoksia sekä yhteiskunnan demokratisoimista. Nuoret työläismiehet tarvitsevat heille sopivaa koulutusta, ympärilleen työtä, toimeentulon turvaa, ystäviä ja toimivia sosiaalisia verkostoja. Mutta onko tällaisiin yhteiskuntapolitiikan muutoksiin halua? Itse vastaan, että on, on oltava!

Artikkeli perustuu pääosin Jari Heinosen kirjaan ”Työläismies ahdingossa?” (Yliopistopaino 2006).
jheinone@yfi.jyu.fi

Sanna Pylkkänen

koulutuspäällikkö

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry

Balanssi Akatemia

Nuoruus, kulttuurit ja yhteiskunta – kuinka nuori löytää paikkansa yhteiskunnan rattailta?

Tässä kirjoituksessa pohdin nuorten mahdollisuuksia löytää paikkansa yhteiskunnassa. Nuoruudella tässä tarkoitan toiseen asteen opintojen alusta nuoreen aikuisuuteen ulottuvaa ajanjaksoa eli 16–25 -vuotiaita. Nuoruudella tarkoitetaan niin monia asioita, että se on muodostunut kompastuskiveksi eri toimijoiden välillä. Suomalaisessa kunnallisessa nuorisotyössä nuorilla tarkoitetaan pääsääntöisesti 13–18 -vuotiaita. Järjestöjen, seurakuntien ja kolmannen sektorin keskuudessa nuori on 15–30 -vuotias. Nuorisotyölaki puolestaan kattaa kaikki alle 29 -vuotiaat. Sosiaalisen työllistämisen kentällä toimivissa nuorten työpajoissa, nuori tarkoittaa 17–25 -vuotiasta. Eurooppalaisessa nuorisotyössä nuori on keskimäärin 16–25 -vuotias, mutta ikähaarukka venyy aina 30 ikävuoteen asti. Suomalainen ja eurooppalainen nuorisotyö tehdään siis eri ikäryhmän kanssa. Tämä osoittaa kuinka vaikea nuoruutta on määritellä. Jokaisen keskustelun alussa tulisi määritellä mitä nuorella tarkoitetaan. Myös mediakriittisyyttä tarvitaan lehtiä lukiessa ja tv:tä katsellessa. Nuoruudella ratsastetaan uutislöppeihin, mutta lukijan on oltava tarkkana mistä nuoruudesta on kyse. Edellisten vaalien aikaan puhuttiin nuorista ehdokkaista. Yllätyksekseni huomasin kuuluvani samaan ikäryhmään, alle 39 -vuotiaat.

Aika ja ikä. Kuka on nuori?

Moderni länsimainen elämä pyörii ajan ympärillä. Ihminen laskee aikaa niin minuutteina kuin vuosinakin. Elämän jaksot jäsentyvät ajan myötä. Määrätyssä iässä ihmiset tekevät ennalta sovittuja asioita ja sen myötä sijoittuvat yhteiskuntaan. Ikä ja yhteiskunta sitoutuvat tiiviisti yhteen. Yhteiskunta on luonut järjestelmän suunnata palveluita erilaisille ikäryhmille. Päiväkotiin menevät alle 6 -vuotiaat. Esikouluun mennään 6 -vuotiaana ja peruskoulu aloitetaan 7 -vuotiaana. Oppivelvollisuus on luonut uuden ikäjaon esipuberteetin ja varsinaiseen murrosiän välille ala- ja ylä-asteen koulujen myötä. Oppivelvollisuus päättyy 17 -vuotiaana. Lain mukaan vasta 18 vuotta täyttänyt on täysivaltainen aikuinen. Alle 18 -vuotias on siis lapsi.

Yhden rajan nuoruudelle määrittää työhalinto työmarkkinatuen kautta (17–24 vuotta). Tämä ikä on juridisesti muutenkin erittäin vilkasta aikaa. Nuoruutta koskevia lakeja on kaiken kaikkiaan liki 600. Tutuimpia näistä lienee rikosoikeudellisen iän vastuu, mopon ajokortti ikärajat ja oikeus päättää omasta uskonnosta. Epävirallisempia ovat kunnallisen palvelurakenteen määrittämät ikärajat. Kirjaston lasten ja nuorten osasto on suunnattu alle 15 -vuotiaille. Tätä vanhemmat luetaan aikuisiksi. Perheneuvolan asiakkaaksi pääsevät vain alle 12 -vuotiaat lapset ja terveyskeskukseen ei oteta hoidettavaksi alle 15 -vuotiasta ilman vanhempia, sillä hän on lapsi.

Yritysmailma jakaa myös iällä haluamansa asiakkaat. Huoltoasemalle ei oteta yöaikaan alle 18 -vuotiaita asiakkaita, tiettyyn ravintolaan ei pääse alle 21 -vuotiaat asiakkaat ja viikonloppuisin risteilyasiakkaiden on oltava 21 vuotta täyttäneitä. Tästä voidaan todeta että nuoruutta hallitaan lukemattomilla säännöksillä ja ikärajoilla, vaikka käsite nuoruus ei kata mitään selkeää ikäryhmää. Mis-

sä menevät siis lapsuuden ja nuoruuden raja ja toisaalta nuoruuden ja aikuisuuden raja. Onko nuoruus vain markkinoiden luoma ikäryhmä, jolle voi helpommin myydä trendejä?

Työmarkkinat ja koulutus

Lapsuus siis pyrkii nuoruuteen ja nuoruus aikuisuuteen. Jostain syystä kuitenkin siirtyminen aikuisten vakiintuneeseen elämään on siirtynyt yhä myöhäisemmäksi. Opintojen kestot ovat pidentyneet. Myös työelämän arvostus koulutusta kohtaan on kasvanut siten, että opinnoissa on tähdittävä jatkuvasta korkeampaan koulutukseen. Raija Julkunen käyttää tästä ilmiöstä nimitystä osaamiskumous. Tieto ei enää jäsenny ammateiksi vaan se verkottuu ja erityisosaamisen rajat rikkoutuvat. Tämän myötä valmistutaan työelämään vasta lähempänä 30 vuotta. Tämä myöhäistää aikuistumista omaan vastuulliseen elämään ja pakottaa opiskelevat riippuvaisiksi vanhemmista, tukimuodoista ja väliaikaistöistä. Oman elämän pitkäjänteinen suunnittelu ei ole mahdollista.

Toinen asiaan liittyvä ilmiö on osaamisvaatimusten polarisaatio. Samalla kun työmarkkinoilla vaaditaan yhä laajempaa osaamista, käytännön ammattitaitoa vaativat työt lisääntyvät. Myöhäismodernille ominainen ääripäiden kuormittuminen näkyy myös työelämän ja koulutuksen ympäristössä. Elinikäinen oppiminen on johtanut tutkintojen tehtailuun, jossa epätavallista ei ole useamman korkeakoulututkinnon omaaminen. Sen sijaan yhä useampi nuori ei löydä paikkaansa koulutusjärjestelmiemme portailla ja putoaa entistä varhaisemmassa vaiheessa niiden ulkopuolelle.

Nuorten työllistyminen koulun jälkeen on myös muuttunut. Työelämää ja ensimmäisiä työsuhteita leimaa väliaikaisuus, aivan kuten opiskelu aikanakin. Pätkätyöt asettavat nuoret jatkuvalla koeajalle. Tämä omalta osaltaan myöhäistää vakiintunutta aikuisuutta,

perheen perustamista ja itsellistä elämää. Toisaalta voidaan miettiä, minkälaisia tavoitteita elämälle asetetaan ja kenen toimesta. Normaalin elämän ihannekuva alkaa väistämättä muuttua. Aikaisemmillä sukupolvilla ei ole ollut mahdollisuutta valita pidentynyttä nuoruutta, mutta tänä päivänä tämä sitoutumaton nuoruusjakso voi jatkua tarvittaessa keski-ikään asti.

Nuorten kulttuurit

Nuorisokulttuurit ja liikkeet ovat myös muuttuneet. Siinä missä ennen nuorten poliittinen vaikuttaminen merkitsi osallistumista puolueen yhteiseen nuorisotoimintaan, se tänä päivänä on osallistumista täysin eri lähtökohdista. Osallistuminen tai sitoutuminen nuorisokulttuurin arvoihin voi riippua hyvin pienistä asioista. Tiettyyn ryhmään voi kuulua vain ulkoisten merkkien osalta, tunnustamatta sisällöllisesti kulttuuria lainkaan. Mieliä voi olla hyvinkin hetkellinen, sillä kuuluminen tiettyyn joukkoon voi vaihtua vaikka kerran kuukaudessa. Yksilöinä ja ryhminä sitoudutaan erilaisiin alakulttuureihin. Nuoret ovat entistä sallivampia valtavirrasta poikkeavien elämäntapojen suhteen.

On kuitenkin todettu että useimmat nuoret haluavat osallistua ja vaikuttaa, mutta yksilöllisin keinoin, vakiintuneiden osallistumismuotojen ulkopuolella. Nuoret ajattelevat tulevaisuutta ja pyrkivät toiminnallaan sekä osallistumisellaan vaikuttamaan yhteiskuntaan. Keinot vain ovat toisenlaiset. Vanhan valtaaminen olisi liian radikaalia sitoutumista yhden asian puolesta 2000 – luvulla totesi Leena Suurpää teoksessaan Näin nuoret Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin. Erilainen uusyhteisöllisyys soveltuu paremmin yhteiskunnallisen ”normaalin” järjestyttämiseen. Kun kanavat medialle on avattu, voidaan keskustella myös muista sillä hetkellä tärkeistä asioista. Nuorisokulttuuri toimii vapauden valtakuntana pakoinstituutiona toimivan koulun ja valintapakkaisen vapaa-ajan välillä toteaa Thomas Ziehe.

Päihteiden käyttö nuorten keskuudessa liitetään mielellään nuorisokulttuuriseksi ilmiöksi. Onhan totta että suomalainen juomatapa on humalahakuisempaa kuin eurooppalainen keskitaso. Luulen kuitenkin että yksilöllistyvillä nuorilla on enemmän mahdollisuuksia tehdä ratkaisuja myös päihteiden suhteen. Valinnanmahdollisuudet heikentävät ryhmäpainetta. Myös suomalaiset maahanmuuttajakulttuurit tuovat mukanaan uusia tapoja juhlimiseen ja yhdessä oloon. Tästä syystä en näkisi päihteiden käyttöä osana tiettyjä nuorisokulttuureja vaan puhuisin erikseen päihdekulttuureista, jotka läpäisevät koko yhteiskunnan. Runsasta päihteiden käyttöä nuorella iällä tulisi pohdita yhteiskunnan arvojen, perheiden ja elinolojen aiheuttamana seurauksena, eikä suinkaan yksilöllisenä elämänstrategiana.

Syrjäytynyt vai syrjäytetty?

Tilastojen mukaan 8 % suomalaisista on vaarassa syrjäytyä tai jo syrjäytyneet. Hallitusohjelmalla hakevat kuumeisesti ratkaisua tulevaisuuden syrjäytymisongelmaan. Kuka sitten on syrjäytynyt? Useimmiten syrjäytymistä tulkitaan joko työmarkkina- tai taloudellisen aseman näkökulmasta. Syrjäytyminen nähdään vastentahtoisena tapahtumana, johon luisutaan vastoin omaa tahtoa, huolimatta yrityksistä pyristellä vastaan. Perille päästyään on vaikea kivuta takaisin yhteiskunnalliseen keskiöön ja toimijuuteen. Sana syrjäytyminen kuvaa prosessia, jossa syrjäydytään usealla eri tavalla. Näitä voivat olla syrjäytyminen kodista tai asunnosta, työmarkkinoilta, opiskelusta, sosiaalisista yhteisöistä ja perheestä.

Millaisia valintoja nuori aikuinen voi tehdä oman elämänsä suhteen sanouduttuaan irti yhteiskunnan normeista. Kulttuurinen juuret on siirtymässä valtakulttuuriin ja tämän myötä nuorille aikuisille vaihtuva elämäntyyli, sitoutumattomuus asuinpaikkaan ja vastuukantaminen vain omasta itsestään, eivät ole vieraita käsitteitä. Eri alapoliittiset näkemykset vetävät puoleensa vaihtoehtoihi-

siä, jotka ovat tehneet valintansa tietoisesti. Osa uusista elämäntavoista muistuttaa piirteitä, joilla on kuvattu syrjäytymistä 1990-luvun alussa. Ruuan hakeminen roskalaatikoista, kommuuniasuminen hylätyissä tai vallatussa taloissa sekä vaatteiden hankkiminen lähetysseuran kirpputorilta. Tämä asettaakin syrjäytymisen uuteen valoon. Jos henkilö eriytyy yhteiskunnasta vapaa-ehtoisesti, onko hän silloin syrjäytynyt.

Usein yleisessä keskustelussa kansalaiskelpoisuuden kriteerinä ovat ansiotyö ja kyky elättävät itsensä. Entä jos nuori elämän valinnoillaan viestii omia arvojaan sitoutumattomasta tasa-arvoisesta maailmasta? Nämä nuoret romuttavat yhteiskuntarakenteita vaihtoehtoratkaisuilla. Enää työn tekeminen tai perheen perustaminen ei ole itseisarvo. Tärkeämpää on luoda yhteisöjä jotka pitävät huolta toisista ja kantavat huolta maailmasta globaalisti. Ehkä sääntöjä muuttava refleksiivinen modernisaatio pystyy niin suureen muutokseen, että marginaaliryhmät kohoavat tasavertaisuuteen muun yhteisön kanssa. Tällöin ”normaalin” käsite voisi laajentua.

Uskon että tulevaisuuden suurin nuorten hyvinvointiin vaikuttava tekijä tulee olemaan perheen ja työn yhteensovittaminen ja lähiyhteisöjen luominen. Kuinka yhteiskunta tukee arvovalinnoillaan perheitä, jotta niissä on mahdollisuus kasvaa ympäröivän yhteisön täysivaltaiseksi jäseneksi? Kuinka työelämän rakenteet kehittyvät sellaisiksi, että kaikilla on mahdollisuus saada koulutusta ja tehdä työtä? Kuinka huolehditaan erilaisista oppijoista jotka tarvitsevat toisenlaisia polkuja löytääseen paikkansa yhteiskunnassa?

Ilkka Taipale
dosentti, lääkäri
kansanedustaja

Vintiöistä rakennustyömaille

Luokkatoverini Hannu Ahdille sanottiin keskikoulussa, että olet tämän koulun huonoin oppilas - kautta aikojen. Hannu fiksun miehenä pakkasi tavaransa ja lähti merille. Seilattuaan vuosia hän aloitti opintonsa, valmistui papiksi eikä viihtynyt, sitten hän valmistui lakimieheksi eikä viihtynyt. Sitten hän perusti Helsinkiin Sovinto ry:n ja Vaihtoehtoisen ammattikoulun itsensä kaltaisille nuorille. Se on ollut mahtava sosiaalinen innovaatio, muutama sata oppilasta saa sieltä ammatin ja hyväksynnän, jota ei saisi muualta.

Oikeusministeriöllä oli 1990-luvun alussa ns. Vintiötyöryhmä. Siinä todettiin, että ellei ole tehnyt pahaa jo 12-vuotiaana, ei voi joutua Keravan nuorisovankilaan 18-vuotiaana, niin aikaisin - tai jo aikaisemmin syrjäytyminen alkaa. Työryhmän mukaan Suomessa oli tuolloin vain toistakymmentä nuorten työpajaa ja monta niistä, mm. Vantaalla aiottiin laman takia lakauttaa.

Nyt niitä on 350. Miten ihme on tapahtunut. Se on varmasti Euroopan Union loistavimpia saavutuksia nuorten köyhien ja entisten pudokkaiden kannalta. Suomi maksoi rahoja Brysseliin, jossa ihmeteltiin maamme nuorisotyöttömyyden laajuutta ja kerrottiin, että saamme omia rahojamme takaisin, jos ryhdymme em. työttömyyden vähentämistoimiin mm työpajojen avulla.

Samalla tavalla kannattaisi antaa rahaa Brysseliin, jos sieltä ilmoitettaisiin, että meillä on kovin kylmä ja asunnottomia - "saatte rahanne takaisin", jos poistatte asunnottomuuden. Tai jos

korjaatte mielisairaiden kohtuuttoman alhaisen sosiaalisen aseman paremmaksi ja rakennatte palveluasuntoja alle 65-vuotiaille ihmisryhmille.

Aikanaan nuoret, joista ei ollut lukumiehiksi, saattoivat todella 15-16-vuotiaina lähteä merille, rakennuksille apumiehiksi, sahoille ja varastoihin töihin. Nyt tämä on liki kiellettyä, työsuojelunormit ja lainsäädäntö estävät. Jos yksikin nuori saattaisi loukkaantua vaikka rak-salla - parempi että kuolevat kadulla huumeisiin, viinaan tai hurjastelijoina liikenteessä.

Joku on sanonut, että tarvitsemme uudeleen poikaluokkia kouluihin. Meillähän on jo asiallisesti poikakoulut - tarkkailuluokat, joiden oppilaista pääosa on poikia. Yhtälailla tarvitaan ala-asteille enempi miesopettajia vaikka kiintiöimällä koulutukseen otettavien miesten määrää eduskunnan sivistysvaliokunnan enemmistön tahdon mukaisesti.

Kaikkialla todistetaan, että rakennuksilla ei enää pärjää, apumiehiä ei tarvita. Ei pidä paikaansa, sekä Rakennustyöväenliitto että Rakennustyönantajain liitto katsovat, että hyvän ammattimiehen seurassa voisi hyvinkin olla apupoika perässä ja saada työpaikalla oppia vanhaan tapaan. Poliitikkojen on muutettava normit ja lait takaisin.

Kouluista on vähennetty käden taidot, kerrostaloissa asuvat pojat ja tytöt eivät enää opi vanhoja taitoja, jos ei ole omakotitaloa, kesämökkiä tms. Vuoden 1688 jälkeen suomalaiset pääsivät naimisiin vain, jos osasivat lukea ("The fucking problem"). Tämä tehokas keino teki meistä maailman lukutaitoisimman kansan, kovapäisistä seitsemästä veljeksestäkin ällätikun avulla. Mutta naimisiin ei mies päässyt myöskään, jos ei osannut tehdä ruginlapaa ja renkikaappia, tai nainen, jos ei osannut tehdä kapiota. Nyt ovat kaikki avoliitoissa, kun ei enää osata.

Meillä on laajat tutkimukset tehty nuorten lukutaidosta, tietokonetaidoista, mutta ei käden taidoista. Aloitettakoon...

Nyt selvitysten mukaan 10-15 prosenttia 16-20 vuotiaista pojista on ulkopuolella sekä työelämän ja koulutuksen, joskin mukana lie-
nee varusmiesai-
ka. Välivuotia pida-
taan, va-
rakkaamat ei-
vät ole kesällä töis-
sä vaan pi-
tävät siestaa.

Lukemiseen nojautuvan lukion ohella tar-
vitsemme paljon käytännöllisemmän ammat-
tikoulun. Osasta ammattikoululinjoista on
vähennettävä radikaalisti teoria-aineita ja li-
sättävä käytännön oppia.

Oppisopimuskoulutus, työpajat, sosiaali-
set yritykset, kuntouttava ja muu työtoiminta
ja suojatyö on kehitettävä välityömarkkinoi-
den olennaiseksi osaksi.

Edustajan kantaa, että 3 kk työttömyyden
jälkeen työttömyyskorvauksen saannin ehto-
na on toimeliaisuus, joka kohdistuu joko it-
sen tai yhteiskunnan hyväksi. Toimeliaisuu-
den lajeja voisi olla paljon ja niistä valitakin,
mutta tarpeettomana tai toimeettomana ei sai-
si olla, ainakaan rahaa vastaan. Jos sitten ei
pärijää, toimeentulotuki tulisi vastaan - vaikka
Ruotsissa on jo pohdittu, miten senkin saajat
voisivat olla aktiivisempia. Voidaan myös aja-
tella, että työmarkkinatuki maksettaisiin pää-
sääntöisesti oppilaitoksen tai jonkun työnan-
tajan kautta. Työ- tai toimeliaisuusai-
ka olisi se osuus viikkotyöajasta, jota työmarkkinatu-
ki on vähimmäispalkasta tms.

Myös laitoksissa tulisi uudelleen ryhtyä ar-
vostamaan työtä ja toimeliaisuutta, vankilois-
sa, huoltoloissa, mielisairaaloissa jne. Niistä
osa voisi palvella myös ns. avohoitopotilaita
tai huollettavia. A-klinikoiden keskustelutera-
pian rinnalle tai sijaan tulisi entistä enemmän
tukea toimintakeskuksia. Kirjastojen ohella

voisi olla yhtä avoimia korjaus- ja rakennus-
pajoja harrastajille.

Haluaisin Suomeen myös keikkasetelin.
Työnantaja voisi ostaa kaupoista tai pankeis-
ta esim. 10 euron keikkasetelin, jonka antaa
keikkatyöntekijälle. Tämä saisi setelistä 8 eu-
roa, kaksi euroa olisi vero ja välityskulut. Pi-
meä työ vähenisi, moni jätkä vähentäisi ryyp-
päämistä päiväksi tai pariksi saadakseen
pullon, työnantajat välttyisivät monimutkai-
selta paperityöltä ja pikkukeikkoja tehtäi-
siin paljon. Setelissä voisi olla työnantajan ja
työntekijän nimi ja sosiaaliturvatunnus kont-
rollin vuoksi.

On upeata nähdä, että käden työt ovat
nousseet uudelleen kunniaan työvoimapulan
koittaessa! Rakennusmiestä, siivoojaa, pe-
rushoitajaa, puistotyöntekijää aletaan arvos-
taa! Pietarin edustuslaitoksessa, Duumas-
sa ei ole yhtään työläisedustajaa, Suomen
eduskunnassa vielä 19. Tästäkin enemmän
vielä tarvittaisiin!

Osalle nuorista edeltävästä aktivointipa-
ketista huolimatta on räätelöitävä yksilöllinen
eläketukilaki, joka pari vuotta sitten säädet-
tiin 57-vuotiaille 10 vuotta työttömänä olleil-
le.

Kohtaanto ja polarisaatio – kuka ei kohtaa mitä ja syrjäytyneitä vai syrjäytettyjä?

Arja Tiainen

runoilija

Kohtaanto - mikä se on?

Termi on minulle uppo-oulo. Näin se kieli kehittyä. Koska sanasokeana(dyslektikko) en esimerkiksi hallitse tietokonetta/internetiä enkä kännykän käyttöä, pystyn hyvin eläytymään putoajiin.

Kuitenkin olen tehnyt kirjoja. Ja teen yhä. On nuoria, jotka eivät kouluissa pärjää. Taikka he ovat jostain syystä kadottaneet mielenkiinnon opiskeluun. 50-60 luvulla heillekin töitä piisasi. Työelämään mentiin varhain. Ei lorvittu pulpeteissa. Oliin piikoina, tsuppareina raksalla, kukkalähetteinä, tehtaissa jne.

Saattoi käydä, että myöhemmin opiskelu alkoi kiinnostaa. Hankittiin kädentaitoja. Perustettiin oma työpaja, putiikki, sorvi tai ompeluliike. Moni lähti merille. Oli raskaita, likaisia töitä. Lihavoimaa tarvittiin ja kätevyyttä. Vaihetöitä. Myös taiteen maailmaan on tultu monia eri reittejä. Itse opiskeltu on aina. Kotoa lähdettiin varhain. Nälkä pisti yrittämään. Harvoilla oli varakkaat vanhemmat. Itse piti löytää oma ala.

Monella nykynuorella on epärealistiset käsitykset lahjoistaan. Ollaan vaativiaisia; pitäisi heti saada hauska, helppo työ ja kova liksa.

Yhtiöt olivat vakaat, niihin mentiin varastoon taikka ruokalaan, aluksi. Ja pikkuhiljaa edettiin? Uuttera ja lahjakas eteni. Ei kukaan kuvitellut, että 14-20 -vuotias saisi pomon virran heti. Nyt on näitä tietokoneneroja, nuoria. Mutta heistähän tässä ei ollakaan huolestuneita?

Koskaan maailma ei muutu sellaiseksi, että kaikki työ tehtäisiin sisätiloissa näyttöpäätteen äärellä. Rakennustyö, liikenne, hoivatyö, opetustyö, ravintolatyö, asfaltti- ja viemäri- ja putkityöt. Hyvinkin fyysisiä. Ja aina tarvitaan kauppoihin henkilökuntaa ja jonkun on leivät leivottava. Kalat kalastettava, vilja kasvatettava - maaseutu on täynnä toisenlaista työtä. Ja metsätalous ja karjatalous.

Myös uusia ammatteja syntyy. Voit kouluttaa opaskoiria, huumekoria, tullikoiria. Perustaa löytöeläinhoitolan. Niihinkin on hankittava koulutus. Toki joskus harrastuksesta tulee mieluisa ammatti. Teet savikippoja, kudot, tykkäät askarrella nahan ja korujen kanssa. Olet kielitaitoinen, rupeat oppaaksi. Kääntäjäksi, tulkkaat kokouksissa. Pahinta jos ei mikään kiinnostaa. Kyllä jokaista kiinnostaa saada asunto, syödä, hankkia vuodenaikaan sopivat vaatteet, mennä naimisiin? Taikka reissilla maailmalla. Mistä rahat?

Eräiden pitää joutua kokemaan kovia ennen kuin tulee ns. järki päähän. On vaellusvuosia, holtitonta elämäntyyliä. Olisiko parempi kun ei niin pirusti hoivattaisi isoja ryökäleitä? Reppu selkään ja tuossa on ovi, sanottiin ennen hunsvotille kotona. Kauan sitten oli kulkureita, lentojätkeä, laukukauppiaita, jos jonkinmoista souvaria ja hanuristia – kiertelevää elämää viettäviä.

Ja pätkätöitä on aina ollut. Kun talo on valmis, työmiehet lähtevät toiseen urakkaan. Remonttimiehiä saa neulalla etsiä...puunkaattajia. (Kotiompelijat tekivät 50-luvulla meille kesämekot) Oli helpompaa kun muutkin olivat varattomia; yhteispeli sujui. Autoala esimerkiksi on nousevaa. Tyhjästä on moni työpaja / yhdistys / firma syntynyt. Kysymys onkin pitkälti henkisestä laiskuudesta, sosiaalisesta vammasta. Saadaan vahingollisia vaikutteita.

Kaupat väärällään ruokaa ja tavaraa. Elokuvin, telkkareissa jonninjoutavia ohjelmia, filmejä. Ja sitten niin superrikkaita. Onko rima liian ylhäällä. Millaista elintasoatavoittelen. Mitkä ovat avuni, mitä olen valmis tekemään. Humanisti voi olla köyhempi kuin ammattiduunari, huom. Rahaako tahdon vai mielekästä elämää. Luovutetaan liian helpolla; ei musta kummisakaan mitään tuu?

Ihmisellä on kohtalonsa? Mutta sitä voi avittaa. Harva ammatti nykyään on ns. eläkevirka. Voi olla useita eri ammatteja. Kuka koululainen tietää miksi aikoo isona? Mielii muuttuu. Siistit sisätyöt ei olekaan se "mun juttuni" Haluankin puuhailla talleilla. Ruveta oppaaksi Lappiin? Pankkiala on tylsää. Haluan elää maalla. Urheilla, valmentaa urheilijoita, ryhtyä luomuviljelijäksi. Perustaa opiston, jossa pidetään esitelmää, pohditaan filosofiaa. On muotitaloja. Julkiseksi juu? Mitä se nyt tarkalleen ottaen on, hetken pörinää. Menee yksityisyys. Eikä kaikista ole rockkitähdiksi. Misseiksi.

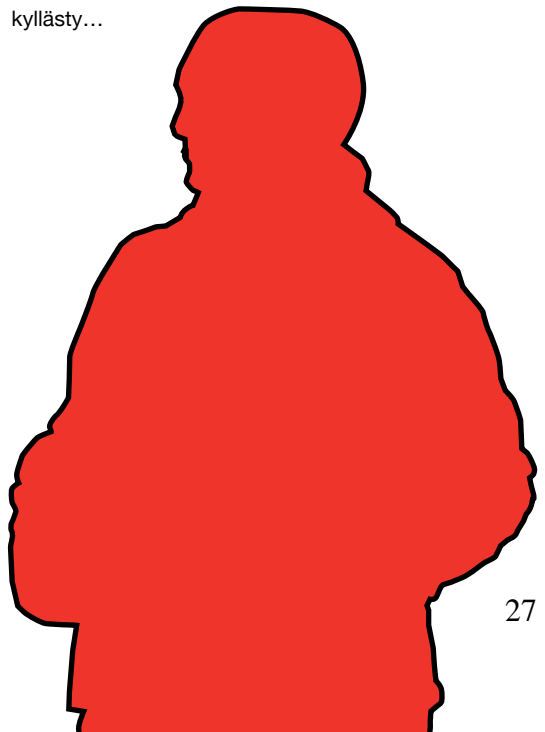
Ehkä kouluissa pitäisi enemmän keskustella näistä kysymyksistä. Vastuun ottamisesta omasta elämästä. Lainoista, veloista, koroista. Miten paljon maksaa toikin taulutelevisio, mitä pitää hallita eläkkeeseen kunniallisesti omassa luokussaan. Sä siivoot kämppäs, hankit ruuat, sulatat jääkaappis, peset pyykkis, maksat vuokras, sähkölaskus. Las-

ket mihin on varaa mihin ei. Otatko mitä tahansa duunia pärjätäkses. Alennatko elintasoos. Hankitko tietotaitoo.

P.S. Olen siis käynyt kuusi vuotta kansakoulua plus kaksi vuotta ns. kansalaiskoulua. Huonot todistukset. Iltaoppikoulua yritin muinoin; kielet ja matikka, niihin tyssä. Aina olen tietoa kartuttanut, esitelmää kuunnellut, kirjoja lukenut ja tehnyt.

Tämä oli vaikea reitti, mutta koska arvostan yli kaiken itsenäisyyttä ja vapautta, tyydyin kylmiin pihamökkeihin, ullakkokämppiin saadakseni kirjoittaa. Kirppareilta kuteet, divareista kirjat. En voisi olla kaupan kanssa, kampaaja, vaihtoyöntekijä, siivoja, hieroja, huora, sihteeri kirurgi, edustusvaimo, pikkutarkan ompelutyöntekijä, meikkaaja. Enkä joka päivä sosiaalinen. Toisaalta osaan luenoida. Saan koululaiset kuuntelemaan(jopa rikolliset vankiloissa) taide-esitelmää ja runoja. Kasvatan koiria. Näin sitä ihminen vihdoin löytää vahvuutensa.

Elämä antaa haasteita joka päivä. Helppoa ei ole ollut. Mutta mitä se helppo elämä. Loria tuolla tuolla jouten. Eikö semmoiseen kyllästy...

Petri Paju,

YL, tutkija

Nuorisotutkimusverkosto.

Seuratkaa tuota hissiä!

Kirjoittaja on tosi köyhän miehen Hannu Salama, Tamperealaisella harjulla kasvanut sähköasentajan poika. Häntäkin yritettiin muuttaa oikeakätiseksi saksilla, suttaavilla kuivamustekynillä ja virkkuukoukuilla. Tuolloin ei vielä ollut internetiä; näin ollen kirjoittaja ei voinut mennä omanelamasaoikeakatinen.net sivustolle ja todeta, että on vain sitouduttava toimimaan oikealla kädellä - nyt se on myöhäistä.

Pamfletin kirjoittajakutsussa – mistä suuri kiihtos – esitettiin yhtenä kysymyksenä ”mihin maailmaan olemme kouluttamassa nuoriamme”. Kouluttaminen on itsestään selvää, kysymys ei kuulu kouluttaisimmeko nuoriamme. Tämä on melko tuore asetelma suomalaisessa yhteiskunnassa, parin sukupolven ikäinen. Mikä tekee nuorista nuoriamme – niin kuin nykyisin on niin tavallista asioita ilmaista. Eikö globalisaation pitänyt heittää romukoppaan tällaiset possessiivit. Nuoret kasvavat maailmaan, jossa palvelualojen osuus tuotantorakenteessa on kolme neljäsosaa kaupunkiseuduilla. Lähitulevaisuudessa lähes kaikki lapset ja nuoret asuvat nelikaistaisen tien ulottuvilla suomalaisessa mitassa isosta kaupungista. He kasvavat maailmaan, jossa tehtävät ovat eriytyneempiä kuin koskaan, missä omat tekemiset ja puhumiset vaikuttavat ehkä useampaan ihmiseen kuin koskaan. Nuoret ovat ensimmäinen sukupolvi, joka massamitassa pitää jatkuvaa tiedottamista, koordinoitua, visuaalisen ilmeen suunnittelua ja keskustelupalstan valvontaa ihan tavallisena ja oikeana työnä muiden töiden joukossa.

Kaikki muuttuu, eikä mikään juuri muutu. Nyt kasvava sukupolvi kohtaa uudenlai-

set työmarkkinat, onneksi – ei ensimmäisenä ja tuskin viimeisenä sukupolvena. Suomalaisen yhteiskunnan elinkeinorakenteen, elintason, teknologian, politiikan, kulttuurin ja koulutustason muutos on ollut nopeaa. Suomi on rikastunut paljon ja nopeasti; ”välityömarkkinat” on siitä positiivinen ongelma, että se kertoo jotain olevan niiden ulkopuolellakin – jotain mistä tunnistetaan sen hetkinen sosiaalinen asema väliksi. Oikeat työmarkkinat voisivat olla, ja ovat olleet, Ruotsissa. Välityömarkkinat liitetään kai yleisimmin jonkinlaisiin rajoitteisiin osallistua ”oikeisiin töihin”. Oikeiden töiden haltijoille puolestaan on tärkeää, että kahvihuoneessa ovat nimenomaan Virtanen, Lahtinen, Nieminen ja työllistetty. Välityömarkkinoiden ongelma eivät ole välityömarkkinat itse, vaan niiden pelko jossain ”oikeammilla” markkinoilla. Laajasti ajateltuna välityömarkkinat voisivat kattaa vuorotteluvapaat, apurahat, opintovapaat, TYKY –toiminnan ja ylipäänsä kaikki ne hieman rauhaisammat satamat, joissa voi käydä vetämässä henkeä kun työmarkkinoiden vaatimukset hyökyvät päälle luompaa kuin jaksaa ottaa vastaan. Voin varsin mielelläni ajatella viettäneeni välityömarkkinoilla syksyn 2006 ja samaan hengenvetoon todeta, että näin toimien joskus voi vielä jotain osata tehdä siellä ”oikeillakin” markkinoilla. Työvoimapolitiikassa, ja politiikassa ylipäänsä, tietty määrä tyytymättömyyttä on prosessin käynnissä pitävä voima. Mutta politiikan ulkopuolella on aihetta ihmetellä myös, miten tämä kaikki näinkin hyvin on mennyt.

Väinö Linnan kuvaamassa Pentinkulman kylässä oli kolme puhelinta (tilanne vuoden 1917 lopulla, lähde: Pentinkulma communications oyj), siinä tilanteessa voi olla ongelmallista elättää itsensä myymällä mainostilaa paikallisesta puhelinluettelosta. Nykyisessä kaupunkiympäristössä ei myydä tilaa ainoastaan yhteen luetteloon, kuten jokainen puhelinhaltija voi kohdallaan todeta. Nuoret kasvavat suoraan maailmaan, jossa palvelualojen osuus elinkeinorakenteesta on kasvanut kym-

menen prosenttiyksikköä per vuosikymmen tahtiin jo parin sukupolven ajan (Pajun karkeampi asteikko), Espoossa palvelualojen osuus on jo neljä viidesosaa. Samassa maailmassa elävät tietenkin vanhemmatkin, joista kuitenkin yhdellä ja toisella on nuorilta suljettuja muistoja ladoista pellon laidalla ja uusista Ladoista kadulla. Emme voi tietää maailmasta, johon nuoria kasvatetaan muuta kuin sen, että se on erilainen kuin tuo vanha maailma ja myös erilainen kuin se, millaiseksi sen nyt kuvittelemme. Mahdetaanko sytytystä enää koskaan säätää korvakuoltoa.

Nuoret kohtaavat Suomen, joka on kiinteä osa kansainvälistä työnjakoa, tämä ei tapahdu tosin ensimmäistä kertaa. Nuoret joutuvat ottamaan annettuna maailman, jossa yksittäisen ihmisen osa on keskittynyt entistä pienempään kaistaan maailmassa ja opetella se entistä paremmin. Samalla perusvaatimukset kielitaidoista, käytöstavoista ja yleisestä luotettavuudesta ja täsmällisyydestä kohdataan ainakin erilaisina, jos ei ehkä aina murskaavasti kovempina kuin ennen. Koskelan Jussia eivät konsultit eivätkä tulosaluejohtajat ajaneet aamuyöllä hallaa vahtimaan, mutta 7/24 pohjalta sitäkin hommaa tehtiin. Kielitaitovaatimukset rajoituivat nöyryyden pitkään oppimäärään kirkkoherran edessä, mutta kielitaitovaatimuksia nekin ovat.

Työn jakaminen yleisesti ottaen on tarkoitannut teollistumisen ja kansainvälistymisen myötä aineellisen elintason kasvua. Viikko etelässä, 1970-luvun luksus, alkaa olla peruskansalaisoikeus. Matkapuhelimissa tie elintason osoittimesta arkisineeksi oli paljon nopeampi. Kvartaalitalouden moralisoijat unohtavat helposti tämän, ja sen, että oma käsi hamua usein bulkkilaatikkomyymlän kahvaa puoli tuntia ennen avaamisaikaa. Vaurastuminen on tuottanut ylijäämää, joka sallii aineellisen perusturvallisuuden vaarantumatta erikoistua yhä enemmän ja pienempiin kokonaisuuksiin. Työnjako merkitsee ihmisten kiinnittymistä yhteisöön heidän funktionaalisen asemansa väli-

tyksellä, kukin huolehtii entistä pienemmästä kokonaisuudesta ja on riippuvaisempi muiden vastuulla olevista kokonaisuuksista. Erikoistumisen seurauksena syntyy lehtipuhaltimia, mutta myös aivan hyödyllisiä ja sovellettavissa olevia keksintöjä. Muutaman vuoden päästä joku jo häviää shakkiottelun päällystakilleen (tai muulle älyvaatteelle), eikä tälle taida voida enää mitään. Keskittäminen on tehokasta; nykyisin saamme lasten kasvutukseen YK:sta rakkauden ja OECD:ltä rajat. Hallituksen tehtäväksi jää teeskennellä keksineensä ne itse.

Mitään dramaattista uutta ei liity ammattikeskeisyyteen sinällään. Työllisyysasteen ja sitä tukevan liikkuvuuden ollessa tavoitellutalalla korkealla, voidaan kuitenkin ihmetellä miten muuten kuin ammatin välityksellä yhteisöön voi kiinnittyä. Kunnankamreeri tietää ihmisen aiheuttamat kustannukset siitä hetkestä kun ultraäänilaite hänet ensimmäisen kerran tavoittaa. Jokaiseen yksilöön on merkitty velka saamistaan palveluista ennen kuin hän oppii kävelemään, puhumaan tai laskemaan. Työura on päätetty hyvissä ajoin, ei ammatti, mutta osallistuminen työhön ylipäänsä. Ihmisen elämän tarkoitus vaikuttaa olevan somistaa itsensä (portfolionsa) sellaiseksi, että kelpaa ”työlle” ja tämä tehtävä on edessä joka aamu uudelleen - salkunhoitaja Singaporessa tietää mitä teit ruokatunnilla. Muistettakoon kuitenkin, että kansainväliset tapahtumat ne söivät Jussinkin säästöt. Jussi muuten kiitteli tilanteessa hajautettua salkkuaan, jossa edes hautapaikkaosuus piti hyvin arvonsa.

Työnjako näkökulmana saattaa tuntua vanhahtavalta ja ajastaan jääneeltä jutulta - erityisesti jos onnistuu olemaan näkemättä ympärillään huoltoyhtiöitä, vartijoita, kaikkia erilaisia katukeittiöitä ja pizzakioskien kotiinkuljetusta, hiihtoputkia, kauppa-keskusbrändikonseptistailaajia, personal trainereita ja vaikkapa tutkijoita. Kun on saanut lahjaksi nimenomaan sauvakävelyyn tarkoitettut sukat, kuten allekirjoittanut, on jo todella vaikeaa olla huoma-

matta työnjaollista kehitystä. Listaa voi jatkaa firmoilla, jotka ostavat toisten firmojen laskuja ja niillä, jotka myöntävät tekstiviestivippejä. Suomessa hatun suunnittelijoita on varmasti nykyisin enemmän kuin hatuntekijöitä, hattutempua yrittäviä ammattiurheilijoita on molempiin nähden moninkertaisesti. Tuotteiden hinnoissa on brändiä, designia ja palvelua ja hyvä niin - luonto kiittää. Mutta ollakseen selaisessa maailmassa menestyvä, pitäisi osata brändiä, designia ja palvelua. Jotkut ovat näiden haasteiden edessä vasenkätisyytensä kanssa hieman ulapalla. Nuori sukupolvi altistetaan suoraan vaatimuksille ensin osata, sitten osata palvella ja vielä markkinoida osaa misensa. Kaikki nuoretkaan eivät tästä selviä, mutta hyvin moni kuitenkin, paljon useampi kuin edellisestä sukupolvesta.

Jos tahtoo jättää työnjaon vain teollistumiseen liittyväksi ilmiöksi, on viisainta jättää huomiotta myös esimerkiksi kotitalousvähen nys, joka käytännössä pyrkii laajentamaan palkkatyön yhteiskunnallista aluetta (ja sama näyttää kelpaavan myös Ruotsil-

le). Miten työnjako voisi olla vanhentunut asia yhteiskunnassa, jossa on viimeisen vuosikymmenen ajan haikailtu lähinnä työpaikkojen luomisen perään, työn jakaminen on osa työnjakoa. Kun työmarkkinat astuvat kotikynnyksen yli ja kun lapsia uskotaan toisten hoitoon, luotettavuus nousee arvoonsa. Jotkut ovat tässäkin suhteessa hie man vasenkätisiä. Osaa misen, palvelemisen ja markkinoinnin lisäksi pe-

rusluotettavuus ja hyvä maine ovat peruslähtökohtia työmarkkinoilla.

Ammatissa toimiva myyjä, lastentarhanopettaja tai kuntosaliohjaaja on osa tuotetta, jonka tuottamisesta hän saa palkan. Palvelu aloilla, joissa yrityskuva on tärkeä osa menestymisen edellytyksiä, tumput suorina seisova ei ole ainoastaan hyödytön, vaan myös haitaksi. "Suljetulla sektorilla" tai mitä siitä on jäljellä, työnsaantimahdollisuudet ohjaavat, jos vaikka eivät pakotakaan, asettumaan lähelle kohtalaisen keskimääräistä henkilöä ulkoon (korut, lävistykset, hiukset) ja ulosannin näkökulmista. Hiljaisten ja työteliäiden jurottajien ja mörököllien kaistale kapenee, vaikka ei katoa. Näissä olosuhteissa olisi varsin mielenkiintoista nähdä hiljainen jurottaja Koskelan Jussi lastentarhanopettajana; moittimassa miten rienaavasti lasten leikki rinnastetaan työhön ja miten pihalla juostaan naama lakrissa. "Toiset ne tästä elämästä vaan paukuttelemalla" kuuluu murina ilotulituksen SM-kisan aikaan.

Vaikka kilpailu olisi kovaa ja raakaa, ei järin sivistynyttä, tuotantoprosessissa on sisällä vaatimus pystyä arvioimaan ja ennakoimaan muiden ihmisten reaktioita, tarpeita ja käyttäytymistä sivistyneesti. Tuotantorakenteessa on koko ajan enemmän elementtejä, jotka ohjaavat tarkastelemaan omaa panosta jopa koko kansainvälisen tuotantokoneiston silmin. Vaatimus kohtaa nuoret erityisen selvästi, siinä missä palkkatyönormi aikanaan pienviljelijöiden jälkeläiset. Tämä sosiaalinen ilmiö pelkistettynä on sama nuoren tutkijan opetellessa kansainvälisen journalin määramittaista artikkelinkirjoitusta ja työpajanuoren harjoittellessa heräämistä aamulla kellon mukaan.

Kaupungissa kello, aikataulut, raha ja kellokortit rytmittävät elämää yleissitovasti. Koordinaattorin, konsultin ja kehittäjän on viisainta opetella täsmälliseksi, koska kokoukseen tullut väki ei ehkä odottaisi toista ker-

taa. Olemme toisiimme kytkettyinä lukuisin kaupunkielämän sitein, jotka nuoret ottavat osana luontoa siinä missä jotkut toiset vielä jaksavat asiaa ihmetellä. Yhä harvemmat käyttävät meluisia koneita työkseen, mutta yksi yhteinen meluisa kone käyttää yhä useampia. Jokin on saanut meidät uskomaan, että kaiken keskipiste on se, missä hiljaisuuskin on tuotteistettu. Hyvä niin toisaalta, koska siellä missä ihmismassa tiivistyy, kukkii kulttuurikin.

Vaatusopeutua teknistyvään ympäristöön, oppia itsensä tarkkailu muiden silmin ja pitää kiinni sopimuksista on 2000-luvun oikeakätinen virkkuukoukku, jota nuori ei edes huomaa jos sattuu olemaan urbaani oikeakätinen. Muutoksen nopeus huomioiden voisi jopa sanoa, että yllättävän moni on oikeakätinen ja sujahtaa työelämään luontevasti. Mutta kaikki eivät niin tee. Onneksi on välityömarkkinat ja onneksi ovat työpajat, jos niitä ei olisi, ne pitäisi keksiä. Välityömarkkinat ovat kilpailukyvyn keuhkot, vaikka ne toistaiseksi ovat hieman stigman alla.

Joskus muutamia vuosia sitten minullaikin oli kiusaus ajatella, että työpajat olisivat massatyöttömyyden luoma ylimenokauden ratkaisu, joka voidaan purkaa kuin telttaleiri olosuhteiden normalistumisen myötä. Mutta niin se ei käynyt. Työelämä, se joka ei ole välityömarkkinaa, on muuttunut sellaiseksi, että pehmentäviä elementtejä tarvitaan pysyvästi. Nauttikaamme palveludirektiivi vesitettynä, ei sekoitettuna, niin että työpajat voivat jatkaa työtään ja niiden rahoitus on järjestellisesti hoidettavissa. Niitä tarvitsevat vanhemmat ja nuoremmat ikäluokat, niihin on myös varaa. Välityömarkkinat ovat ja saavat olla, koska ne toiset työmarkkinat ovat sellaiset kuin ovat. Jos välityömarkkinoita ja työpajoja ei olisi, ei olisi paikkaa, jossa sanoa: seuratkaa tuota hissiä!

Anna Jylhä

kouluttaja

*Helsingin kaupungin Mediakyklpylä
nuorten työpaja*

Koulutuspolulta poikkeavat – nuorten syrjäytyminen työpajakouluttajan näkökulmasta

Polarisoituminen liittyy yhä kiinteämmin suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuuden näkymiin. Polarisoituminen tuntuu vahvistuvan erityisesti työmarkkinoilla ja koulutuksessa. Suuri haaste onkin ehkäistä jyrkkää kahtiajakautumista ja sen seurauksena syntyvää syrjäytymistä. Nykyiset työmarkkinat tuntuvat olevan ammattikouluttamattomien nuorten ulottumattomissa. Nuori on voinut syystä tai toisesta jäädä ammatillisen koulutuksen ulkopuolelle eikä hänellä ole ammatillista tutkintoa. Näin ollen työmarkkinoilla ei ole hänelle mitään käyttöä ja hän joutuu työttömäksi. Taloudelliset ja sosiaaliset tekijät ajavat yhä syvemmälle sohvan pohjalle. Viiden vuoden päästä henkilö voi olla jo täysin toimenpiteiden ulottumattomissa, matkaamassa työkyvyttömyyden tietä.

Keskeisenä kehittämisalueena syrjäytymisen vastaisessa taistelussa pitäisi olla lasten ja nuorten koulutuksellisen syrjäytymisen ehkäisy. Toimintaa ohjaaviksi periaatteiksi toivoisi vakiintuvan ennen kaikkea syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tunnistamisen, varhainen puuttuminen ja nuoren tukemisen siirtymävaiheessa esimerkiksi peruskoulusta jatko-opiskeluun. Nuorten syrjäytymisen onnistunut ehkäisy perustuu mielestäni varhaiseen puuttumiseen, eri tahojen väliseen yhteistyöhön ja avoimeen vuorovaikutukseen sekä siihen, että nuorille tarjotaan vaihtoehtoisia oppimisympäristöjä.

Työpaja tarjoaa erilaisen oppimisympäristön

Työpajat ympäri maata tarjoavat työttömille nuorille mahdollisuuden vaihtoehtoiseen oppimisympäristöön työharjoittelun avulla. Esim. Helsingin kaupungin opetusviraston Mediakylpylä on yksi Suomen n. 250:stä työpajasta, joissa käy vuosittain 10 000 – 12 000 valmentautujaa. Paitsi että Mediakylpylä tarjoaa työharjoittelupaikan, se tarjoaa myös huikean mahdollisuuden löytää uudenlaisia oppimisen tapoja. Ehkä joku jopa löytää oppimisen ilon kokonaan uudestaan. Jokainen meistä oppii parhaiten omalla tavallaan ja itselleen sopivassa ympäristössä. Enää oppiminen ei tapahdu vain koulussa vaan se on koko elämän kattava prosessi. Nykyään oppiminen on onneksi paljon muutakin kuin behaviorismin ohjaamaa pulpetissa pönttämistä. Ainakin Mediakylpylässä opitaan 'tekemällä'. Miten voisi paremmin oppia lehden toimittamista, graafista suunnittelua, elokuvan ohjaamista tai radio-ohjelman tekoa kuin tekemällä ja kokeilemalla näitä asioita itse.

Omasta työpajakouluttajan näkökulmistani syrjäytyminen on sopeutumattomuutta nykyisiin koulun käytäntöihin ja ahtaisiin, valmiiksi suunniteltuihin koulutuspolkuihin. Yhteiskunnan koulutusjärjestelmästä "kadonneiden" nuorten kanssa työskennellessäni olen törmännyt myös eräänlaiseen elämäntapatyöttömyyteen. Kaikki eivät halua tai kykene seuraamaan "ylhäältä ohjattuja" suunnitelmia suuren massan mukana. Tällöin on hyvä, että yhteiskunta tarjoaa vaihtoehtoisia tapoja oppia, opiskella ja työllistyä.

Tämä teksti sopisi jatkumaan viisaalla keskustelulla siitä, millaisia taukopaikkoja tarjoamme koulupudokkaille, jotka eivät etene suoraviivaista valtatieta koulusta opiskelupaikkaan ja sieltä työelämään ja muodolliseen aikuisuuteen? Millainen tila yhteis-

kunnassamme on nuorten vaihtoehtoisille elämänpoluille, vaihtoehtoisille tavoille oppia ja kouluttautua? Entä hyväksymmekö nuorten vaihtoehtoiset unelmat tulevaisuudesta?

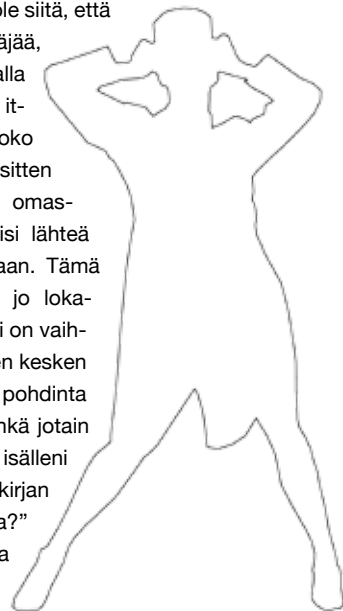

Ilkka Levä

FM

Kuka kohtaa ja mitä – pätikätyöläisen päivä- kirjaa vuodenvaihteesta 2007

Jos minulta kysyttäisiin mitä oikein humanistina teen työkseni, en luultavasti osaisi vastata sellaisella tavalla, joka tyydyttäisi kysyjää. Joutuisin selittämään asiaa enemmän kuin yleensä on tarpeen. Kyse ei ole siitä, että aliarvioisin kysymyksen esittäjää, vaan siitä, että joutuisin samalla pohtimaan asiaa tarkemmin itsekin. Se taas on asia, joka joko on liian monimutkainen tai sitten liian suojattu psykologisesti omassa päässäni, jotta sitä viitsisi lähteä nykytilanteessani analysoimaan. Tämä pamfletti pyydettiin minulta jo loka-kuussa 2006, mutta nyt vuosi on vaihtunut 2007 ja juttu on edelleen kesken – ehkä samasta syystä kuin pohdinta siitä – mitä teen työkseni. Ehkä jotain irvokasta on siinä, että ostin itselleni joululahjaksi Heinrich Böllin kirjan "Mitä siitä pojasta tulee isona?" mutta kyseessä on asia, jota en tiedä itsekään 39 vuoden iässä, enkä sitä enää kauhasti haluaisi edes pohtia.

Mennään päivä kerrallaan, ja koetetaan pärjällä - mieli sanoo, mutta jokin ruumiissa harrastaa vastaan. Siksi koetan seuraavassa kirjoituspyyntöä kunnioittaen hieman katsella sitä mitä oikein teen työkseni ja myös sitä miksi niin tapahtuu. Koetan myös suhteuttaa sitä kevyin siveltimen vedoin siihen historialliseen muutokseen, joka Suomessa tapahtui 1990-luvulla.

Toimin nykyisin periaatteessa tutkijana Helsingin yliopistossa. Koulutukseltani olen filosofian maisteri pääaineenani Suomen ja Skandinavian historia. Valmistuin 1998 seitsemän vuoden opiskelujen jälkeen. Mutta se voinko tämän tittelin ja koulutuksen kautta mieltää työkseni tutkijuuden, ei suinkaan ole yksiselitteistä. Opetan kyllä opiskelijoita joka syksyisin luennoilla ja keväisin opintopiireissä, mutta ainoastaan tuntiopettajana. Vakitusta virkaa minulla ei ole. Kuukausittaista opetusta tulee lisäksi keskimäärin vain 8-16 tuntia ja lomakaudet ovat Suomen pisimmät, joten tunteja ei niiltä ajoilta kerry. Päätyöksi opetusta ei siis voi sanoa. Tämän lisäksi tutkijuuteeni kuuluu se, että valmistelen edelleen väitöskirjaani. Siihen en kuitenkaan enää saa mistään rahallista tukea (koska olen saanut apurahoja jo useamman vuoden ajan, mistä kiitän monia eri tahoja), vaan sen työn teen nykyisin täysin vapaa-ajallani. Paha vain, ettei väitöskirjaa voi tehdä työttömänä työnhakijana. Vaikka vakuutusoikeuden viime vuonna tekemällä ennakkopäätöksellä se kyllä olisi mahdollista sivutoimisena, se ei minulle onnistu, sillä lapsiani en kykenisi elättämään päätoimisesti työttömänä ollessani. Vaimoni nimittäin työskentelee matalapalkka-alalla. Tätä kirjoittaessani olen tutkijana eräässä suomalaisessa alani yrityksessä, jossa saan tehdä koulutustani vastaavaa työtä. Työsuhteeni on kuitenkin päättymässä tammikuun 2007 lopussa oman työsuoritukseni tultua hoidetuksi nykyisessä projektissani, eikä jatkosta ole tällä hetkellä tietoa.

Kun pohdin työhistoriaani taaksepäin huomaan, että olen aikuisiälläni ollut toistaiseksi voimassa olevassa työsuhteessa suurin piirtein viitisen vuotta viimeisen kahdenkymmenen vuoden välillä. Kaiken muun ajan olen opiskellut, suorittanut asevelvollisuuttani tai tehnyt vaihtuvia pätkätöitä. Eläkettä minulle on kertynyt tähän mennessä reilut kolmekymmentä euroa kuukaudessa. Elinikäinen oppijuus siis kannattaa (sic!). Erilaisia töitä minulla tuntuu kuitenkin riittävän. Joku voisi kehottaa minua tekemään pitkittyneen väitöskirjani vapaa-ajallani, mutta se aika kuluu nykyisin kolmannen sektorin parissa. Joulun pyhät sain sentään viettää kotonani, mutta uuden vuoden odotus kului talkootöissä. Viiden päivän aikana myin erästä vuodenvaihtumiseen liittyvää sesonkitavaraa ja käytin siihen aikaa yhteensä 63 tuntia. Keskimäärin tein siis 12,6 tuntisia työpäiviä talkoissa. Ansaitsemani rahat menevät lasteni harrastusten kulujen kattamiseen. Kyse on siis toki itse tehdystä arvovalinnasta, ei niinkään pakosta, joka estäisi väitöskirjan viimeistelemisen. Esteeksi edellä kuvatunkaltainen toiminta muodostuu kuitenkin omaamansa biososiaalisen aika-aspektin vuoksi. Pätkätyöläisenä nimittäin oppii nopeasti, että tunnit vuorokaudessa ovat äärimmäisen rajalliset ja fyysisen suorituskyvyn rajat piirtyvät esiin hyvin nopeasti useampaa työtä tehdessä. Lähes sairaalloista asiassa omalla kohdallani on se, että koen jonkinlaista positiivista pakkoa tehdä jotain sen eteen talkoovoimin, että lapseni saisivat harrastaa. Koen sen vieläpä tärkeämmäksi kuin sen, että lukitsisin itseni yksinäiseen kirjoituskammioon iltaisin väsäsmään hiljaisuudessa teosta, jonka ehkä viisi ihmistä jaksaa lukea läpi ja josta he löytävät jo pikaisella lukemisella sata eri asiaa, jotka olisi pitänyt tehdä toisin.

Koen olevani jossain mielessä ajateltuna ehkä tyypillinen sukupolveni edustaja tietotyötä tekevänä humanistina. Olen alhaisen tulojen ja tuottamisen halun synnyttämän

kurjistumisen kierteessä, josta ulospääsy tuntuu melko mahdottomalta, ellen nopeasti löydä jotain konkreettista tapaa muuttaa elämäni. Joudun tässä kohtaamaan kuitenkin vetämään sanojani heti hieman takaisin ja toteamaan, etten edes ole täysin varma siitä mihin sukupolveen oikein kuulun. En myöskään halua muuttaa elämäntavoitani tällä hetkellä mitään ainakaan kovinkaan radikaalisti. Kadotetusta sukupolvestahan on puhuttu jo iät ja ajat, joten sitä en ilmeisesti voi olla. Ehkä lusikka suussani sulii niihin Euroopan Japanin happamiin sateisiin (lue: lamaan), jotka vanhempieni sukupolvi sai aikaan kiihkossaan viedä Suomen Eurooppaan. Tähän liittyen tilannetta hankaloittaa kohdallani erityisesti myös se (toki taas itse konstruoitu) tosiasia, että minulla on lapsia ja olen vieläpä saanut heidät opiskeluaikoinani. Perhepoliittisia tulonsiirtoja leikattiin 1990-luvulla laman jälkimainingeissa rajusti eikä korjauksia ole näköpiirissä – ei ainakaan nykyisessä poliittisessa tilanteessa, jossa solakoittaminen ja tulostehokkuus ovat päivän iskusanoja taloudellistuvassa julkisen tiedonvälityksen puhuntatavassa joka sieltä vuotaa takaisin yhteiskuntaan tuottaen surullisia seurauksia. Perheeni kanssa kokemiemme taloudellisten heikennyksien lisäksi tilanteeseemme vaikuttaa heikentävästi vielä sekin, että omat ja puolisoni vanhemmat asuvat juuri sopivan kaukana, jotta heidän ei tarvitsisi sotkeutua lasten kasvattamisen arkiseen puoleen ja olla käytettävissä eläkeläisinä silloin kun heille olisi tarvetta. Tässäkin kohta joudun tekemään ehkä karkean yleistyksen, mutta saattaisi ehkä olla, että 1960-luvulla nuoruuttaan viettäneet ja nykyisin eläköityvät suuret ikäluokat ovat saaneet vielä elää toivossa, että jonakin päivänä kaikki tulee olemaan heidän kohdallaan paremmin, mutta itse olen joutunut elämään jo pitkään sen tuntemuksen kanssa, että sellaista päivää ei koskaan tule. Tai ainakin sellaisen ajatuksen kanssa, että omat voimavarat eivät riitä tuon päivän toteuttamiseen yksin, kun turvaverkkoja ja tarpeellisia suo-

jatyöpaikkoja karsitaan ympäriltä kiihtyvällä tahdilla. Vanhempieni sukupolvi sen sijaan sai vielä vanhan maalaisyhteiskunnan ajoilta periytyvää naapuri- ja lasten kasvatusapua omilta vanhemmiltaan sekä lähisukulaisiltaan kamppaillessaan niiden samojen huolien kanssa, joiden kanssa minä ja vaimoni nykyisin painimme. Muistan yhä elävästi sen, miten isovanhemmat olivat iloisia nähdessään meidän lapsien tulevan kesä- tai hiihtolomille mummolaan. Tämän lisäksi vanhempieni sukupolveen kuuluvat saavat eläkkeellään toteuttaa itseään aivan eri tavalla kuin heidän vanhempansa saivat. Toivoisi, että he ajattelisivat asiaa siltä kantilta, että itseä voi toteuttaa monin tavoin. Ironisinta tässä on se, että ehkä on onneksi minun sukupolven tekemille lapsille, etteivät he joudukaan viettämään aikaansa kiireisten itseään toteuttavien isovanhempien seurassa.

Tätä kirjoitusta kirjoitan yöllä muiden perheen jäsenten nukkuessa. Päivisin on niin kiire, ettei ehdi. Esimerkiksi päivittäinen sähköpostisouvinen erilaisista spämmin poisto-ohjelmista huolimatta muistuttaa jonkin Kalle Pääntalon urakoita tukkimetsällä. Pahiten kaltaistani tunnollisena itseään katselevaa pätkätyöläistä hajottaa kuitenkin ympärillä jatkuvasti leijuva epävarmuus ja työtaakkojen suuruus. Se mikä nuoruudessa oli akateemista vapautta seikkailla ja kokeilla, tuottaa pätkätyöllistettynä nykyisin kasvavaa huolta siitä, ettei kykene elättämään muita perheenjäseniä. Tässä on tietenkin kyse subjektiivisesta kurjuuden kokemuksesta ja siitä, että olen ehkä tottunut liian hyvään (sillä Mumbain katulapsena kasvaessani elinolosuhteita koskevat odotukseni olisivat luultavasti muodostuneet hyvinkin erilaisiksi kuin mitä ne nyt ovat nykyisellä elämänhistoriallani). Olen silti sitä mieltä, että lapsillani, näillä pienillä elämänaluilla, tulisi olla elämä vielä edessään. Olen kyllä opettanut lapsiani siihen, ettei kaikkea saisi vaikka siihen olisi varaakin. Ei silti tunnu mukavalta, kun jou-

tuu lähes kuukausittain pohtimaan sitä, mistä saisi lainattua rahaa vanhojen lainojen maksamiseen ja ruokaostoksiin. Ruuhkautuvien töiden tuottama kiire herättää myös tunteen siitä, että jotain on unohtunut. Asioiden ollessa pirstaleisia ja alati muuttuvia, on vaikeata löytää mitään pysyvää. Kaaokseenkin kylä tottuu, mutta tarkinkaan aikataulutuskkaan ei auta, jos tilanteet muuttuvat kovin nopealla tahdilla. Ehkä siksi nykyajan mantraksi onkin tullut hokema sitä, miten vain muutos on pysyvää. Aivan kuin tämän itsestään selvyiden tajuaaminen jotenkin auttaisi siinä ärsykepommituksessa, jossa vastuu on täysin sinulla itselläsi liittyen kaikkeen siihen mitä kuulet.

Tutkimukset puhuvat lähimuistin heikentymisestä ja yliherkkyydestä ärsykeille stressitason ollessa jatkuvasti korkealla. Tämän huomaan myös itsessäni. Monesti kyselen itseltäni joidenkin tilanteiden jälkeen, miksi oikein tunsin siten, kuin siinä tilanteessa tunsin, vaikka kyse oli jostain varsin mitättömän tuntuista asiasta. Ja nämä tuntemukset liittyvät monesti lähes krooniseen ärtyisyyteen ja toisaalta myös tästä seuraavaan puolustuskeinoon, jotta ei vahingoitaisi ketään, eli lamaannukseen. Myös asioiden unohtelu rassaa mieltä ja pakottaa kuormittamaan mieltä lisää, vaikka tietää, että parasta olisi hetkellinen aivojen täydellinen deaktivoiminen. Kumulatiivinen stressi alkaa lisäksi tuntua kehossa siten, että öisin herää vaikka menisi kuinka väsyneenä nukkumaan. Työstressiin nämä yölliset heräämiseni vain kohdallani liittää mielestäni siksi, että herätessäni pohdin unessani asioita, joita seuraavana päivänä pitäisi ehtiä hoitaa. Traumateoriat väittävät, että ruumis muistaa ja pitää lukua kokemuksestaan. Kun vielä lisätään tähän ajatukseen kognitiivisen antropologian pohdinnan siitä, että hahmotamme asioita ruumiimme tilavuuksien kautta, ei liene ole ihme, että kuormitettuna tunnen siten kuin tunnen. Asiassa ei olisi mitään ongelmaa, jos tuo kuormitus poistuisi eli jos säiliön voisi tyhjentää ja asiat

jäsentää omille paikoilleen. Ongelma seuraa kuitenkin siitä, että säiliö itsessään muuttuu ja sen kyky ottaa vastaan kuormitusta heikenee liiallisen ja pitkään jatkuvan ylikuormituksen seurauksena kun muisteja ei ehdi tyhjentää aivojen pyrkinessä työskentelemään myös unessa ja unen laadun sekä määrän ollessa jatkuvasti alentunutta. Pätkätyöläisyyden tärkein ja yksinkertaisin oivallus voisi siis liittyä siihen, että lepoa on saatava tarpeeksi, sillä vain levätessä voit palautua. Tämän saman asian olen havainnut mielestäni tärkeimmässä työssäni eli nuorten valmennuksessa. Se saa minut nousemaan aamuisin vuoteesta. Tiettyjen harjoituskertojen toistuksessa tietyn lyhyen ajan sisällä useita kertoja niiden suorittamistaso alkaa nuorilla jossain vaiheessa laskea ja tästä tietää aina, että nyt heillä on tauon ja levon paikka. Levon jälkeen suoritustaso on nimittäin yleensä aina parempi ja vastaanottavuuskin on paremmalla tasolla kuin välittömästi lepojaksosa ennen.

Pätkätyöläisyyden autuus voisi kenties liittyä siihen, että työn ollessa katkonaista saa levätä työn suorittamisesta. Mutta jos työntekijän ja työn välinen suhde - kohtaanto - on heikkoa tai olematonta stressaa tämäkin nykytilanteessa, jossa jokainen palkkatyöläinen on joutunut omaksumaan työmarkkinoilla roolin ikään kuin omana työnantajanaan: hän on vastuussa tuloksestaan sekä itselleen että myös työnantajalleen vaikka tekisi kuinka mitätöntä työtehtävää. Yrittäjyyden riski on tullut osaksi palkkatyötä. Mikä olisikaan hauskeempaa kuin se, että voisit tehdä kuukaudesta tai vuodesta vain osan töitä ja loppu ajan saisit levätä laakereillasi. Epävarmuudessa tällainenkin työskentelyrytmi kuitenkin menettää positiivisen latauksensa ryhtyen orjuuttamaan ja tuntumaan ikäviä sanoja käyttäkseni – hyväksikäytöltä ja riistosuhteelta johon ei itse kykene vaikuttamaan. Vaikka edellä kirjoitettu voi tuntua kohtuuttomalta valittamiselta vain puolustella sitä sillä, että oman kokemuksen tuominen julkisuuteen voi

avata muita samoin kokevia kertomaan tuntemuksistaan ja tällöin edes jotain on tapahtunut – he ovat voineet työstää ja muovata omaa kokemustaan, kuten minä olen omalla kohdallani tehnyt tätä pamflettia kirjoittaessani! Ehkä se avaa tien katsoa olemassa olevaa muussakin mielessä kuin ainoana oikeana vaihtoehtona ja historiallisena välttämättömyytenä.

Kirjoittaja työskentelee tutkijana Helsingin yliopiston historian laitoksella ja valmistelelee väitöskirjaa poliisikulttuurin historiasta sodanjälkeisessä Suomessa. Levä on toiminut professori Juha Siltalan assistenttina hänen Työelämän huonontumisen lyhyt historia kirjaprojektissa ja hän luennoi työelämän muutoksesta.

Copyright Ilkka Levä 2007

Viktor Kilgast

työpajanuori

Helsingin kaupungin Mediakylpylä, nuorten työpaja

Syrjäytyneisyyden kausiteetti

Ensimmäinen osio: kiistämättömät faktat

On vaikea sanoa milloin se alkoi. Muistikuvat hämärtyvät niin äkkiä. Jossain vaiheessa sitä vain totesi kiinnittävänsä enemmän huomiota jokaiseen liikkeeseensä, jokaiseen ilmeeseensä. Se johtuu hiljaisesta painostavasta hengityksestä, jonka tuntee niskassaan. Lopulta ei kykene enää erottamaan itseään valitsemastaan naamiosta.

Ihmisestä tulee tällä tavoin persoonaton muuttuja, kameleontti; henkilö joka on aina juuri sitä mitä hänestä halutaan. Ja silloin hänen omalaatuisuutensa katoaa, hiljaa pyyhkiytyy pois, eikä enää kehity takaisin. Persoonasta jää vain nysä. Ja millä tavoin tämä johtaa syrjäytymiseen? Persoonaton nysä, muuttuja, ei kykene ymmärtämään muiden kiinnostuksia. Hän tajuaa vain kapean alan omia kiinnostuksiaan. Asiat kuten baarit ja juhliminen, työn teko, perheen perustaminen, opiskelu, urheiluharrastukset, omaisuus tai julkisuus ovat muuttujalle yhdentekeviä. Hän hoitaa tällaisiin asioihin keskittyneet tilanteet muuttamalla ja kopioimalla muiden käytöstä, mutta hän ei ikinä opi reagoimaan niihin omalaatuisesti. Häntä kiinnostavat lähinnä asiat, joita voi tehdä yksin. Ryhmätilanteet stressaavat häntä, koska hänen täytyy ylläpitää naamiota ja tarkkailla itseään. Hän, minä, se, tuo väsy ja vetäytyy vaihteleviksi ajanjaksoiksi sisään. Sisään itseensä ja siihen asuntoon, huoneeseen, koppiin tai pahlilaatikkoon, jossa hän useimmin nukkuu.

On vaikea yrittää punoa sanoiksi sellainen tunne, joka iskee uusien ihmisten seurassa. Päässä pyörii vain muutama ajatus, kuten ”mistä he puhuvat?” tai ”mitä repäisevää voisin sanoa, jotta vaikuttaisin mielenkiintoiselta?” Tämä kykenemättömyys aitoon reagointiin johtaa tilanteisiin, joissa tulee mölätettyä jotain todella omituista. Ja se johtaa hermostuneeseen nauruun – useimmiten täysin väärään aikaan. Sillä mitä kauemmas on ajautunut persoonattomuudessaan, sitä enemmän käyttää naurua peittämään epävarmuuttaan. Hiljaisuus, omituiset keskustelut ja hermostunut nauru ovat asioita, joista syrjäytynyt henkilö itse stressaantuu eniten. Ne ja täydellinen naamio vaihtelevat riippuen siitä, millainen päivä sattuu olemaan.

Syrjäytynyt, muuttuja, minä, hän, tuo ei ole tunteeton. Hän on sitäkin tunteellisempi ja haavoittuvampi, mutta hän ei vain osaa yhdistää tunteita tilanteisiin. Hänelle on mahdollisuus yrittää näyttää tunteensa jokapäiväisessä kanssakäymisessä, koska hänellä ei ole pienintä hajuakaan hyväksyttävistä käyttäytymismalleista. Sellainen ajaa tekemään asioita pimennossa. Elokuvat, kirjat tai TV-sarjat ja musiikki auttavat purkamaan tunteita – niiden kautta rupeaa elämään. Elokuvat tuovat kokemuksia, kirjat sivistystä ja TV-sarjat kuumaa tunteiden kuohua. Niitä asioita, joita haluaisi itselleen. Musiikki taas peittää äänen päälle sisällä.

Mutta yöt, vessassa käyminen ja suihkussa käyminen – juuri nämä kolme ovat kaikkein pahimpia. Silloin ei ole mitään mediaa, välittäjää, johon voisi uppoutua. Silloin ajatukset tulevaisuudesta, elämän laadusta ja yksinäisyydestä ottavat vallan. Enkä ihmettele yhtään, että sellainen on ajanut ihmisiä hulluuteen, sillä sellainen väristää kaikki mittasuhteet. Kääntää Eiffelin tornin kahdeksikolme ja suorittaa Pisan tornin, mutta tekee ihmisistä sekopäitä. Nyt tiedätte, miksi toisilla on joka aamu mustat varjot silmien alla, eikä vain lauontain

krapula-aamuina. Ensimmäiset kaksi tuntia sängyssä vääntyilyä menettelevät, kolmas on pahin.

Toinen osio: kausaliteetin pimeä puoli eli syrjäytyneen ajatuksia yhteiskunnasta

Pitkien öiden aikana olen ehtinyt ajatella paljolti, ja olen tullut päätökseen: ihmiset lukevat nykyään liian vähän todellisia kirjoja. Luin taannoin City-lehdestä jonkun lumilautailijatyön mielipiteen Ray Bradburyn Fahrenheitista versus Dan Brownin jokin mikä lie raapustus. Lumilautailijatyön mielestä Fahrenheit on kahden tähden kirja ja Dan Brownin raapustus neljän tähden kirja. Todellisuudessa Fahrenheit on yksi ajattomimmista klassikoista, joita on kirjoitettu. Mikään science fictionin saralla kirjoitettu eikä mikään dystopia ole kyennyt pysymään niin ajankohtaisena niin pitkään. On pelottavaa, ettei lumilautailijatyttö kyennyt näkemään Fahrenheitin ja nyky-yhteiskunnan yhtymäkohtia: materialismi, teknologian kehitys – meidän jättimäiset TV-seinämmet – sekä poliittinen ja yhteiskunnallinen välinpitämättömyys. Kaiken voi tiivistää kahteen sanaan: kiinnostuksen puute. Ja millä tavalla tämä liittyy syrjäytyneisyyteen? Yksi sana: itsekkyyks.

Itsekkyyks on kapi... demokraattisen yhteiskunnan mahdollistaman materialistisen elämäntavan sivutuote. Ja itsekkyyks johtaa välinpitämättömyyteen, siis kiinnostuksen puutteeseen muita kohtaan. Ja se aiheuttaa syrjäytyneisyyttä. Tarkoiton: toiset oppivat sopeutumaan ja toiset jyräävät kaikes-ta läpi persoonansa ominaisuuksien avulla, mutta kaikki tämä tapahtuu hautaamalla kolmannet ja sitten tallomalla heidän hautojen-sa päällä. Huonoa omaatuntoa, mikäli heillä sellaista edes on, nämä toiset paikkaavat sitten hukuttautumalla materian ja hauskanpidon maailmaan. Yhteiskuntamme kävelee alas Danten Infernon seitsemää tasoa, sillä painovoima vetää alas. Ja kaiken aikaa hau-

datut kolmannet huutavat arkkujensa sisällä, mutta heitä ei kukaan kuule.

Kykenettekö kuvittelemaan, kuinka vaikeaa on hakea työtä, kun ei sovi palveluammatteihin eikä kykene osoittamaan sitä suosittua ”positiivista asennetta” työhaastattelussa? Kuinka vaikeaa on, kun koulutus on jäänyt lukuisia kertoja kesken, koska tulevaisuus tuntuu yhdentekevältä? Kuinka vaikeaa on menestyä ihmissuhteissa, kun ei kykene osoittamaan tunteitaan.

Onko siis kolmansien valinta, että he ovat kolmansia? Jos he vain sopeutuisivat tai kasvaisivat voimakkaammiksi, he voisivat olla toisia. Mutta kuka olisi kolmas, jos kaikki kolmannet olisivat toisia? Kolmannet ovat tämän yhteiskunnan toiminnalle välttämättömyys. Olisi hyvä, jos toiset muistaisivat tämän itsekkäässä kilpailussaan työ- ja opiskelupaikoista, rakastuessaan, uutta autoa ostaessaan, lumilautaillessaan tai pettäessään vaimojaan ja aviomiehiansa työpaikan pikkujouluissa. Olisi hyvä, jos toiset opettelisivat lukemaan viihdyttävien Dan Brownien ja Arto Paasilinnojen lisäksi myös Dostojevskia, Bukowskia ja Ray Bradburya ja ennen kaikkea analysoimaan lukemaansa enemmän. Silloin yhteiskunta olisi ehkä tarpeeksi siedettävä kolmansille, jotta he eivät ajautuisi hulluuteen ja itsemurhiin.

Jorma Kalela

poliittisen historian emeritusprofessori

Mikä ongelma syrjäytyt ovat?

Syrjäytyneistä puhutaan usein tavalla, joka tuo helsinkiläisen mieleen pultsarit. Tässä puhetavassa he ovat alkoholismiin, psyykkisiin ongelmiin ja rikollisuuteen sortuneita yhteiskunnan uhreja. Päällimmäisenä on säällittely.

Toisessa puhetavassa syrjäytyneet ovat luusereita. He ovat lähtökohtaisesti heikkoja ihmisiä, jotka eivät pärjää. Näin puhuvat ennen muuta ne, jotka omasta mielestään tietävät, miten yhteiskunnassa tulee toimia menestyäkseen.

Maan hallituksen kannalta syrjäytyneet ovat ”vaikeasti työllistettäviä”. Ratkaisumalli on silti selkeä, kuten hallitusohjelma osoittaa: ”syrjäytymisen estäminen ja köyhyyden torjuminen onnistuvat vain työllisyystavoitteiden kautta” (kurs. kirjoittaja).

Hallitus siis pitää ”syrjäytymistä” työttömyyden osana. Näin ajatellen se kiertää ikävän tosiasian. Kysymys on syrjäytetyistä, suomalaisen hyvinvointivaltion tosiasiallisesti hylkäämistä henkilöistä.

Syrjäytetyt

Ennen 1990-luvun lamaa kiisteltiin Suomessa siitä, oliko maassa kymmenen vai kaksikymmentätuhatta pitkäaikaistyötöntä. Tänäpäni on pari sataatuhatta suomalaista pysyvästi työmarkkinoiden ulkopuolella. Syrjäytetyt ovat myös toisenlainen joukko kuin parikymmentä vuotta sitten.

Syrjäytettyjä eivät suinkaan ole vain huonosti koulutetut tai ne, joiden ammattitaito on vähäinen. Pysyvästi työmarkkinoiden ulko-

puolelle ovat joutuneet myös lukuisat useiden vuosienkin koulutuksen hankkineet, vaikkapa insinöörit, ja pitkään vaativassa ammatissa toimineet.

Mikään ei viittaa syrjäytettyjen joukon katoamiseen, vaan se näyttäisi pikemminkin monimuotoistuvan ja laajenevan tulevana vuosina. Uutta tilannetta kuvaa suuryritysten huippujohdon ja suoritusportaan väliin jäävien, tavallisesti korkeakoulutettujen toimihenkilöiden asema. Heidät voidaan sanoa irti siinä missä muutkin työntekijät - usein jopa tylymmin.

Syrjäytetyn itsensä kannalta ansiotyötä vaille jäämisen alkuperäinen syy menettää vähitellen merkityksensä. Mitä kauemmin työttömyys kestää, sitä todennäköisempää on, ettei henkilö enää sijoitu työmarkkinoille. Työvoimaviranomaisen näkökulmasta viisi vuotta palkkatyötä vailla olleen henkilön työllistämisen on räätälintyönä rakennettu viiden vuoden projekti, kuten nykyinen työministeri on todennut.

Talousjärjestelmän muutos

Joukkomittainen joutuminen pysyvästi työmarkkinoiden ulkopuolelle on hyvinvointivaltion kannalta uusi, vasta tällä vuosikymmenellä pysyväksi paljastunut ongelma. Samaan aikaan on tullut näkyviin neljä muuta työtä ja työmarkkinoita koskevaa ilmiötä.

Kokoaikaisesta, säännöllisestä ja vakinaisesta työsuhteesta saa edelleen elantonsa suuri osa suomalaisista, mutta sellainen ei enää ole toimeentulon vallitseva muoto. Kasvava osa suomalaisista hankkii toimeentulonsa määrä- ja osa-aikaisilla töillä - eikä kokoaikainenkaan työsuhte ole yhtä turvallinen kuin vielä 1980-luvulla.

“Työttömyyden” muuttuminen hämäräksi käsitteeksi on toinen uusi ilmiö. Jos “pitkityvästi tai toistuvasti työttömät” sekä työttömyyseläkkeellä olevat henkilöt lisätään pitkä-

aikaisesti ja kroonisesti työttömien osuuteen, tullaan noin 85 prosenttiin kaikista työttömistä. Itse asiassa siis vain 15 prosenttia kaikista palkkatyötä vailla olevista on “varsinaisia työttömiä” eli heidän palkkatyön puutteensa on tilapäistä.

Kolmas uusi ilmiö on palkkatyön ja yrittäjyyden välisen eron muuttuminen veteen piirretyksi viivaksi, mikä näkyy selkeimmin työvoimahallinnon tulkinnoissa. Moni työttömyysturvaan oikeutettu, vaikkapa tutkija, sätetään toimeentulotuen varaan sillä perusteella, että hän yrittäjänä “työllistyy omassa työssään”.

Tärkeä on myös uudenlainen suhde työhön. Pääasiallisen ansiolähteen säilyttämiseksi on välttämätöntä päivittää amattitaitoa omin toimin ja omalla kustannuksella. Työpaikoista työyhteisön sisällä käytävä kilpailu on ehkä keskeisin syy siihen, että henkilön rasitus on ottanut fyysisen kuormituksen entisen paikan. Joka vuosi menetetään huomattavasti enemmän työpäiviä stressin kuin lakkojen seurauksena.

Joukkomittaista joutumista työmarkkinoiden ulkopuolelle ei todellakaan ole perusteltua ajatella osana työttömyyden ongelmaa. Se on osa talousjärjestelmän muutosta, kuten vaikkapa maailmankuulu yhdysvaltalainen sosiologi Richard Sennett on osoittanut alkuvuodesta 2006 ilmestyneessä tutkimuksessaan *The Culture of New Capitalism*.

Syrjäytetyt politiikan ongelmana

Suomessa koettiin 1990-luvun laman jälkeen nousukausi, jolloin talouskasvu oli voimakkaampaa kuin koskaan aiemmin. Juuri silloin maahan syntyi tuo parin sadantuhannen syrjäytetyn joukko. Voimakaskaan taloudellinen kasvu ei toisin sanoen ratkaise syrjäytettyjen ongelmaa.

Ihmiset, joiden ammattitaito on puutteellinen tai vanhentunut, eivät myöskään ole työvoimareservi, joka täyttäisi suurten ikäluokkien eläköitymisen synnyttämän aukon. Heitä myöskään arvosteta kuluttajina, koska heidän tulonsa ovat liian vähäiset. Kuluttajina heillä on enintään marginaalista merkitystä.

Syrjäytetyt ovat siis politiikan, ei talouden ongelma. Pulmaa kuvaa puhe syrjäytyneistä, vaikka vain harvat ovat itse vastuussa nykyisestä asemastaan. Useimmat ovat joutuneet pysyvästi työmarkkinoiden ulkopuolelle siitä huolimatta, että ovat täyttäneet yhteiskunnan odotukset hankkimalla hyvän ammattitaidon.

Yhteiskunnan näkökulmasta syrjäytettyihin rinnastuvat vaikkapa ne käsityläisyritykset, kieltäytyvät yrityksensä laajentamisesta ja viranomaisten kansainvälistä kilpailua varten tarjoamista tukitoimista. Tyytymällä tuottamaan paikallisille markkinoille he ovat astuneet ulos elämästä orjuuttavasta oravanpyörästä. Heitä on Suomessa toistaiseksi vähemmän kuin monessa manner-Euroopan maassa, mutta heidän lukumääränsä kasvaa koko ajan.

Keppiä vai porkkanaa?

Suomeen vakiintui jo 1800-luvun puolella se periaate, ettei vastikkeetonta toimeentulon turvaa voida antaa. Ellei työttömälle pystytä järjestämään ansiotyötä, viranomaiset saavat myöntää elämisen välttämättömyyksiin tarvittavaa tukea vain tarveharkinnan perusteella. Tätä valvonnan periaatetta noudattavat hallitukset edelleen.

Kuvaava on vuoden 2006 alussa voimaan tullut uudistus, jolla pyritään pitkittyneen työttömyyden katkaisemiseen tarjoamalla lisääntyneitä työllistymismahdollisuuksia. Työvoimatoimisto tarjoaa vähintään 500 päivää työmarkkinatukea saaneelle työttömälle ”työtä tai aktiivitoimenpiteitä”. Samalla li-

sätään omatoimisen työnhaun tukemiseksi työmarkkinatuen vastikkeellisuutta.

Ministeriön 29.12.2005 julkistaman tiedotteen mukaan ”työmarkkinatukea vähintään 500 päivältä saaneen oikeus tukeen lakkautetaan, jos tuen saaja kieltäytyy, eroaa tai joutuu omasta syystä erotetuksi työstä tai sellaisesta työvoimapolitiittisesta toimenpiteestä, johon osallistuvalla on oikeus saada työmarkkinatukea ja ylläpitokorvausta.” Nähtäväksi jää, mitä tapahtuu kun, kuten pelättävissä on, etteivät viranomaiset onnistu työllistämistavoitteessaan.

Vastikkeellisen tuen vaihtoehtona voisi olla kaikille maassa pysyvästi asuville ilman ehtoja tai jälkikontrollia annettava perustulo, mistä on käyty vilkasta julkista keskustelua. Perustulo osoittaa vähintäänkin ajattelun suunnan, jonka talousjärjestelmän muuttuminen on tehnyt välttämättömäksi. Tärkeintä on korjata ja yksinkertaistaa nykyiset tukijärjestelmät ja ennen muuta hyväksyä vastikkeettoman toimeentulon turvan ajatus.

Syrjäytetyn kannalta tämä tarkoittaisi, että hänelle tarjotaan kepin sijasta porkkanaa. Tarveharkintaan ja tukien ehtoihin usein liittyvä nöyryyttäminen vaihtuisi kehotukseen rakentaa oma elämä elämisen arvoiseksi. Sosiaali- ja työvoimaviranomaiset taas keskittyisivät valvonnan kiristämisen sijasta kansalaisten tukemiseen ja ohjaamiseen.

Aiheesta enemmän:

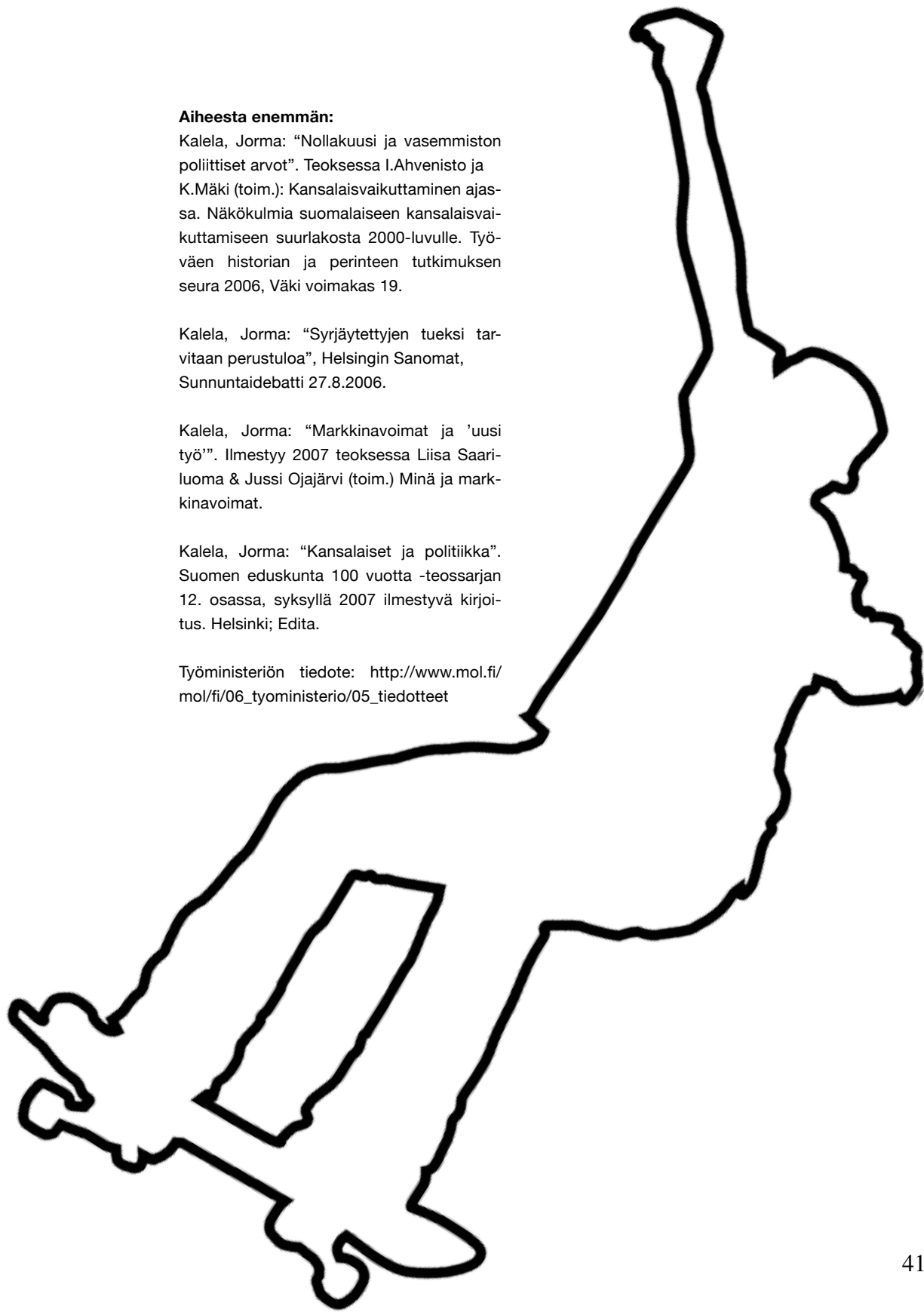
Kalela, Jorma: "Nollakuusi ja vasemmiston poliittiset arvot". Teoksessa I.Ahvenisto ja K.Mäki (toim.): Kansalaisvaikuttaminen ajassa. Näkökulmia suomalaiseen kansalaisvaikuttamiseen suurlakosta 2000-luvulle. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 2006, Väki voimakas 19.

Kalela, Jorma: "Syrjäytettyjen tueksi tarvitaan perustuloa", Helsingin Sanomat, Sunnuntaidebatti 27.8.2006.

Kalela, Jorma: "Markkinavoimat ja 'uusi työ'". Ilmestyy 2007 teoksessa Liisa Saari-luoma & Jussi Ojajärvi (toim.) Minä ja markkinavoimat.

Kalela, Jorma: "Kansalaiset ja politiikka". Suomen eduskunta 100 vuotta -teossarjan 12. osassa, syksyllä 2007 ilmestynvä kirjoitus. Helsinki; Edita.

Työministeriön tiedote: http://www.mol.fi/mol/fi/06_tyoministerio/05_tiedotteet

Minkä välissä ovat välityömarkkinat?

Tarja Filatov
työministeri

Välityömarkkinat työllistymisen mahdollisuutena

Tulevaisuuden työmarkkinoilla osaamisvaatimukset työntekijöitä kohtaan kasvavat. Saamaan aikaan työvoiman saatavuus niukenee, koska isompi joukko ihmisiä siirtyä ansaitusti eläkkeelle ja pienemmät ikäluokat tulevat työmarkkinoille. Muutos antaa mahdollisuuden yhä useammille päästä työhön. Kuljemme hitaasti, mutta varmasti kohti työntekijöiden kannalta parempia työmarkkinoita.

Työhön pääsy ei ole automaattista, jos osaaminen ja työkyky ovat vajaat, koska kirstyvä globaali kilpailu asettaa kovia vaatimuksia ihmisten työpanokselle. Meillä ei ole varaa hukata kenenkään työpanosta. Siksi on tarpeen luoda nykyistä enemmän ja järjestelmällisemmin avoimille työmarkkinoille johtavia tuettuja työllistymispolkuja. On myös vahvistettava työmarkkinoiden ja pysyvän työttömyyden väliin sijoittuvia työskentelymahdollisuuksia. Yhdessä näitä kutsutaan välityömarkkinoiksi.

Välityömarkkinoilla autetaan ja tuetaan työmarkkinoilla vaikeassa asemassa olevia ihmisiä. Välityömarkkinoiden kautta jokaisella on mahdollisuus ja velvollisuus tulla yhteiskunnan aktiiviseksi jäseneksi ja tarjota työpanoksensa kykyjensä mukaan käyttöön. Samanaikaisesti välityömarkkinat auttavat

työnantajia saamaan tarvitsemaansa työvoimaa.

Pitkäaikaistyöttömyys on puolittunut, mutta se ei riitä Pitkään työttömänä olleiden ihmisten suuri määrä on osittain seurausta 1990-luvun lamasta. Työllisyyden pitkästä, lähes yhtäjaksoisesta kasvusta huolimatta vaikeasti työllistyviä ihmisiä on noin 150 000. Virta pitkäaikaistyöttömyyteen on laskenut selvästi vuoden 2005 alun noin 5 000 henkilön kuukausitasolta. Silti vielä noin 3 600 työttömyysjaksoa ylittää joka kuukausi yhden vuoden keston.

Pahimmista vuosista pitkäaikaisyöttömyys on puolittunut. Suomessa työttömistä noin 25% on yli vuoden työttömänä olleita, mutta esimerkiksi Saksassa lähes puolet. Aleneva suunta on oikea, muttei riittävä.

Työttömien palvelu- ja tukijärjestelmää on uudistettu viime vuosina. Ihmisten tarpeet ovat hyvin monimuotoiset. Palvelun ja tukijärjestelmien uudistamisella on pyritty räätälöidymppään toimintaan. Työvoiman palvelukeskusten perustaminen, työmarkkinatukiuudistus, laki sosiaalisista yrityksistä, nuorten yhteiskuntatakuu, muutosturva ym. ovat kohdennettuja palveluja, jotka lisäävät julkisen vallan osuutta työttömien palvelussa ja aktivoinnissa. Samalla myös yksilön vastuu kasvaa.

Keisarin uusista vaatteista pysyvämpään osallisuuteen

Välityömarkkinat edellyttävät nykyisten palvelujärjestelmien kehittämistä sekä niiden tukemista koordinoitusti usean hallinnonalan ja muiden toimijoiden toimin. On tärkeää tarjota palvelu- ja tukijärjestelmiä koko-

naisvaltaisesti. Se mahdollistaa palvelujen selkeyden ja toisaalta eri tukimuotojen yhteisen, vaikuttavan kokonaisuuden muodostumisen.

Tarkoituksenmukaista ei ole se, että työhalinto toimii välityömarkkinoiden kehittämisessä yksin. Vaikeimmin työllistyvien palvelujärjestelmää tulee kehittää verkostoyhteistyön pohjalta. Toimivien yhteiskunnallisten palvelujen lisäksi tarvitaan aitoja työpaikkoja ja lisäpanostamista aktiivitoimenpiteisiin. Työpaikkojen tarjonnassa keskeisessä asemassa ovat työnantajat.

Avointen työmarkkinoiden ja pitkäaikais-työttömyyden välissä olevia tuettuja välityömarkkinoita on vahvistettava rakennetyöttömyyden purkamiseksi. Välityömarkkinoita tarvitsevat erityisesti ihmiset, joiden työttömyys johtuu ensisijassa työvoiman kysynnän vähäisyydestä, sen kohdentumisesta ja pitkäkestoisen työttömyyden aiheuttamista ongelmista. Välityömarkkinat tarjoavat yhtäältä vaihtoehdon pitkäaikaistyöttömyydelle ja toisaalta mahdollisuuden edetä avointen työmarkkinoiden työpaikkoihin.

Toiset pärjäävät markkinaehtoisesti työelämässä, toiset taas tarvitsevat enemmän tukea. Välittävissä työmarkkinoissa on kyse välittämisestä. On kyse myös työpaikoista, jotka voivat olla välivaihe työttömyydestä avoimien työmarkkinoiden työhön.

Pehmeämmät työmarkkinat antavat kaikille mahdollisuuden

Välittävillä työmarkkinoilla tarkoitetaan työtä, joka ei ole markkinatalouden pelisäännöillä kannattavaa, mutta jonka välityksellä moni työtön työnhakija voi päästä työelämään takaisin. Esimerkiksi henkilö, joka ei ole riittävän sairas päästäkseen eläkkeelle eikä riittävän terve päästäkseen avoimille työmarkkinoille tai on ollut vuosi toisensa perään erilaisissa väliaikaisissa tukitoimissa tai

työmarkkinatuella sietämättömän pienen tulonsiirron varassa voisi löytää työtä välittävillä työmarkkinoilla.

Välittävien työmarkkinoiden ideana on, että ihminen voi hankkia elantonsa tekemällä työtä oman kykynsä mukaan. Hänen työpanoksellaan saadaan kasaan osa hänen palkastaan. Loppu osa tulee yhteiskunnan tuen kautta.

Henkilö voi käväistä välittävillä työmarkkinoilla ja päästä sieltä avoimen sektorin töihin, välijaksot huolehditaan tukityön ja koulutuksen avulla. Välittävillä työmarkkinoilla ihminen saa pysyvämmän toimeentulonsa ja samalla hänen työmarkkina-asemansa paranee.

Välityömarkkinoita voidaan jakaa kahtia

Siirtymätyömarkkinoilla käytössä ovat pääosin työhallinnon toimenpiteet ja työllisyysmäärärahoihin tuettu työ. Tuetun työn yhdistäminen tehokkaaseen työnvälitykseen ja tarvittaessa koulutukseen on avainasemassa, jotta työllistyminen avoimiin työpaikkoihin olisi mahdollista. Työhallinnon toimenpiteisiin osallistumisen taloudellista kannustavuutta lisätään, ja vastaavasti toimenpiteitä tarjotaan yksilöidysti ja niiden vastaanottovelvollisuutta valvotaan täsmällisesti.

Välittävillä työmarkkinoilla tuetaan vaikeimmin työllistyvien ihmisten elämänhallintaa ja tarjotaan heille pysyvä mahdollisuus käyttää sitä osaamista ja työkykyä, mikä heillä on. On kuitenkin varmistettava, että myös välittäviltä työmarkkinoilta on mahdollisuus edetä avoimille työmarkkinoille, tarvittaessa kuntoutuksen ja julkisen työvoimapalvelun toimien avulla. Mutta toisaalta välittävillä työmarkkinoilla pitäisi voida olla niin kauan, kunnes on mahdollista päästä avoimille työmarkkinoille. Jos

tätä mahdollisuutta ei avaudu, välittävät työmarkkinat voivat olla jonkun kohdalla myös pysyvät.

Välittävien työmarkkinoiden toimenpiteet koostuvat pääosin sosiaalipalveluista, ja keskeistä on sosiaalitoimen ja työhallinnon yhteistyö. Välittävillä työmarkkinoilla tarvitaan esimerkiksi kuntouttavaa työtoimintaa, jonka kehittäminen ja määrän lisääminen on välttämätöntä. Toimenpiteisiin voidaan lukea myös kehitysvammaisten erityishuoltoon liittyvä ja mielenterveyslain mukainen työtoiminta.

Erityisesti vammaisille on mahdollista tarjota lisämahdollisuuksia sosiaalihuoltolain mukaista työllistymistä edistävää toimintaa lisäämällä. Välittäviin työmarkkinoihin kuuluvat lisäksi työkokeilut ja sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaan liittyvät tai sen kautta tuettavat suojatyötyyppiset toiminnat. Lisäksi välittävinä työmarkkinoina voivat toimia sosiaaliset yritykset varsinkin vajaakuntoisten osalta.

Myös työpajoilla on mahdollisuuksia toimia välityömarkkinoiden osana. Työpajat toimivat jo nykyisellään koulutusjärjestelmän ja työelämän sekä sosiaali- ja terveydenhoitoalan palvelujen välimaastossa. Yli sektorirajojen toimivalla viranomaisyhteistyöllä on suuri merkitys toiminnan onnistumiseen sekä työpajatoiminnassa että välityömarkkinoilla.

Tähän asti Suomessa on vartioitu kilpailuneutraliteettia enemmän kuin ihmisen inhimillistä oikeutta tehdä työtä. Markkinat ovat olleet vahvemmat kuin inhimilliset tarpeet. Aiemmat esitykset, jotka ovat olleet oikea askel välittävempien työmarkkinoiden suuntaan, ovat kaatuneet väitteeseen markkinoiden vääristymisestä. Kyse on poliittisesta ja inhimillisestä valinnasta. On muistettava, että talous ja kilpailu ovat vain välineitä – ihmisten hyvinvointi ja osallisuus tavoite.

Janne Marniemi
projektijohtaja

Välityömarkkinoiden kääntöpuoli

Hassisen koneen laulaja Ismo Alanko lauloi aikanaan klassisen säkeistön laulussa ”Jeesus tulee”:

”Jeesus tulee, oletko valmis?

Viritä virtesi, hallitsetko psalmit?

Jeesus tulee, vaihda jo pukua

alahan treenata ulkolukua,

Jeesus tulee, tullessaan laulaa ilosanomaa”

Laulua mukaillen voisi kysäistä ketä tai ketkä ovat ilosanomaa laulavat välityömarkkinoiden ”Jeesukset”? Ja keiden tulee olla valmiina ja kenen tulee vaihtaa pukua, tai kääntää jopa takkia. Näyttäisi nimittäin siltä, että hallintolaiva, jota työministeriön johto ohjaa, on kääntänyt ruoriaan piirun verran kohti välityömarkkinoita. Suuntaan, johon kentän majakat ovat yrittäneet sitä luotsata jo viimeisen kymmenen vuoden ajan. Nyt satamalle on annettu nimi – välityömarkkinat. Se on hyvä nimi, sillä kukaan ei oikein näytä tietävän mitä se tarkoittaa, tai mitä se ei tarkoita. Sinällään ollaan tutussa tilanteessa, sillä työvoimapolitiikka, siihen liittyvät lait ja toimenpiteet muodostavat ennestään jo melkoisen viidakon. Kaikki on periaatteessa mahdollista tai mahdollonta, hieman tulkinnasta riippuen.

Väli, työ ja markkinat

Aluksi muutama sana termistä välityömarkkinat. Purettaessa termiä osiin, jää käsiin kolme sanaa väli, työ ja markkinat. Ei siis kovinkaan monta liikkuvaa osaa. Käännellessä ja väännelessä niitä, alkaa yhtälö kuitenkin vaikeutua. Mitä tuo mystinen yhdyssana pitää sisällään? Kirjoittaja päätti oman kielipelinsä yhtälöön:

Väli tarkoittanee tässä tapauksessa avoimien työmarkkinoiden ja työttömyyden välistä tilaa. Tilaa, jonka rajat eivät ole viivoittimella piirrettyjä. Työ tarkoittanee kyseisessä tilassa tapahtuvaa vastikkeellista aktiviteettia. Vastike voi olla joko palkkaa, harjoittelurahaa tai muuta korvausta. Vaikeinta on saada kiinni sanasta markkinat. Tarkoitetaanko sillä sitä, että hallinnollisesti luodaan monimuotoisen toimenpidekirjon avulla ”ei ihan oikeat työmarkkinat”. Mutta kuitenkin Tila, jossa tilataan työtä, tehdään työtä ja maksetaan tehdystä työstä. Mikäli näin on, niin silloin on suuri vaara, että hallinto itsessään on sekä markkinoiden synnyttäjä että markkina-voiman sääntelymekanismi. Pahimmassa tapauksessa se toimii joko suoraan tai välillisesti sekä tilaajana että tuottajana. Kyseisen yhtälön lopputuloksena voi olla tilanne, joka muistuttaa avoimia tai puoliavoimia työmarkkinoita huomattavasti enemmän perinteisiä markkinoita, joissa julkisten yhteisöjen ja palvelun tuottajien Helppo-Heikit myyvät puolittaisesti tunnistettuun tarpeeseen, puolivillaisia palveluita. Kuka on markkinaherra ja kuka narri? Kuka on asiakas ja kuka määrittää asiakastarpeet?

Viralliset välityömarkkinat

Otsikko väittää, että välityömarkkinoilla olisi myös kääntöpuoli. Ennen kuin kirjoitan kääntöpuolesta on syytä hieman tarkastella kyseisten markkinoiden virallista puolta, joka ei välttämättä ole etupuoli - silloinhan toinen olisi takapuoli. Tarkastelkaamme siis välityömarkkinoiden virallista puolta. Kun lukee työministeriön syyskuista tiivistelmää kyseisistä markkinoista, saa hetken miettiä tekstin sisällön uutuusarvoa. Kirjoittajan analyysin pohjalta välityömarkkinat ovat kokoelma vanhoja toimenpiteitä tai tukimuotoja, jotka on niputettu yhteisen yläotsikon – välityömarkkinoiden alle. Varsinaisesti uutta näkökulmaa edustavat aiempaa pidemmät, jopa pysyvät toimenpiteiden kestot. Mielestäni merkittävän asiakokonaisuus ja uudistus ei tulekaan

esille suoraan tekstistä, vaan sen hahmottamiseksi pitää tehdä pikakatsaus työvoimapolitiittiseen lähimenneisyyteen viimeisen viidentoista vuoden ajalta. Välityömarkkinoista ja niiden tarpeellisuudesta on nimittäin käyty aktiivista keskustelua aina yhdeksänkymmentäluvun alkupuolelta lähtien. Pitkään oli vallalla vastakkainasettelu kentän toimijoiden ja virkamiesten sekä poliitikkojen välillä. Kenttä huusi pidempiaikaisten, jopa pysyvien subventoiden puolesta kansalaisille, joilla oli heidän käsityksensä mukaan pysyvästi alentunut työ- ja toimintakyky. Vastaavasti virkamiehet kielsivät tarpeen olemassaolon ja poliitikot määrittelivät sen ohimeneväksi ilmiöksi.

Pysyvästi työkyvyltään alentuneiden pysyvä aktiviteettipaikka?

Välityömarkkinoiden syntyminen on edellä mainitusta historiaperspektiivistä itse asiassa hyvin johdonmukainen prosessi. Sitä ei kuitenkaan ole määritelleet tarpeet ja niistä johdetut strategiat, vaan edellisten työllisyyspoliittisten toimenpiteiden riittämättömyys, vääräaikaisuus tai niiden suoranainen epäonnistuminen. Kun laittaa aikajärjestyksessä jonoon esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan, työnetsijäpalvelun, työvoiman palvelukeskuksien perustamisen ja sosiaalisen yritystoiminnan sekä samanaikaisesti peilaa niiden tuloksia, niin ei ole mikään valtava yllätys että nyt puhutaan välityömarkkinoiden tarpeellisuudesta. Väitteeni siis on, että välityömarkkinoiden luomisprosessissa merkittävintä on sen piilo-opetus-suunnitelma. Siinä välillisesti myönnetään, että Suomessa on yhä kymmeniätuhansia ihmisiä, jotka eivät nykyisten työvoimapolitiittisten toimenpiteiden avulla tule työllistymään avoimille työmarkkinoille koskaan. Ihmisiä, jotka tarvitsevat sekä pysyvää palkka- että sosiaalista tukea kyetäkseen osallistumaan jollakin tavoin työntekoon ja toimimaan aktiivisina kansalaisina. Sitähän välityömarkkinat faktisesti ovat – pysyvästi työkyvyltään alentuneiden ihmisten, pysyväluonteinen aktiviteettipaikka.

Kaikkihan on kunnossa? Vai onko sittenkään? Yhtälössä ei sinällään ole mitään vikaa. Ihmiset, jotka tarvitsevat jotakin pysyvänluonteista palvelua ja tukea saavat sitä. Itse asiassa kuitenkin ollaan ongelman ytimessä. On valtava uhka, että tulevien välityömarkkinoiden aktiviteeteissa toistetaan virheet, joita tehtiin varsinkin nuorten työpajatoiminnan piirissä yhdeksänkymmentäluvun puolivälissä. Voimakkaasti yksinkertaistaen virhe oli se, että silloisen työllistämistuen avulla otettiin työsuhteisiin nuoria, joilla ei ollut työtaitoja tai -kykyä. Monet heistä tarvitsivat enemmän kuntoutusta ja sosiaalista tukea kuin palkkatyösuhdetta. Varsinainen paradoksaalisuus syntyi siitä, että samana päivänä kun he astuivat työsuhteeseen, heitä myös ryhdyttiin kuntouttamaan ja tukemaan erilaisen projektirahoitusten avulla. Nuoret olivat siis palkkasuhteessa saamassa kuntoutusta. He eivät itse hahmottaneet oma työmarkkina-asemaansa, eikä järjestelmä pystynyt heitä siinä auttamaan. Lopputulos oli liian usein onnettoman huono nuoren itsensä kohdalla. Nuoret eivät työllistyneet, eivätkä saaneet riittävän pitkäkestoista kuntoutusta. Liian monet palasivat työttömiksi ja saivat odotella passiivisesti seuraavaa aktiviteettia liian pitkään. Siihen mennessä heidän työkykynsä oli entuudestaan alentunut ja heidän työllistymismahdollisuutensa heikentyneet.

Tämä yhtälö lienee ollut yksi kuntouttavan työtoiminnan lähtölaukauksista. Se ikävä kyllä kuultiin vähintään viisi vuotta liian myöhään. Tiivistäen voisi sanoa, että välityömarkkinatyypinen ratkaisu on paikallaan silloin, kun varmasti tiedetään, että ihmisen työ- ja toimintakyky ei enää nouse tai sen nostaminen on kansantaloudellisesti liian kallista. Jos taas tästä ei olla varmoja, niin syyllistymme aluksi työmarkkinapotentiaalimme turhaan säilömiseen ja lopulta sen alentamiseen.

Yritystoimintaa?

Toinen asia, jota en ymmärrä lainkaan on sosiaalisen yritystoiminnan integroiminen osaksi välityömarkkinoita. Eikö sosiaalisen yritystoiminnan tulekaan perustua liiketaloudellisiin periaatteisiin? Yritykset eivät nimittäin pysty millään pystyssä, jos ne puuhastelevat ainoastaan välityömarkkinoiden sisällä, eräänlaisessa ”sosiaalisten yritysten sisämarkkina-alueessa”. Mikäli välityömarkkinat nähdään b-tuotteiden ja työkyvyltään b-luokkaa olevien ihmisten hiekkalaatikkona, niin viulut maksetaan huomattavasti nykyistä enemmän suoraan julkisella rahalla. Jos tätä ei tarkoiteta, niin kannattaisi pikaisesti tarkentaa määryksiä, kriteereitä ja tehdä se nykyistä hallintojargonilla selkeämmällä kielellä. Varmaa nimittäin on, että ensimmäinen, joka astuu kyseisen ”sosiaalisten yritysten sisämarkkina-alueen” ulkopuolelle syyllistyy ainakin valvovien viranomaisten mielestä kilpailun vääristämiseen.

En malta tässä yhteydessä olla ihmettelemättä myös hurmoshenkisyttä, joka on valinnut sosiaalisen yritystoiminnan ympärillä viimeisten viiden vuoden aikana Suomessa. Keskustelu on ollut rönsyilevää ja enemmän ymmärtämättömyyteen tai hyvään tahtoon perustuvaa kuin järkeen ja tuloksiin. Kun laitetaan pinoon kaikki kyseisen toiminnan kehittämiseen käytetyt julkiset panokset ja verataan niitä tuloksiin sekä vaikutuksiin, on yhtälö karmaisevan huono kustannusvaikutuksiltaan. Sosiaalisten yritysten työllistävä vaikutus on triviaali suhteessa käytettyihin panoksiin. Puolustajat sanovat luonnollisesti, että nyt vasta luodaan edellytyksiä. Tulevaisuus näyttäneen totuuden. Ketä lienee aikanaan tilintekovastuussa? En haluaisi itse olla siinä roolissa.

Toimivat välityömarkkinat

Milloin välityömarkkinat sitten toimisivat kunolla? Mielestäni tulisi kiinnittää huomiota ai-

nakin kolmeen keskeiseen asiaan. Ensimmäinen lääke voisi olla niinkin yksinkertainen kuin työvoimapolitiittisten toimenpiteiden ja työllisyyspalveluiden sisältöjen näkeminen eri asioina. Nyt ne menevät jatkuvasti sekaisin tai ne nähdään jopa samana asiana! Toimenpiteet ovat ymmärrykseni mukaan monimuotoinen repertuaari erilaisia yhteiskunnan subventioita erilaisiin työvoimapolitiittisiin tilanteisiin. Ne kohdistuvat työttömiin. Ne voivat olla esimerkiksi palkkatukea tai kuntoutusrahaa. Niiden tarkoitus voidaan nähdä osin myös tulonsiirtoina. Ne eivät kuitenkaan välttämättä kerro mitään kyseisten toimenpiteiden piirissä olevien työ- ja toimintakyvyn tasosta tai palvelutarpeesta, vaan ennen kaikkea työvoimapolitiittisesta statuksesta. Asiakastarpeen määrittelyyn ne eivät sovellu lainkaan. Todellisesta tarpeesta eivät työttömyyden kesto, koulutustausta, viimeisin toimenpide tai ikä välttämättä kerro yhtään mitään.

Työllisyyspalvelut vastaavasti, ovat niitä sisältöjä, joita palvelun tuottajat kohdistavat työttömään ihmiseen esimerkiksi työvalmennuspalveluna. Niiden tulisi aina perustua tunnistettuun todelliseen tarpeeseen. Siihen tulisi vastata prosessimaisella palvelulla, jolla on selkeä tavoite ja jota arvioidaan aktiivisesti. Lisäksi kyseinen palvelu tulisi olla huomattavasti paremmin kuvattu kuin nykyiset palvelut ovat. Toimenpide ja työttömiin kohdistuva palvelu eivät siis ole synonyymeja! Toimenpiteiden ja palveluiden sisällön erottaminen toisistaan on tilaajien ja tuottajien yhteinen haaste, joka voisi olla yksi avain tuloksekkaan välityömarkkinan syntymiseen.

Toiseksi tulisi kiinnittää oleellisesti nykyistä enemmän huomiota asiakkaan kokonaisprosessiin. Milloin asiakkuus on syntynyt, minkälaisia palveluita ko. henkilöön on kohdistettu aiemmin (huom! nyt ei puhuta toimenpiteistä) ja mikä hänen tämänhetkinen työ- ja toimintakykynsä taso. Onko mahdollista, että hän-

tä voitaisiin laadukkaan kuntoutus- ja/tai valmennusprosessin avulla auttaa niin paljon, että hän voisi teoriassa joskus tulevaisuudessa työskennellä avoimilla työmarkkinoilla. Mikäli näin on, niin häneen tulisi kohdistaa tavoitteellisia ja riittävän pitkäkestoisia valmennus- ja kuntoutuspalveluita, eikä missään nimessä jäädä välityömarkkinoiden työntekijäksi pysyvälounteiseen työsuhteeseen. Emme kai sentään ole perustamassa uudelleen kaikkien kiroamaa ja juuri purettua työkeskusjärjestelmää?

Mikäli systemaattisen työ- ja toimintakyvyn arvioinnin pohjalta päädytään siihen, että kyseillä työttömällä ei ole kyvykkyyttä edes pitkän kuntoutusprosessin jälkeen sijoittua avoimille työmarkkinoille, on pysyvä välityömarkkinastatus paikallaan. Tällöin(kin) tulisi kiinnittää erityishuomiota niiden työtehtävien laatuun, joita kyseiselle ihmiselle tarjotaan. Huonona esimerkkinä olkoot aika monet nykyisistä työpajoista/valmennusyksiköistä, joiden liiketoimintaedellytykset ja -osaaminen eivät kestä päivänvaloa. Alentuneen työkyvyn omaavat henkilöt voivat tehdä laadukasta työtä, jonka avulla syntyy laadukkaita tuotteita. Tämä edellyttää sekä hyvää liikeideaa että erinomaisen laadukasta valmennusta, ohjausta ja tukea.

Kolmanneksi tulisi muistaa se, että välityömarkkinat ovat osa julkista palvelujärjestelmää. Julkista palvelua ei kannata tehdä liian vaikeaksi, jopa mahdottomaksi, tuottaa. Helpoimmin se tapahtuu liian tiukalla normiohjauksella tai kilpailuttamisella. Tällä hetkellä kilpailutetaan yksitotista blueskaavaa noudattaen samalla tavalla sekä Halsualla että Helsingissä. Ero on siinä, että Helsingissä on muutama potentiaalinen palveluntuottaja, Halsualla yksi tai ei yhtään. Yksisilmäisestä kilpailuttamisesta tulisi siirtyä rohkeasti pidempiaikaisiin puitesopimuksiin ja yhteistoiminnalliseen kehittämiseen. Keskustelua olisi järkevämpi käydä kasvotusten kuin tar-

jouspyyntöjen avulla tai ministeriöistä lähtevien ohjeistusten pohjalta. Tällä hetkellä kunnat ja valtion tilivirastot etsivät aktiivisemmin erilaisia vaihtoehtoja uusien lyijykynien hankkimiseksi kilpailuttamatta kuin työllisyyspalveluiden hoitamiseksi yhteistoiminnallisesti ja laadukkaasti.

Uskon kaikesta kriittisyydestäni huolimatta siihen, että välityömarkkinoilla halutaan tehdä hyvää. Huolimatta tulevista eduskunta-vaaleista ja erilaisista keppipuheista uskoni ei horju. Mielestäni olisi kuitenkin hyvä tarkistaa muutama asiakokonaisuus, jottei ainaakaan vahingossa oteta tulevaisuuden sijasta kengurunloikkaa menneisyyteen.

Berliinin taivaan alla ja Suomen yllä joulukuussa 2006.

**sosiaalinen
yritys-
toiminta**

Pekka Tiainen
neuvotteleva virkamies
työministeriö

Miten ylitetään kynnyksen tekijän ja työn välissä?

Työllistämisen kynnyksen työnantajan näkökulmasta riippuu siitä, mikä on työn tuottavuus verrattuna maksettavaan palkkaan oheiskuluineen eli työn hintaan. On tärkeää korostaa, että ei suinkaan tarvitse olla kyse siitä, että vaikea työllistyminen johtuisi työtä tarvitsevista suoraan tai välillisesti. Syyt voivat olla monet. Tuotteet eivät käy välttämättä kaupaksi tarvittavalla hinnalla. Silloin kyse on kysynnän puutteesta tai siitä, että tuotetta tai palvelua ei hinnoitella avoimilla markkinoilla kustannuksia vastaavasti. Näin on vaikkapa koulutuksessa tai usein vaikkapa esimerkiksi vanhusten palveluissa.

Yhteiskunnan hyöty on tällöin ilmeistä, mutta liiketaloudellisen kannattavuuden toiminnan pohjalta palvelua ei riittävästi saada aikaan. Pääosa palveluista, jotka eivät toteudu liiketaloudellisesti, hoidetaan julkisin varoin suoraan. Tällöin ei puhuta välityömarkkinoista.

Voi olla kuitenkin kyse myös siitä, että työn tarvitsija ei ole harjaantunut juuri siihen työhön tai on tottumattomuutta tai nuoren työntekijän kokemattomuudesta. Jokin vamma voi vaikuttaa. Tai sitten on tavanomaisiin julkisiin palveluihin kuulumatonta työtä, jota halutaan tehdä, ei tuottaisi myynnissä riittävästi tuloja kulujen kattamiseen. Kun tällöin on erillistä rahoitusta tarkoituksena, että nimellinen kohderyhmä työllistyisi, voidaan puhua välityömarkkinoista.

Välityömarkkinoilla mielletään esimerkiksi nuorten työpajatoimintaa, jolloin voi tehdä asioita ilman suuria tuottavuusvaatimuksia.

Tällöin voidaan tehdä sellaista, mihin on kiinnostus. Tällainen toiminta ei ole voittoa tuottavaa eikä edes kaikkia kustannuksia kateta tuotoilla, vaikka osa katettaisiinkin. Tällainen toiminta on kuitenkin mielekästä, koska se tarjoaa mahdollisuuden tekemiseen ja harjaantumiseen ja sitä kautta mukaan tuloon työelämään silloin, kun kynnys ilman tätä on muutoin nostettu liian korkeaksi

Tuettu työ yhteiskunnan näkökulmasta kannattavaa

Yhteiskunnan näkökulmasta taloudelliselta kannalta ei ole ongelma, vaikka toimintaa on tarpeen rahoittaa erikseen, jos työttömyys maksaa ja muut sosiaaliturva maksaisi vielä enemmän. Tällöin kokonaishyödyt yhteiskunnan näkökulmasta ovat suuremmat kuin kustannukset, vaikka liiketaloudellisella laskelmalla kustannukset olisivat suuremmat kuin hyödyt. Kyse on myös väylästä työelämään muualle ja vältetään syrjäytymisen ongelmat, hyödyt pidemmällä aikavälillä vielä lisäävät toiminnan edullisuutta yhteiskunnan ja yksilön kannalta. Siten yhteiskunnan on järkevää rahoittaa toimintaa.

Työpajojen ohella on monenlaista muuta tapaa järjestää asioita niin, että työllistyminen mahdollistuu yhteiskunnan rahoituksella. Työvoimapolitiikassa laajamittaisinta tällaista toimintaa on tukityöllistäminen. Tässä ja esimerkiksi työpajatoiminnassa on kyse tuetusta työstä tai harjoittelusta ja sen erilaisista järjestämistavoista. Tältä kannalta välityömarkkinakäsite voitaisiin ymmärtää laajastikin kattamaan kaikkea sellaista toimintaa, missä yhteiskunnan ja muulla ulkopuolisella rahoituksella työllistyminen tehdään mahdolliseksi, vaikkei se sillä hetkellä olisi toteu-

tuisi ilman erillistä rahoitusta. Jopa työn hintaa alentavat verotuet ja niillä aikaansaatu työ voidaan sisällyttää välityömarkkinoihin, jos työllistyminen kohdistuu sellaisiin työnha-kijoihin, joiden on muutoin vaikea työllistyä.

Näissä käsitteissä mennään kumminkin aikamoiseen hienojakoisuuteen. Kun välityömarkkinakäsitettä lavennetaan tällä tavoin, kyse on pitkälti samasta kuin yleensä tuetussa työssä. Välityömarkkinoiden piirissä voi olla henkilöitä, joiden työllistymisessä on pysyvä tuen tarve. Toisaalta niiden kautta siirrytään avoimille työmarkkinoille eli välityömarkkinoiden kautta tapahtuu ikään kuin läpivirtausta hitaammin tai nopeammin. Tällöin välityömarkkinat ovat tältä osin eteinen pysyvämpään työhön eikä niille ole tarkoitus jäädä pysyvästi. Käsite-erittelyä voidaan tässä yrittää kehittää pidemmälle niin, että kun on kyse siirtymisestä avoimille työmarkkinoille, kyse on siirtämättyömarkkinoista ja muuten välittävistä työmarkkinoista, joissa ollaan pysyvämmiin. Hyvin pitkälle menevä käsite-erittely voi olla liiaksi eri työntekijäryhmiä jakavaa. Eli voi olla parasta puhua välityömarkkinoista ja ottaa huomioon, että kuvattujen välittävienkään työmarkkinoiden ei tarvitse olla pysyviä olotiloja. Käytettäessä taas sanaa tuettu työ, on tarpeen muistaa, että tällöinkin työstä syntyy tulosta, vaikkei sillä katetakaan tekijänsä toimeentuloa, mutta osa kuitenkin eli enemmän kuin ei mitään. Vaikka tulos tulisi suoraan tekijälle itselleen eikä työnantajalle, tämä pätee ja siitä tulee lisä hyvinvointia koko yhteiskunnan näkökulmasta.

Vaikutuksia ei tule rajautua katsomaan siltä kannalta, kuinka suoraan jokin tuettu työllistäminen (tai koulutus) johtaa työllistymiseen avoimille työmarkkinoille. Olipa kyse millaisista tahansa välityömarkkinoista tai muusta tuetusta työstä, koko ajan on kyse siitä, että työn tulos on hyvinvointia lisäävää, vaikkei se täyttäisikään kovia tuottavuuden vaatimuksia. Siksi järkevän tekemisen järjestäminen on

mielekästä, vaikka suorat tulot alittaisivat kustannukset. Työstä tulee kuitenkin tulosta ja se palvelee mukaan pääsyä työelämään ja vähentää erilaista syrjäytymistä. Työllistymistä avoimille markkinoillekin kannattaa mitata, mutta vertailuissa on oltava varovainen. Nimittäin tuet kohdistuva useammin vaikeammin työllistyviin kuin jos työttömät työllistyvät suoraan itse. Siten jos avoimille työmarkkinoille työllistyminen on samanlaista tuetun ja ilman tukea tapahtuvatyöllistymisen kohdalla, sitä on pidettävä tuetun työn kohdalla osoituksena onnistumisesta juuri siksi, että on kyse vaikeammin työllistyvistä.

Työikäisen väestön supistuminen muuttaa tilannetta

Suomen edelleen korkeassa työttömyydessä on ennen kaikkea kyse työpaikkojen riittämättömyydestä tarpeeseen nähden ja tältä kannalta työpaikkapulasta. Työttömyyden lisäksi on paljon sellaisia ihmisiä työvoiman ulkopuolella, jotka hyvässä työllisyystilanteessa voisivat olla työelämässä. Työpaikkojen riittämättömyyden ohella työttömyyttä aiheutuu siitä, että työelämässä vaatimustaso nousee ja rakennemuutoksessa suuntaudutaan jatkuvasti uusille aloille. Tällöin työpaikat (työvoiman kysyntä) ja työn hakijat (tarjonta) eivät riittävästi kohtaa. Edessä on kuitenkin tilanne, jossa työikäinen väestö alkaa supistua. Keskeinen tekijä, jolla tätä voidaan kompensoida, on parempi työllisyys.

Se puolestaan edellyttää, että niille ihmisille, jotka nyt ovat työttöminä tai työelämän ulkopuolella, tulee mahdolliseksi tulla työelämään sisään. Tämä on tarpeen ilman työikäisen väestön supistumistakin, mutta tulee välttämättömyydeksi työn kysynnänkin tarpeiden kannalta.

Tästä aiheutuu uudenlainen tarve hakea tapoja, joilla kynnys työelämään ylitetään. Kun työpaikkoja on kaiken kaikkiaan liian vähän, on vaikea saavuttaa riittävästi tuloksia. Silloin tukityömarkkinoista ei tulekaan läpivirtausta sisältäviä välityömarkkinoita, vaan

pysyvä olotila tai palataan liian useiden uudelleen työttömyyteen. Kun työpaikkojen määrä suhteessa tarpeeseen lisääntyy ja tilanne paranee, se avaa myös lisää näköalaa toiminnalle, joka tähtää työelämän kynnyksen ylittämiseen.

Huolenpidon ja työstä tulevan hyvinvoinnin yhdistäminen

Muutenkin on erityisen tarpeellista osoittaa tällaiseen toimintaan riittävää rahoitusta. Sen lisäämistä voi nyt vielä erikseenkin perustella sillä, että uuden työmarkkinatilanteen myötä mahdollisuudet onnistua siinä, että ne ovat väylä työelämään pysyvämmiin, paranevat. Sitä vielä edesauttaa, kun toimintaa jatkuvasti kehitetään uusia muotoja hakien Tässä mielessä on hyvä käsitellä välityömarkkinoita tuettujen työmarkkinoiden yhtenä osana ja myös laajentaa käsitettä, mitä välityömarkkinoilla ajatellaan. Tärkeänä suuntana on ajatella työpajatoimintaakin koulutuksena ja kehittämisenä, mikä samalla lisää toiminnan arvostusta.

Samalla, kun on kyse laajemmalla kannalta työpaikkojen riittämättömyydestä ja kysynnän ja tarjonnan vastaamattomuudesta, kyse on olennaiselta osin siitä, että ei ole pönostettu riittävästi huolenpitoon ja erityiskysymyksiin, jotka aiheuttavat kynnyksiä. Kyse on myös siitä, että ei ole osattu tunnistaa, mitä annettavaa vaikeassa tilanteessa olevilla ihmisillä voi olla hyvinvointimme rakentamisessa. Ei ole ymmärretty, mitä kukakin osaa eikä ole annettu välineitä ja tilaa kehitettyä siinä, mistä on kiinnostunut, vaan on yritetty saada ikään kuin muotin mukaiseen toimintaan. Laajemmin kyse on siitä, annetaanko mahdollisuus ihmisissä olevan luovan potentiaalin kehittyä tekemisessä, johon on kiinnostus.

Työpajatoiminta on sillä tavoin arvokasta, että siinä oikealla tavalla paneudutaan tällaisiin kysymyksiin ja sitä kautta avautuu mah-

dollisuuksia. Vastaavaa toimintamallia ja ajattelutapaa olisi hyödyllistä ulottaa laajemmin työelämään. Työpajan käsitettäkkin voisi ajatella muutettavaksi niin, että puhuttaisiin koulutus- ja kehittämiskeskuksista. Olisin kuitenkin taipuvainen säilyttämään vakiintuneen työpajan käsitteen ja pikemmin laajentamaan ja monipuolistamaan tätä toimintaa siten, että ei ole kyse vain vaikeasta työllistymisestä, vaan sen ohella monenlaisesta harastetypypisistä ja kehittävästä toiminnasta. Voisi mennä vaikka minkälainen johtaja vuorotteluvapaalla työpajaan työhön ja näkisi monenlaisia ja eri ikäisiä ihmisiä. Tai eläkeläinen voisi olla kiinnostuksensa mukaan työssä työpajassa.

Harri Halttunen

toimitusjohtaja

Työvalmennussäätiö Tekevä

Välityömarkkinoita

Työministeri Tarja Filatovin (työministeriön tiedote 30.11.06) mukaan ”välityömarkkinoilla tarkoitetaan työtä, joka ei ole markkinatalouden pelisäännöillä kannattavaa, mutta joiden välityksellä moni työtön työnhakija voisi päästä työelämään takaisin.” Työministerin mukaan Suomessa välityömarkkinoita toteutetaan muun muassa erilaisten säätiöiden, työpajojen toiminnalla sekä sosiaalisissa yrityksissä, joiden työntekijöistä on aina osan oltava vajaakuntoisia.

Tietosanakirjan mukaan työmarkkinat ovat työnantajien ja työntekijöiden väliset markkinat, joilla solmitaan työsuhteita. Välityömarkkinoita sanakirja ei tunne. Sanasta voi kuitenkin päätellä, että välityömarkkinat ovat jossain välissä. Työministeri viittaa välityömarkkinoita määriteltessään markkinatalo-

uden pelisääntöihin ja työttömien mahdollisuudesta päästä työelämään. Voisiko siis yhdistää työministerin ja tietosanakirjan määritelmät ja todeta, että välityömarkkinoilla solmitaan työnantajien ja työntekijöiden välisiä työsuhteita, jotka eivät ole markkinatalouden pelisäännöillä kannattavia?

Välityömarkkinat eivät suinkaan ole mikään uusi ilmiö. Suojatyön käynnistymistä II maailmansodan jälkeen voidaan pitää yhtenä lähtökohtana välityömarkkinoiden käynnistymiselle. Vuonna 1946 säädettiin invalidihuoltolaki sodassa vammautuneiden tukemiseen. 1970 ja -80 -luvulla lainsäädäntöä muutettiin. Muutosten tarkoituksena oli työkeskus-toiminnan laajentaminen. Uudistusten myötä yhdistyksille ja säätiöille annettiin mahdollisuus valtion halpakorkeisen lainan ja avustuksen saamiseen työkeskusten perustamista varten. (vrt. laki sosiaalisista yrityksistä 1351/2003).

1970 -luvulla nuorisotyöttömyys kasvoi suurten ikäluokkien työmarkkinoille tulon myötä. Yhdeksi ratkaisuksi ongelmaan kehitettiin nuorten yhteiskuntatukuu -järjestelmä. Järjestelmällä tarkoitettiin kaikkia niitä eri viranomaisten alle 25 -vuotiaisiin kohdistamia palveluita ja toimenpiteitä, joiden avulla pyrittiin nuorille järjestämään mahdollisuus sijoittua koulutukseen, työharjoitteluun tai työhön. Yhteiskuntatukuujärjestelmän myötä syntyivät Suomeen ensimmäiset nuorten työpajat 1980 -luvun alussa. Varsinainen työpajabuumi käynnistyi Suomen liittyttyä Euroopan Unioniin vuoden 1995 alussa. Vuonna 1996 arvioitiin Suomessa toimineen lähes 300 nuorten työpajaa.

Miksi välityömarkkinoita tarvitaan?

1990 -luvun alun laman jälkeen talouden elpyessä työttömyys ei enää vähentynytkään samalla tavalla kuin aiempien noususuhdan aikana. Alettiin puhua rakenteellisesta

työttömyydestä. Rakenteellisella työttömyydellä tarkoitettiin työmarkkinoilla esiintynyttä ilmiötä, jossa avoimet työpaikat ja työttömät työnhakijat eivät enää kohdanneet. Lisäksi rakenteellisen työttömyys näytti jäävän pysyväksi ilmiöksi. Varovaisestikin arvioiden rakenteellisen työttömyyden piiriin arvioidaan tälläkin hetkellä kuuluvan 140 000 työtöntä työnhakijaa. Määrä on varsin suuri, kun otetaan huomioon, että työmarkkinoilla on samanaikaisesti menossa erittäin vahva noususuhdanne.

Suurten ikäluokkien ikääntymisestä johtuen työmarkkinoilta poistuu työvoimaa enemmän kuin sinne tulee uutta. Tulevaisuudessa uhkaavan työvoimapulan ehkäisemiseksi työmarkkinoilla tarvitaan mahdollisimman monen työntekijän työpanosta. Varsin laajasti ollaan yksimielisiä siitä, että pelkästään markkinatalouden pelisäännöillä kaikkia työttömiä työnhakijoita ei tulevaisuudessa pystytä työllistämään.

Yksi mittari välityömarkkinoiden onnistumiselle on se, miten ne onnistuvat luomaan uusia työmahdollisuuksia sille työvoimareserville, jotka ovat vailla työtä mutta eivät työllisty pelkästään markkinatalouden pelisäännöillä. Välityömarkkinat eivät kuitenkaan voi toimia ellei niiden toiminnalle ja kehittämiselle taa- ta riittäviä toimintaedellytyksiä. Tähän saak- ka välityömarkkinoiden kehittymisen on estä- nyt liian suuri pelko kilpailun vääristymisestä. Näin tapahtui muun muassa sosiaalisten yri- tysten lain valmistelun yhteydessä. Tulokse- na syntyi laki, joka ei antanut sosiaalisille yri- tyksille riittäviä toimintaedellytyksiä. Onneksi viimeaikaiset kannanotot eri työmarkkina- osapuolten taholta antavat viitteitä asentei- den muuttumisesta. Toivottavasti muutos tu- lee näkymään myös käytännön tasolla.

Välityömarkkinoiden tulevaisuus

Työelämän jatkuvat muutokset ja kasva- vat vaatimukset ovat luoneet työmarkkinoil-

le tilanteen, jossa osa työikäisestä väestös- tä ei työllisty normaalin keinoin. Näköpiirissä ei ole, että tilanne työmarkkinoilla tulisi lähi- vuosina muuttumaan. Heidän työpanoksen- sa hyödyntäminen edellyttää julkisen sekto- rin aktiivista mukanaoloa.

Välityömarkkinoiden kehittyminen edellyt- tää uudenlaista ajattelua. Työmarkkinaosa- puolten ”yhteiskuntasopimuksella” voidaan sopia myös välityömarkkinoiden toimintaeh- doista. Olennainen kysymys on, pyritäänkö jatkossakin estämään kaikin keinoin mahdol- liset kilpailun vääristymät vai pyritäänkö ”yh- teiskuntasopimuksella” ensisijaisesti oikai- semaan kilpailun vääristymät yksilötasolla, kuten dosentti Jorma Niemelä on asian osu- vasti ilmaissut.

Tulevaisuudessa toimivien välityömarkki- noiden toiminta ja kehitys jakaantuu kahteen päälinjaan. Tarvitaan sekä työvoimapolitiis- ten aktiivitoimien lisäämistä että alkuperäisen sosiaalisen yritystoiminnan hengen ja tarkoi- tuksen toteutumista. Suomessa on Pohjois- maiden alhaisin työttömien aktivointiaste ja Eurooppalaisestikin tarkasteltuna Suomen aktivointiaste on korkeintaan keskitasoa. Välityömarkkinoiden kehityksen kannalta on olennaisen tärkeää, että työministeriön uudet strategiset linjaukset toteutuvat paikallisella tasolla suunnitelmien mukaisesti. Esimerkik- si työvoiman palvelukeskusten toiminta täy- tyy pystyä varmistamaan koko maassa.

Työpajojen rooli välityömarkkinoilla tu- lee jatkossakin olemaan laadukkaiden val- mennuspalveluiden tuottamisessa ja ke- hittämisessä. Työpajojen rooli esimerkiksi ammatillisessa koulutuksessa yhteistyössä ammattioppilaitosten kanssa tulee tulevai- suudessa kasvamaan. Nykyistä joustavam- milla koulutusmenetelmillä, esimerkiksi näyt- tökokeilla, pystytään lisäämään tutkintonsa loppuun suorittavien opiskelijoiden määrää.

Toinen välityömarkkinoiden kriittinen menestystekijä on riittävien toimintaedellytysten mahdollistaminen sosiaaliselle yritystoiminnalle. Viimeaikaisessa keskustelussa on laajasti todettu, että työttömyys ei poistu pelkästään markkinatalouden pelisäännöillä. Kohta kaksi vuotta voimassa ollut laki sosiaalisista yrityksistä ei nykyisellään tarjoa riittäviä edellytyksiä sosiaaliselle yritystoiminnalle. Sosiaalisten yritysten perustaminen on tehtävä nykyistä houkuttelevammaksi parantamalla palkkatuen ehtoja sekä taattava nykyistä paremmat mahdollisuudet investointirahoituksen saamiseen.

Mitä virkaa työpajoilla on tulevaisuudessa?

Markku Hassinen

järjestöpäällikkö

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry

Idealismista ammatti-yhteisöön

Mistä lähdettiin liikkeelle?

Pitkään työpajatoiminnassa mukana olleena joihinkin asioihin alkaa suhtautua kevytmielisen huolettomasti. Työapajaveteraanit ja ”työpajaliikkeen” perustamisessa mukana olleet henkilöt ja tahot alkavat väistämättömästi ”komsomolisoitumaan”. Parta harmaantuu, hiukset harvenevat ja osan ajasta täyttää nostalginen höpötys. Menneitä muistellaan iltanuotiohengessä ja useamman alan konkarin samaan paikkaan kokoontuminen polttaa nuoremmilta nopeasti hengitysilman. Yksi nostalgiaan liittyvä todellisuudesta vie-roittava harha on varmuus siitä, että työpajat ja toiminta ovat kaikkien kansalaisten kollektiivista tietoisuutta. Varmuus siitä, että meidät tunnetaan hyvin rahoittajien ja sidosryhmien keskuudessa on liikuttavan yksimielistä. Kokemuksella on kuitenkin oma sijansa kaikessa kehityksessä, eikä uutta synny ilman perspektiiviä menneisyyteen.

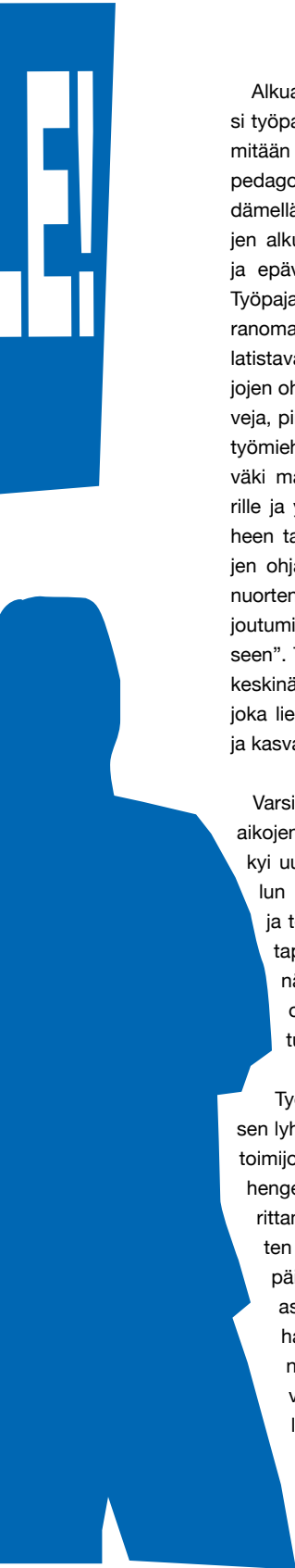
Työpajatoiminnan historian alkuhämärät sijoittuvat, nythän sen voi jo hyvällä omalla-tunnolla todeta, edelliselle vuosituhannele. 1980 lukua kauemmaksi ei kuitenkaan tarvitse ”aikamatkailla”. Kun TPY täyttää järjestönä kymmenen vuotta, niin työpajatoiminta on hieman yli kaksikymmentä vuotta vanhaa. Monilla paikkakunnilla kunnallisen nuorisotyön sen hetkinen sisällöllinen kriisi

sai liikettä aikaan. Osa nuorisotyön ”radikaalisivestä” halusi jättää suomalaisen nuorisotoiminnan historiaan lähtemättömän jälkensä. Nuorisotoimenjohtajien ja nuorisosihteereiden vastarinta työpajoja kohtaan muistutti kultaisen 1970 luvun Rehtoriliiton taitelua Teiniliittoa vastaan – ”Pelko ja Viha” lauloi Pelle Miljoona.

Ensimmäiset työpajat syntyivät Helsinkiin, Tampereelle, Jyväskylään ja Mikkeliin. Työpajojen syntytprosessit noudattelivat melkoisen samanlaista kaavaa. Nuorisotyön kapina-osastolle annettiin periksi ja perustettiin työpajatoiminnan aloittamista tutkivat selvitysprojektit. Jossain varmaan myös haaveiltiin siitä, ”että kun ne aikansa vouhot-tavat ja saavat henkisesti selkäänsä, niin palaavatpahan sitten takaisin ruotuun.” Vastustus kunnallisissa rakenteissa ja nuorisotyön sisällä oli ankara.

Yhteiskunnallinen tilanne oli jo 1980 luvun alussa otollinen suuremmalle rakenteelliselle muutokselle. Tämän myllerryksen mukana syntyi uusi ”joutilaiden luokka”, jolla ei ollut perinteistä työväenluokan lata suoraan koulunpenkiltä työelämään. Valtiovalta noteerasi varsinkin nuorten syrjäytymisvaaran ja Leppäsen lakina tunnettu työvoima-asetuksen muutos takasi 1980 luvun puolivälissä nuorille kuuden kuukauden työllistymisjakson velvoitteena. Työpai-kan osoite oli kuntaorganisaatio ja monilla paikkakunnilla tämä tarkoitti sitä, ettei asiaan oltu varauduttu millään tavalla. Analogia nykypäivään löytyy kuntoutuksen työtöiminnan laista, joka myös velvoittaa kuntia. Lain toteutuksen taso ja laatu vaihtelevat suuresti aina täydellisestä välinpitämättömyydestä vastuulliseen aktivointiin ja kuntoutukseen.

KADULLI

Alkuaikojen työpaja oli paikka, joka tarjosi työpaikan puoleksi vuodeksi nuorille ilman mitään suurempaa päähäilyä metodeista ja pedagogiasta. Eettisesti mentiin suurella sydämellä ja persoona likoon laittaen. Työpajojen alkuaikojen voima oli yhteisöllisyydessä ja epävirallisessa luokittelemattomuudessa. Työpajat eivät edustaneet byrokraattista viiranomaismaailmaa, tai koulujen laitostavan latistavaa tasapäistämisen ilmapiiriä. Työpajojen ohjaajat olivat aikansa liuhulettisia aktiiveja, pirtanauhaisia tytön huitukoita, raavaita työmiehiä ja turvallisia äitihahmoja. Pajojen väki mahtui yleensä saman pöydän ympärille ja yhteistä aikaa jaettiin lähinnä arkipuheen tasolla ja työssä uurastaen. Alkuaikojen ohjaajien ja työpajoissa työskentelevien nuorten kokemusmaailmaa yhdisti tietoisuus joutumisesta yhteiskunnan kanssa ”hakaukseen”. Tämä yhteinen näkemys kantoi idean keskinäisestä ymmärryksestä ja yhteydestä, joka lieenee kaiken pedagogisen ponnistelun ja kasvatustilafilosofoinnin perusta.

Varsinaiseen työn tekemiseen liittyi alkuaikojen työpajoissa kokeilun halua, joka näkyi uudelleenkäytön ja kierrätyksen ajattelun rantautumisena Suomeen. Oikea työ ja tekeminen olivat kuitenkin työpajoissa tapahtuvan ohjaamisen kulmakiviä. Aina näihin päiviin saakka työllä ja palkalla on ollut suuri merkitys työpajojen kulttuurisessa itseymmärryksessä.

Työpajojen ”klassinen vaihe” oli melkoinen lyhyt. Jo 1980 luvun lopussa alkoi pajatoimijoille selkeytyä ihmisten monimutkainen hengen rakenne. Pelkällä fyysisellä suorittamisella ei pystytty takaamaan nuorten nousua yhteiskunnan portailla ylöspäin. Monenlaiset etenemistä estävät asiat näyttäytyivät ongelmina, eli arjen hallitseminen ja pitkän aikavälin suunnitelmat olivat mahdottomia tehtäviä elämänpoluilla harhaileville nuorille. Työpajojen asiakkaiden ikärakenne

noudatteli yleisesti myös paikkakunnan työttömyyden rakennetta, eli työpajan toiminnan kohteina oli koko työikäisen elämän kirjo. Se ei varsinaisesti helpottanut pajojen sisäisen kulttuurin hallintaa, mutta usein myös eri sukupolvien välisten mallien siirtyminen ja jakaminen oli pajayhteisöä vahvistava elementti. Myös vääränlainen ryhmäytyminen ja yli sukupolvien ulottuvan etuisuusjärjestelmien hyödyntämisen visiota jaettiin innokkaasti. Työpajat rakensivat pohjan myös tuotannolliselle kulttuurille. Töitä ja alihankintaa tehtiin sekä kuntien eri yksiköille että yksityisille yrityksille ja asiakkaille.

Työpajojen omistajina ja rahoittajina toimivat pääasiallisesti kunnat. Työpajat olivat kunnallisen nuorisotyön prosessikaavioissa omituisia pullistumia, jotka aiheuttivat ja ylläpitivät sisäistä kriisiä varsinkin nuorisotyön sisällä. Muutamat pioneerihenkiset toimijat perustivat jo 1980 luvulla yhdistysvetoisia pajoja, kuten esim. Iisalmen Kehypaja, joka oli osa Iisalmen Nuorison Tuki ry:n toimintaa. Usein nämä toisenlaiset organisatoriset keikeilut johtuivat paikallisten päättäjien sinnikkästä pajoihin kohdistuvasta vastarinnasta. Työttömyyden ja siihen liittyvien lieveilmiöiden hoitovastuuta palloitettiin jo tuolloin kuntien ja valtion välillä.

Missä ollaan nyt?

Suomen liittyminen EU:n jäseneksi v. 1995 käynnisti räjähdysmäisen työpajojen määrällisen kasvun. ESR rahoituksen turvin kunnat olivat innokkaasti perustamassa työpajoja ja alle sadan pajan joukosta kasvoi yli kolmesataa viisikymmentä työpajaa käsittävä kudelman läpi Suomen. Hankerahoituksen perimmäinen tarkoitus, eli kehittäminen ja toiminnan vakiinnuttaminen ei toteutunut työpajakentällä. Pajat oppivat väliaikaisuuden kulttuuriin, jossa toiminnan vetäjät vaihtuivat kahden vuoden välein, ohjaajat jopa puolen vuoden välein ja pajoissa työskentelevät asiakkaat sen mukaan kuin työhallin-

non päätökset antoivat liekaan pituutta. 1990 luku oli myös verkostoyhteistyön kulttuurin opetteluun aikaa, eli kuntien omistamien pajojen ja työhallinnon dialogia kehitettiin vaihtelevasti. ESR oli usein se yhdistävä tekijä, ei niinkään työhallinnon äkillinen havahtuminen työpajojen toiminnan tärkeyteen ja tarpeellisuuteen.

Työpajojen omistajuus oli ja on edelleenkin kunnissa. Hienoista liikehtimistä oli myös havaittavissa, eli pajoja siirtyi myös sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteyteen. Joillakin paikkakunnilla kokeiltiin myös ns. vapaa-aika virasto ja sivistystoimimalleja, joille tuohon aikaan alkoi olla selvää tilausta. Koulujen ja työpajojen yhteistyön ensimmäisiä askelia otettiin tiellä kohti pajakouluja ja kiinteämpää 2. asteen koulutuksen ja pajojen yhteistyötä. Suomalaista mentaliteettia kuvaa kuitenkin polarisoitunut tapa ajatella. Verkostomainen yhteistyö oli vaikeaa, sektorien sisäinen vahvuus määritteli kenen ehdoilla toimintaa johdettiin ja yli sektorirajojen ulottuvan ”ison kuvan” piirtäminen oli ylivoimaista. Työpajatoiminta alkoi keskushallinnon puolella vakiintua osaksi OPM:n nuorisoyksikön toimintaa, vaikka se ei koko totuutta pajojen toiminnasta ja asiakkaista kertonutkaan.

1990 loppupuolella alkoi syntyä myös liikettä kohti kokonaisvaltaisempaa työllisyyden hoitoon liittyvää strategista ajattelua. Työpajat olivat jo henkisesti irrottautuneet alkuhistorian hallinnollisesta mallista ja yhteistyö sosiaali- ja terveystoimen kentällä alkoi saada hahmoa, jossa kolmannen sektorin järjestöt tulivat vahvasti mukaan paikallisiin seustrategisiin suunnitelmiin. Aivan vuosituhanen loppuvaiheissa syntyivät myös ensimmäiset työvalmennussäätiöt ja samalla myös työpajojen arkeen tulivat käsitteinä valmennus ja työvalmennus. Samalla lanseerattiin toimialaa kuvaamaan käsitteenä sosiaalinen työllistäminen, jonka sisään mahdutettiin sekä valmennus- ja kuntoutuspalvelut että perinteinen

oikean työn tekeminen. Käsitteiden ”maastottaminen” ei ollut ongelmattonta, sillä näkemys erot valmennuksesta ja ohjauksesta jakoivat kenttää vahvasti. Myös toimialan määrittelyssä on ollut havaittavissa vastarintaa sekä kentällä, että keskushallinnossa.

Työpajojen rooli ja tehtävä on muuttunut nopeasti muutamassa vuodessa. Osa työpajoista joutuu edelleenkin kitumaan kuntatalouden puristuksista, eikä sisällöllisenkään kehittäminen ole päässyt etenemään. Mutta suuri osa työpajoista on ajan hengen mukaisesti käynnistänyt omat strategiset prosessinsa. Työpajat ovat aktiivisesti etsittyneet viranomaisyhteistyöhön, tuotteistaneet palvelujaan ja kehittäneet myös konkreettiseen työn tekemiseen liittyvää tuotannollista osaamistaan. Asiakasryhmiä on myös yhdessä viranomaisen kanssa segmentoitu, eli entistä paremmin pystytään tarjoamaan asiakkaille heidän tarpeensa mukaisia palveluja.

TPY: n jäsenkenttään kuuluu tällä hetkellä hieman yli 150 työpajaa. Organisaatioiden kehitystaso ja hallintomalli vaihtelevat myös suuresti. Valtaosa, eli n. 65 % jäsenpajoista on kuntien omistuksessa. Joukkoon mahtuu myös yhdistysten ylläpitämiä pajoja, sekä muutama yritysmallin valinnut työpaja. Sisällöllisen kehittämisen kärkeä edustavat työvalmennussäätiöt, joita Suomessa alkaa olla jo yli 20. Säätiöihin on fuusioitu annos kuntien rahoitusjärjestelmää, sosiaali- ja terveyspalvelujen asiantuntijuutta, kolmannen sektorin järjestöjen osaamista, sekä kehittyvää monialaista viranomaisyhteistyötä. Säätiöt ovat toimineet myös tiiviissä yhteistyössä TPY: n kanssa valmennuksen sisältöjen ja koulutuksen kehittämisessä. Säätiöt ja myös kasvavassa määrin monet työpajat rahoittavat toimintaansa myymällä palveluja eri viranomaisahoille, vakuutusyhtiöille ja Kelalle. Malli sopii myös moniin tulevaisuuden visioihin, eli suurta kuvaa ollaan taas piirtämässä uudelleen. Työpajat ovat olleet koko histori-

ansa ajan suuren ja jatkuvan muutosprosessin alaisina. Vaikka työpajatoimintaa monessa mielessä voidaan pitää jo vakinaisena toimintana, niin valitettavan usein kuntasektorilla työpajoja ei ole nähty aidosti kumppaneina ja palvelujen tuottajina. Kun talouspaineet kasaantuvat, niin herkästi ollaan ensimmäisten säästötoimien nimissä lakkauttamassa työpajoja. Kuntien menoista lähes 70% koostuu terveydenhoidon, sosiaalityön ja opetus-toimen menoista. Myös veropohja on syöpmässä, eli kuntien palvelujen tuottaminen käy kasvavan rakenteellisen työttömyyden ja sosiaalisten ongelmien myötä entistä vaikeammaksi. Monissa kunnissa ontuu edelleenkin työllisyyden hoitoon liittyvät strategiset suunnitelmat ja uhkana nähdään myös tuleva kunta- ja palvelurakenteen muutos. Vaikka työpajatoiminnalla ei maailmaa pelastetakaan, niin monissa kunnissa työttömyyttä ja sosiaalisia ongelmia voitaisiin lievittää kehittämällä sosiaalisen työllistämisen malleja ja työpajatoimintaa yhteistyössä kuntien, viranomaisten ja 3. sektorin järjestöjen kanssa.

Mihin ollaan menossa?

Monen ”tulevaisuusgurun” limbohokema numero ykkönen on ”tulevaisuus on haasteellinen”. Työpajatoiminta on tällä hetkellä mukana todella suurien muutosten karusellissa, eli haasteellisuuden kerroin on maksimaalinen. Tulevaisuuteen voi suhtautua vähintäänkin kahdella tavalla, eli toisaalta murehtia kaiken perinteisen ja vakaan häviämistä, tai nähdä tulevaisuudessa myös suuria mahdollisuuksia. Itse uskon tuohon viimeiseen vaihtoehtoon. Suomalainen sektoroitunut viranomaismaailma on harpannut muutamassa vuodessa monta loikkaa eteenpäin. Entistä sujuvammin puhutaan verkostoista ja poikkihallinnollisesta yhteistyöstä.

Työllisyyden hoidon kokonaisuus näyttää ulkopuolisen silmillä monimutkaiselta ja byrokraattiselta. Päivän suuria uusia uudissanoja ovat välityömarkkinat, sekä edellä mainittu

kunta- ja palvelurakenteen muutos. Työpajojen ainoa tulevaisuuden tae on aktiivinen osallistuminen oman seutukuntansa kehittämiseen. Kuntarajat ja palvelujen järjestämismallit tulevat muuttumaan muutamassa vuodessa rajusti. Kuntia rasittaviin sosiaalisiin ongelmiin halutaan oikeasti myös ratkaisuja. Ihmisten pitäminen passiivisina, ikään kuin ”varastos-sa” on käymässä kansantaloudelle kohtalokkaan kalliiksi. Suomalaisessa keskustelussa mennään herkästi keskinäisen syytelyn hennon rajan yli ja näin usein myös pilataan mahdollisuudet yhteistyöhön. Ostopalvelujen kehittäminen nähdään usein suurena kunnallisen perustehtävän alas ajona ja yksityistämisenä. Perinteisen palvelujen tuottamisen malli on kuitenkin kriisissä ja siitä selviämiseksi tarvitaan rakentavan värlillisiä laseja, ei pelkkää mustaa ja valkeaa. Julkisella rahallakin hankittavia palveluja voidaan tuottaa järkevästi ja eettisesti kestäväällä tavalla. Toimintamalli on vielä sekä ostajille että tuottajille nuorta ja uutta, joten herkästi kritiikin edessä oltaisiin turvautumassa vanhoihin hyviin resepteihin. Kaikki uusi tarvitsee aikaa kehittyäkseen, eikä ns. puhtaita malleja ole olemassakaan.

Tulevaisuuden työpaja ei tule olemaan kunnan yksinomistuksessa. Moderni työpaja on monipalvelukeskus, jonka palvelukirjoon kuuluvat työvalmennus, yksilövalmennus, monenlaiset kuntoutuksen tukipalvelut, peruskoulu ja 2. asteen koulutusta tukeva yhteistyö ja palvelujen myynti koulutuslaitoksille. Työpajan toimijoihin ja ”osakkaisiin” kuuluu kolmannen sektorin toimijoita ja järjestöjä. Tulevaisuuden työpajan toiminta on seutukunnallista, eli toimialue ylittää perinteiset kuntarajat. Työpajan toiminta on vastikkeellista, eli rahoituksen yhtenä pohjana ovat tuotteistetut palvelut ja palvelujen ostajina toimivat kuntien ohella myös työvoiman palvelukeskukset, muut viranomaistahot ja yksityiset asiakkaat.

Työpajoissa työskentelevän henkilöstön ammattitaitoa kohotetaan räätälöidyllä koulutuksella, johon voi tulevaisuudessa liittyä

myös esim. erikoisammattitutkinnon status. Myös monenlaiset uudet valmennusalat ovat myös nousemassa pajojen tulevaisuuden palvelutarjottimelle. Työn, toiminnan, kuntoutuksen ja koulutuksen kokonaisuus valtaa alaa, eli tulevaisuuden pajoissa on valmentautujalla mahdollisuus moniammatillisella tuella pienin askelin toteuttaa omaa suunnitelmaa, joka parhaassa tapauksessa johtaa koulutukseen ja työmarkkinoille. Työpajojen alkuhistorian hämäristä tulee säilyttää arvokkain, eli pajojen yhteisöllisyys. Työpajat voivat edelleenkin tarjota palvelujen ohella mahdollisuuden sosiaaliseen vertaistukeen, ihmissuhteisiin ja osallisuuteen. Kaikki muu tulee pajojen ammatillistumisprosessin ja kehittämistyön mukana. Kehittäminen vaatii useiden eri alojen yhteistyötä, mutta siitäkin on jo hyviä kokemuksia kentällä. Kun kunnat seuraavan kerran uhkaavat pajoja lakkautuksella säästöjen nimissä, kannattaa se suuri kuva käydä piirtämässä kuntien päättäjille. Tulevaisuuden pajat ovat monen eri asian tuntijuuteen perustuvan alan yhteistyön keskiössä, sellaiseen työpajatoiminnan tulevaisuuteen minä uskon. Uskoni yksi dimensio on se, julkisella rahoituksella voidaan luoda ”sosiaalisilla markkinoilla” myös markkinaehtoisia palveluja. Puheet kilpailun vääristämisestä ovat vailla todellisuuspohjaa. Sosiaalivaltio voi tuottaa verorahoilla myös järkeviä asioita; työpaikkoja, palveluja ja hyvinvointia.

Helka Linna

toimitusjohtaja

Jupiter-säätiö

Elämää työpajoilla vuonna 2018

Leikkeitä paikallisesta päivälehdestä vuonna 2018:

”TE-keskuksen työllisyyskatsauksen mukaan Kaupungin työttömyysaste oli viime kuussa 0,7 %-yksikköä alhaisempi kuin vuonna 2017 ja on nyt pienempi kuin koskaan ennen. Nuoria alle 25-vuotiaita oli työttömänä vain 218, yli 50-vuotiaita työttömiä oli 228 ja yli vuoden työttömänä olleita 98. Työvalmennuskeskuksissa ja välityömarkkinayrityksissä oli erilaisissa työhön kuntouttavissa tai työkykyä ja ammattitaitoa kohentavissa eli työtä sisältävissä työllistymistä edistävissä toimissa 508 henkilöä, joka on 18 % enemmän kuin edellisvuonna.”

”Työ- ja sosiaalitalousministerin esittelyä vahvistettiin vuonna 2011 voimaan tulleen työpajalain muutos. Ensi vuoden alusta puolet yli vuoden työttömänä olleista ja kaikki yli kolme kuukautta työttömänä olleet nuoret saavat subjektiivisen oikeuden ostaa työseteleilläään palveluita työssäkäyntialueensa työvalmennuskeskuksilta tai käyttää setelin palkkatukena välityömarkkinayrityksiin työllistyessään.”

”Kunnan sosiaalitoimen toimeentulomenot alenivat jälleen viime vuonna. Myös sosiaalitoimen asiakkuudet ovat vähentyneet merkittävästi, koska suuri osa ennen työttöminä olleista asiakkaista on palkkatyössä seudullisen työllisyysstrategian mukaisesti sosiaalisen työllistämisen yksiköissä välityömarkkinoilla”

”Toisen asteen koulutuksen keskeyttäneitä oli Kaupungissa viime syksynä vain 18, kos-

ka lähes kaikki keskeyttämisvaarassa olleet ovat löytäneet Työvalmennuskeskuksesta vaihtoehtoisen väylän suorittaa ammatillinen tutkinto toiminnallisin menetelmin ja näytöin”

”Yritys Oy voitti 48 milj. euron kansainvälisen tarjouskilpailun ja rakentaa Turkkiin EU:n osarahoituksella päätieverkostoa. Yrityksen Johtaja kertoi ratkaisevana tekijänä olleen Yrityksen pitkään jatkuneen työvalmennus- ja tuotantoyhteistyön Työvalmennuskeskuksen ja Väilyömarkkina oy:n kanssa, millä Yritys osoitti kriteerinä olleen sosiaalisen vastuun.”

”Vuoden yrittäjäpalkinto Työpajalle innovatiivisesta korkealaatuisten kierrätystuotteiden kehittämisestä ja kansainvälisen markkinointiverkoston rakentamisesta”

”Erinomaisen onnistuneita tuloksia Vaihtelu virkistää -kokeilusta, jonka aikana väsähtäneet ja työhönsä kyllästyneet Yritysten työntekijät ovat Työterveyden palveluseleillä työskennelleet Työpajoilla. Yritysten sairauspoissaolot vähenivät puoleen”

”Työ- ja yksilövalmentajan erikoisammattitutkinto vuoden suosituin erikoisammattitutkinto. Valtakunnallisen työpajayhdistyksen 15 vuotta sitten kehittämä koulutus vetää osallistujia myös ammatillisen koulutuksen, sosiaalitoimen ja työhallinnon piiristä”

Työpajoista valmennuskeskukseksi

Suomeen on suhteellisen lyhyessä ajassa syntynyt yli 250 erilaista työpajaksi kutsuttua sosiaalisen työllistämisen, työvalmennuksen, työhön kuntoutuksen tai välityömarkkinoiden yksikköä. Enää on vain harvoja paikkakuntia, missä ei ole jonkinlaista työpajaa, mikä kertoo työpaja-konseptin kantavuudesta ja siitä, että pajatyypiset palvelut ovat syntyneet tarpeesta. Täytyy ihmetellä suuresti, miksi erinomaisen toimivaksi todetun konseptin toimintaedellytyksiä ei ole vielä tänäkään ar-

mon vuonna 2007 saatu varmennettua selkeämmällä lainsäädännöllä ja pysyvällä rahoituksella.

Tulevaisuudessa työpajat ovat korvaamattoman tärkeä osa sosiaali- ja työllistämispalvelujen sekä koulutuksen palvelujärjestelmää. Ponnisteluista huolimatta aina tulee olemaan ryhmiä, jotka syrjäytyvät omasta tahdostaan mutta myös syrjäytetään yhteiskunnan jäykkien ja liian paljon hallinnon ehdoilla toimivien palvelurakenteiden vuoksi.

Työpajojen erityinen vahvuus on, että työpajatyypisessä toimintaympäristössä voi yhdessä paikassa olla kaikkien edellä mainituille hallinnonaloille luonteenomaista palvelua. Lähes aina syrjäytetty em. hallinnonalojen asiakas tarvitsee kokonaisvaltaista palvelua, jota työpajatyypinen toimija pystyy tarjoamaan asiakkaan kannalta luontevassa ja kannustavassa toimintaympäristössä. Työpajalla syrjäytetty asiakas kohdataan kokonaisuutena ja saavutetaan siten kestäviä tuloksia.

Toinen työpajojen tulevaisuudessa korostuva vahvuus on itsenäisyys ja paikkakunnan toimintaympäristöön sopiva yksityisyyden malli. Yksityinen toimintamalli takaa nopean päätöksenteon sekä antaa avarat mahdollisuudet kehittää nopeastikin erilaisia työvalmennuspalvelujen ja tuotannollisen toiminnan muotoja. Jo nyt monilla paikkakunnilla hyvin toimiva yritysyritys yhteistyö laajenee ja syvenee osittain myös työvoimapulan ansiosta.

Tulevaisuudessa suurin piirtein maakuntien kokoisilla alueilla toimivat työpajat muodostavat eräänlaisen työvalmennuspiirin, jossa on aluerakenne huomioon ottaen ja pääosin markkinaehtoisen kilpailun tuloksena syntynyt aitoa yhteistyötä harjoittava työpajaverkosto. Verkostokonserni takaa korkeatasoisen perusosaamisen kaikilla pajoilla ja huolehtii, että jostain verkoston solmus-

ta löytyy erikoisosaamista tarjota harvemmin tarvittavia ja erityisen vaativia palveluja, joita ei kannata kaikissa alueen pajoissa tarjota.

Käsitteellisesti jokainen työpaja on tulevaisuudessa jonkintasoinen työvalmennuskeskus, joten työpaja-nimike jää haikeasti historiaan. Työvalmennuskeskuksessa tuotetaan palveluja, jotka koostuvat tarpeen mukaan painottaen ohjatusta työstä, yksilövalmennuksesta ja ryhmävalmennuksesta. Valmennuskeskukset ovat luonnollinen osa työllistämisen-, sosiaali- ja koulutuspalvelujärjestelmää.

Ministeriöiden rahoittamia väli-työmarkkinayrityksiä

Välityömarkkinoilla tulee nimensä mukaisesti ymmärtää pysyviä matalan kynnyksen työmarkkinoita, joita luodaan sosiaalisten yritysten tai osuuskuntamuotoisten yritysten avulla. Suuri osa valmennuskeskusten asiakkaista siirtyy välityömarkkinayrityksiin töihin. Koska kunnilta ja muilta julkisilta organisaatioilta odotetaan entistä parempaa tehokkuutta, ei niissä ole järkevää olla merkittävässä määrin sivutehtävänä työllistää tai kuntouttaa syrjäytettyjä. Sen sijaan kunnat voivat siirtää osan nykyisistä palveluistaan ostopalvelujen piiriin ja ostaa työvalmennuskeskuksilta ja välityömarkkinayrityksiltä tavaroita ja palveluja pitkäkestoisin sopimuksin ilman kilpailutusta, mutta silti markkinahintaan.

Kun kaikki edellä kirjoitettu on kirkkaana syöpynyt kolmen keskeisimmän ministeriön ajatusmaailmaan, rahoittavat ne, ja lisäksi kauppa- ja teollisuusministeriö sosiaalisia yrityksiä ja osuuskuntia, kilvan. Ministeriöt sopivat vuosittain valtion budjettiin yhteisen sosiaalitalouden potin, josta rahoitetaan viisivuotisin, kilpailutettujen putesopimusten perusteella puolet työvalmennuskeskusten henkilökunnan palkoista. Työvalmennuskeskuksen toiminta-alueen kuntien tulee ostaa palveluja yhdellä neljänneksellä ja viimeinen

neljännes tarvittavasta rahoituksesta tulee valmennuskeskusten myymien tavaroiden ja palvelujen myynnistä sekä kehittämisprojektituonteisista projektirahoituksista. Samasta sosiaalitalouden potista rahoitetaan välityömarkkinayritysten työntekijöiden palkkatuki.

Saattaa kuulostaa toiveajattelulta, mutta silti mahdolliselta. Kymmenessä, tai ainakin kahdessakymmenessä vuodessa ovat työpaja-tulisielut ja kovan luokan asiantuntijat saaneet perusteltua sekä taloudellisesti että inhimillisesti nykyisten työpajaluonteisten toimintojen välttämättömyyden. Tähän päättäksemme meiltä jokaiselta työpajatoimijalta vaaditaan jatkuvaa kehittämismielisyyttä, sinnikkyyttä, yhteistyötä ja nöyryyttä, mutta mitäpä me emme tekisi, jotta tämä maailma olisi huomenna taas hieman parempi paikka kaikille.

Heikki Takkunen

psykologi

pajatyössä vuodesta 1995

Mihin tulevaisuuden paja- jaa tarvitaan

Kysymykseni liittyy käytössä olevaan "tilaaja- tuottaja" -jargoniin. Vaara, ellei jo vallitseva käytäntö tässä pelissä on, että "tietämätön tilaa ja kyyninen tuottaa".

Olkoon tilaaja tässä työvoimahallinto palvelukeskuksineen ja/tai sosiaalitoimi kuntouttavine työtoimintoineen. Vaikuttaa siltä, että näillä tahoilla on puutteellinen analyysi siitä kohderyhmästä, joka nykyään on nuor-

ten työpajatoiminnan kasvava asiakasryhmä; työstä ja oppimisprosesseista (niin formaaleista kuin non-formaaleistakin) syrjäytyneet nuoret.

Tätä kasvavaa, heikot resurssit taloudellisesti, sivistyksellisesti sekä käytöksen ja itseilmaisun suhteen omaavaa kohderyhmää kuvataan yksilöidysti Hyvinkää-Riihimäen Aikuiskoulutuskeskuksen koordinoiman KOVA -projektin loppuraportissa <http://kova-projekti.nettisivut.fi>

KOVA -projektin toteuttivat vuonna 2006 Hyvinkään-Riihimäen Aikuiskoulutuskeskus, Rautakantele ry ja Länsi-Suomen Aikuiskoulutuskeskus Innova.

Olennaista kohderyhmälle ovat ilmeiset puutteet sosiaalisten taitojen oppimisessa. Näihin puutteellisesti opittuihin taitoihin sisällytän myös työhön ja työyhteisöihin liittyvät asenteet. Kokemuksemme mukaan ryhmässä toimimisen taitoja voi oppia vain toimimalla ryhmässä; osallistumalla ryhmäprosesseihin ja oppimalla tästä kokemuksesta.

Usein puutteellisen analyysinsä ja ehkä myös välinpitämättömyytensä takia tilaaja tilaa, kilpailuttamisen kautta totta kai, työpajoilta, konsulttifirmoilta ja koulutusorganisaatioilta halpoja ja tilaajalle helppoja ratkaisuja, kuten esimerkiksi yksilövalmennusta yksittäin kerätyille nuorille ns. non stop -periaatteella. Tämä estää järkevien ryhmäprosessien suunnittelun ja toteutuksen. Mistä syntyy paradoksi: ”Yksilövalmentaja opettakoon yhdelle kerrallaan vaikka sitten sosiaalisia taitoja”. Kysynkin millähän menetelmillä? Luetetaan käytöksen kultaista kirjaa? Palkitaan ja rangaistaan yksilön käyttäytymistä... keksitään lisää sääntöjä pajoille, kynnyksiä porteille ja päästään näin eroon kaikista ”väärinkäyttäytyjistä”? Polutetaan heidät takaisin työvoimatoimistoon, vai peräti valtakunnanrajalle asti?

Se ”kynynen” eli tuottaja voi olla vaikka työpaja, joka rahaa saadakseen ja bisnestä pyörittääkseen suostuu järjestämään näitä tilattuja opetuspalveluita. Toimintaa voi myös luonnehtia osallistumiseksi työttömyystilastojen manipulointiin myymällä halpiskursseja, käytöskeskusteluja, urapuhutteluita, polutustuntoja kaikesta sivistymisen ja oppimisen mahdollisuuksista syrjäytetyille nuorille – niille kaikkein köyhimmille.

Arveluttavaa tässä on se, että taas toistuu se mitä aiemmissa (huonosti sujuneissa) koulutusyrityksissä näille nuorille on jo tehty – viety heiltä mahdollisuus liittyä asiantuntevasti ohjattuun inklusiiviseen ryhmään, jossa voisi oppia juuri niitä taitoja, joita tarvitaan kun työskennellään tai opiskellaan yhteisöissä. Yhteisöillä tarkoitan useista ja erilaisista ihmisistä koostuvaa porukkaa, joka pyrkii kohden yhteistä tavoitetta kuten työn /tuotteen tekemistä tai ryhmän yhteistä oppimista. Mikäli kaverilla ei ole alkeitakaan näistä taidoista, tällaiset yhteisöt yleensä ”ulostavat hänet”. Syntyy kierre, johon tämä nuorten työttömien kovin ydin on joutunut ja jäänyt eikä pääse kierteestään pelkästään sillä, että heidät yksilö kerrallaan vain heitetään johonkin ryhmään. He tarvitsevat opetuksellista tukea ja ohjattua ryhmäprosessia kyetäkseen liittymään.

Työpajoilla on (ainakin ollut) ainutlaatuisia osaamista, verrattuna muihin koulutusbisneksen pelaajiin.

Jotta työpaja voisi vastata kohderyhmän oppimisen haasteeseen, sen tulee tuntea kenttensä. So. pajan ohjaajilla ja valmentajilla tulee olla kontakteja siihen porukkaan ja heidän elämänpiiriinsä.

Silloin kun ohjaajat itse nousivat tästä ”luokasta” näitä kontakteja olikin. Työpajojen ohjaajat ja valmentajat tunsivat, ja vanhat konkarit tuntevat edelleen, kohderyhmän-

sä habituksen. Opetuksen ideasta, toimivista opetussuunnitelmista ja opetusmenetelmistä oli ja on toki puutetta, mutta monet työpajojen ohjaajat ja valmentajat pärjäsivät silti hyvin intuitionsa avulla. Jos yhteys on täysin poikki, paljoo muuta ei ole tehtävissä kuin saada ohjaajat ja valmentajat taas kadulle tutustumaan kansaansa. Opettamista voidaan sitten opettaakin vaikka täydennyskoulutuksena. Tästä vanhasta katu-uskottavuudesta tulee pitää kiinni.

Kuka tarvitsee sitä, että Suomen koulutusmarkkinoille tulee yksi toimija lisää myymään samaa

sekundaa, jota tilaajamme jo muilta ostelee. Lisätä voi vielä sen, että työpajat ovat tällaisten koulutusten järjestäjinä esim. ammattikouluihin ja aikuiskoulutuskeskuksiin verrattuna heikosti resurssoituja. Päähän potkitut nuoret ansaitsevat parempaa kohtelua, ja ”tietämättöntä tilaajaa” voidaan valistaa. Onhan työpajatoimijoilla käytössään hyvät suhteet poliitikkoihin ja moneen hallintoon – vai?

**KETÄ
KIINNOSTAA?**